

Tuomo Kuosa

GLOBALISAATION KÄYTTÖALA

Yhteiskuntatieteellisten lehtien globalisaatio 1990-luvun Suomessa

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

Valtio-oppi

Pro gradu -tutkielma

Tammikuu 2001

Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen laitos
KUOSA, TUOMO: Globalisaation käyttöala: Yhteiskuntatieteellisten
lehtien globalisaatio 1990-luvun Suomessa.
Pro gradu -tutkielma, 93 s., 9 liites.
Valtio-oppi
Tammikuu 2001

--

Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee globalisaatiota ja sen saamaa diskursiivista sisältöä. Tutkielman tehtävänä on selvittää globalisaation tarkka käyttöala ja sen luonne Poliittika-, Ulkopolitiikka-, Sosiologia- ja Kosmopolis-lehdissä 1990-luvulla käydystä globalisaatiokeskustelusta. Aineiston analyysin tekninen apuväline on sisällön erittely. Tutkimuskysymykset, joiden ratkaisemiseksi kyseistä menetelmää tässä työssä käytetään ovat 1) minkälainen on globalisaation käyttöala (eli mitä eri alakäsitteitä globalisaatioon liitetään ja kuinka monissa artikkeleissa kustakin alakäsitteestä puhutaan), 2) mistä näkökulmasta kirjoittajat globalisaatiota tarkastelevat, 3) mikä on kirjoittajien mukaan globalisaation tärkein alakäsite ja 4) minkä alakäsitteen käsittelyn yhteydessä globalisaatio yleisimmin nousee esille?

Tutkielman tärkein tulos ja samalla ehkä suurin yllätys on se, että vaikka ”globalisaatio” osoittautuu semanttisessa mielessä täysin liukuvarajaiseksi käsitteeksi, löytyy sille silti hyvin vahva merkitysydin (talous, politiikka ja kansallisvaltion muutos), joka jäsentää lähes kaikkien aineistoni artikkelien rakennetta. Tutkielmani toiseksi merkittävimpanä tuloksena voidaan puolestaan pitää havaintoa, jonka mukaan aineistoni artikkeleissa globalisaatioon ja erityisesti talouden globalisaatioon suhtaudutaan selvästi useammin uhkana kuin mahdollisuutena.

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
1.1. TUTKIMUKSEN TAUSTAA	1
1.2. TUTKIMUKSEN RAKENNE	3
1.3. EKSTENSIO JA INTENSIO	4
1.4. KÄSITTEIDEN VÄLISET SUHTEET JA KÄSITEJÄRJESTELMÄT	5
1.5. TUTKIMUKSEN ONGELMA	7
2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS	9
2.1. KÄSITTEEN MONITULKINNALLISUUS	9
2.2. TARKASTELUN LÄHTÖKOHTIA	10
2.2.1. Eri lähestymistapoja	10
2.2.2. Painotuksellisia eroja	11
2.2.3. Maailmankatsomuksellisia eroja	12
2.2.4. Eri näkökulmia	16
2.3. KIISTELTYJÄ AIHEITA	17
2.3.1. Toisistaan poikkeavia määritelmiä	17
2.3.2. Eri alkamisajankohdat	21
2.3.3. Eri tulkintoja prosessin luonteesta	22
2.3.4. Yhteenvedo käsitteen huokoisuudesta	25
2.4. MISTÄ VALLITSEE KONSENSUS	25
3. AINEISTO JA MENETELMÄT	27
3.1. TUTKIMUKSEN AINEISTO	27
3.2. TUTKIMUKSEN MENETELMÄT	28
3.2.1. Tutkimusmenetelmien reliabiliteetti	28

4. EMPIRIA	31
4.1. AINEISTON ANALYYSIN TAUSTAA	31
4.2. GLOBALISAATION KÄYTTÖALA	33
4.2.1. Tekstiesimerkit eri alakäsitteistä ja eri suhtautumistavoista	34
4.3. NÄKÖKULMIA GLOBALISAATIOON	38
4.3.1. Tekstiesimerkit eri näkökulmista	39
4.4. GLOBALISAATION TÄRKEIN ALAKÄSITE	43
4.4.1. Tekstiesimerkit globalisaation tärkeimmistä alakäsitteistä	44
4.5. MISSÄ YHTEYDESSÄ GLOBALISAATIOSTA PUHUTAAN	46
4.6. YHDEN JA USEAMMAN ARTIKKELIN KIRJOITTAJAT	47
4.6.1. Tasapainotettu käyttöala	50
4.7. SUOMALAISTEN JA ULKOMAALAISTEN ARTIKKELIEN EROAVAISUUDET	52
4.8. LEHTIEN VÄLISET EROT	55
5. YHTEENVETO	61
5.1. GLOBALISAATIOKESKUSTELUN YDIN	61
5.2. VALLITSEVA SISÄLTÖ	62
5.3. KOLMIVAIHEINEN JUONI	65
6. KESKUSTELUA	68
6.1. GLOBALISAATIOKESKUSTELUN LUONNE	68
6.1.1. Aineiston tarjoamia yllätyksiä	68
6.2. GLOBALISAATION MERKITYS JA SISÄLTÖ	71
6.2.1. Vertikaalinen ja horisontaalinen määrittelytapa	71
6.2.2. Tulkintani globalisaatiosta	76
LÄHTEET	87

LIITTEET

LIITE 1: Aineisto	94
LIITE 2: Symbolien tarkemmat selitykset	98
LIITE 3: Koodausrunko	102

1. JOHDANTO

1.1. TUTKIMUKSEN TAUSTAA

Globalisaatio on muodikas termi. Siihen törmää helposti aivan arkipäiväisimmässäkin keskustelussa. Mikä tahansa näyttää olevan globaalia ja kaikista maailman tapahtumista voidaan syyttää globalisaatiota. Erityisesti globalisaatio on niiden trendikkäiden huulilla, jotka tahtovat osoittaa seuraavansa aikaa. Varsinkin poliittiseen keskusteluun globalisaatiosta on muodostunut oiva termi vastapuolen tietämättömyyden osoittamiseen ja omien päämäärien ajamiseen (ks. Alasuutari ja Ruuska 1999, 15). Yhteiskuntatieteelliselle keskustelulle globalisaatiosta on taas syntynyt jälleen uusi kätevä yhteiskunnallista kehityslinjaa kuvaava termi, jonka kautta on mahdollista selittää ja nimetä lähes mitä tahansa hankalasti hahmotettavia uusia ilmiöitä (ks. emt).

Näin ei ole kuitenkaan ollut aina. Vaikka globaali on yli 400-vuotta vanha sana ja käsitettä globalisaatiokin käytettiin jo 60-luvulla (Waters 1995, 2), alkoi kyseinen termi jäsentää yhteiskuntatieteellistä keskustelua maailmalla vasta 80-luvun alkupuolella (Robertson 1992, 8). Tosin tuolloinkin käsite oli vielä käytännössä melko tuntematon ”uudissana” (Scholte 1996, 44-5). Yhteiskunnallista muutosta tuohon aikaan kun selittivät vielä varsin suvereenisti termit postmoderni ja kansainvälinen¹(Waters 1995,1; Scholte 1996, 44-5).

Paradigmaattisen terminologian vaihdoksen voidaankin sanoa käynnistyneen varsinaisesti vasta Tsernobylin ydinvoimalaonnettomuudesta 1986 ja Berliinin muurin murtumisesta 1989 (ks. Alasuutari 2000, 260-1; Beck 1999a, 60-1), jotka vaikuttivat ihmisten yhteiskunnalliseen todellisuuteen erityisesti mentaalisisellä tasolla. Tuolloin vahva usko valtion kontrolliin ja byrokraattiseen suunnitteluun koki selvän kolauksen samalla, kun usko vapaaseen kilpailuun vahvistui. Erityisesti Tsenobylin

¹ Raimo Väyrysen (1999, 42) mukaan kansainvälistymisen edettyä riittävän pitkälle, voidaan puhua transnationalisaatiosta, poikkikansallisten suhteiden synnystä, jossa taloudelliset, poliittiset ja kulttuuriset voimat tunkeutuvat läpi kansallisten rajojen ilman, että kohteena olevat valtiot voivat tai haluavat pysäyttää tätä kehitystä. Kun nämä voimat lopulta kytkevät toisiinsa maailman eri osat tavalla, joka luo uuden maailmanlaajuisen kokonaisuuden, voidaan puhua globalisaatiosta.

ydinvoimalaonnettomuus paljasti kansallisten uhkien olevan selvästi valtiollisista rajoista piittaamattomia globaaleja riskejä ja juuri reaaliosialismin romahdus lisäsi konkreettisella tasolla maailmantalouden keskinäisriippuvaisuutta, josta ihmiset tulivat myös entistä tietoisemmiksi (ks. Alasutari ja Ruuska 1999, 18).

Ehkä merkittävimmäksi virstanpylvääksi globalisaation aseman vakiintumisessa osaksi 90-luvun yhteiskuntatieteellistä termistöä muodostui Roland Robertsonin kirja *Globalization* (1992), joka todella avasi akateemisen globalisaatiokeskustelun useissa länsimaissa. Suomen kohdalla käsite oli tosin vielä tuolloinkin lähes tuntematon. Meillä ilmestyi vuonna 1992 vain yksi yhteiskuntatieteellinen artikkeli, jossa puhuttiin globalisaatiosta (ks. liite 1). Vuonna 1994 niitä ilmestyi kolme ja vuonna 1995 ei ainuttakaan. Vasta vuonna 1996 keskustelu globalisaatiosta avautui Suomessa toden teolla. Tuolloin yhteiskuntatieteellisissä lehdissä ilmestyiikin peräti 11 globalisaatiota käsitellyttä artikkelia ja siitä eteenpäin keskustelu on ollut jatkuvaa.

Tänään globalisaatio on meillä ja muualla myyvämpi ja iskevämpi termi kuin koskaan. Sille löytyy myös käänös miltei kaikilla kielillä². Esimerkiksi Suomessa globalisaatiolle on tarjottu käänökseksi sanoja ”maailmanlaajuistuminen” ja ”maapalloistuminen”, jotka eivät tutummasta kieliasusta huolimatta kuitenkaan kerro meille käsitteestä / prosessista, ilmiöstä tai ilmiöiden joukosta oikeastaan yhtään sen enempää kuin minkään muunkaan kielinen versio. Voimme ehkä jopa sanoa, että kaikki sanan käänöstävät, suoritetaanpa ne millä tavalla tahansa, jättävät käsitteen sisällön valitettavan huokoiseksi ja monitulkintaiseksi tai ehkä jopa täysin abstraktiksi ja ontoksi.

Globalisaation sisällön ymmärtämisen kannalta ehkä kuitenkin kaikkein ongelmallisinta, on se, että edellä mainitsemaani sanan monitulkinnallisuuden ongelmaan ei näytä löytyvän helppoa ratkaisua edes tieteellisestä globalisaatiokirjallisuudesta. Niissä vastauksia kysymyksiin kun näyttää olevan lähes yhtä monia kuin on vastaajiakin. Lähes

² Globalisaation englannin kielisen version (globalization tai globalisation) käänös italiaksi on *globalizzazione*, kiinaksi se on *Quan Qui Hua*, ranskaksi *mondialisatio*, venäjäksi *globalizhatsija*, saksaksi *globalisierung* ja koreaksi *Gukje Hwa*, jne. (ks. Scholte 1996, 44-5).

jokainen tutkija tahtoo tuoda asiasta esille vähän uudenlaisen puolen, uudesta näkökulmasta, jota kukaan muu ei ole vielä havainnut. Tavatonta ei ole sekään, että esitetyt näkökulmat ovat ristiriidassa jonkun toisen tutkijan esittämien näkemysten kanssa. Tästä syystä globalisaatio näyttäytyy sekä kirjallisuuden että globalisaatiokeskustelun perusteella helposti erittäin vaikeasti hahmotettavissa olevana käsitteenä, jota on melko mahdotonta tutkia ainakaan eksaktisti.

Omalla kohdallani kyseisen monitulkinallisuuden havaitseminen ei kuitenkaan johtanut lannistumiseen ja tutkimusaiheen vaihtamiseen. Otin globalisaation sisällön selvittämisen vastaan pikemminkin suurena haasteena, joka on mahdollista selvittää oikeanlaisella lähestymistavalla ja tarkkaan suunnitellulla menetelmällä. Niinpä useiden vaiheiden, menetelmällisten kokeilujen ja jopa ongelma-asetelman osittaisen muuttamisen jälkeen päädyin lopulta fokusoimaan tutkimuksen globalisaation ekstension (käyttöalan) etsimiseen suomalaisesta yhteiskuntatieteellisestä keskustelusta. Toisin sanoen tutkimukseni painopiste keskittyi nimenomaan globalisaation diskursiivisen sisällön selvittämiseen, jolloin globalisaation eettinen puoli sekä siihen liittyvät reaali maailman ilmiöt (rahavirtojen liike, maahanmuutto ym.) jäivät vähäisemmän huomion kohteiksi.

1.2. TUTKIMUKSEN RAKENNE

Tämä Pro gradu -tutkielma koostuu kolmesta osiosta, jotka ovat teoria-, empiria- ja keskusteluosiot. Ensimmäinen eli teoriaosio koostuu kolmesta pääluvusta, jotka ovat 1) johdanto (tutkimuksen tausta, rakenne, käsitteet ja ongelma), 2) teoreettinen viitekehys (suomalaisen ja ulkomaalaisen globalisaatiokirjallisuuden antama kuva globalisaatiosta), 3) tutkimuksen aineisto ja menetelmät sekä menetelmien reliabiliteetti. Tämän osion tehtävänä on johdattaa lukija aiheeseen sekä antaa hänelle välineet lähestymistapani ymmärtämiseen sekä tarjota mahdollisimman monipuolista taustatietoa, johon empiriaosioista saatavaa tietoa on mahdollista verrata.

Empiriaosio taas koostuu kahdesta pääluvusta, jotka ovat empiria ja yhteenveto. Näistä ensimmäisen pääluvun eli empirian tehtävänä on vastata neljään varsinaiseen

tutkimuskysymykseeni kun taas yhteenvedon tarkoituksena on koota kaikki esitetty tieto ja osoittaa sen pohjalta keskustelun erityispiirteet ja mahdolliset yhdistävät tekijät.

Viimein keskusteluosuuden on määrä koota tutkimuksen teoria- ja empiriaosissa esille nousseita kysymyksiä yhteisten teemojen alle ja herättää näiden pohjalta pohdintaa globalisaatiokäsitteen sisällöstä ja itse prosessin luonteesta.

1.3. EKSTENSIO JA INTENSIO

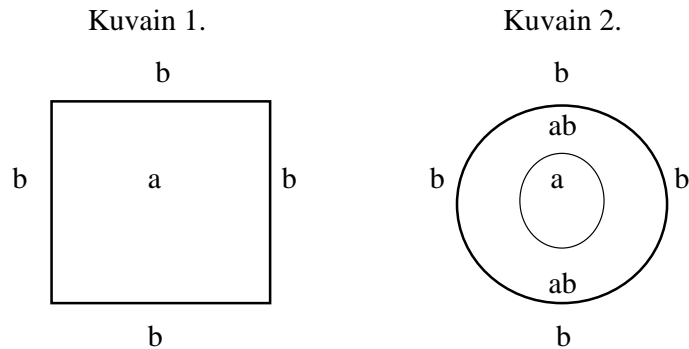
Kieli on aina tietyssä suhteessa sitä ympäröivään maailmaan. Siksi tahtoessamme antaa selvityksen tietyn käyttämämme kielellisen ilmauksen merkityksestä, meidän tulee varustaa ilmaus sisällöllä, eli käsitteellä ja sen lisäksi suhteuttaa se johonkin olioon tai olioiden joukkoon. Toisin sanoen ilmauksesta on erotettava varsinainen kielellinen ilmaus (sana tai äänne), ilmauksen merkitys, jota semantiikassa kutsutaan intensioksi, ja ekstensio mikä tarkoittaa oliota tai olioiden joukkoa, johon ilmauksella viitataan. (Allwood 1980, 142-7.) Selventääkseen näiden kahden käsitteen ekstension ja intension välistä eroa Lars-Gunnar Andersson (1980, 14-5) esittää seuraavanlaisen esimerkin.

Ajatelkaamme jotakin joukkoa kuvaavaa substantiivilauseketta, esim. *turkulaiset, joilla on punainen tukka*. Voimme sanoa, että tämä substantiivilauseke valitsee tietyt entiteetit tai oliot (tai viitta niihin) maailmassa määräämällä joukon ominaisuuksia, jotka ovat niille yhteisiä. Valitut entiteetit -so. ne yksilöt, jotka ovat turkulaisia ja joilla on punainen tukka, muodostavat substantiivilausekkeen ekstension, kun taas se tapa, jolla ne ovat tulleet valituiksi - so, ne kriteerit, joita käyttäen ilmauksen ekstensio määrätty - tulee oleman lausekkeen intensio.

Näin ollen intensiota voidaan kuvata eräänlaisena teoreettisena liimana, joka suhteuttaa ja liittää kielen maailmaan ja mikä osoittaa ne tekijät, joita ilmauksen ekstensioilla eri maailmoissa on mahdollisesti yhteistä. Ekstensio on taas konkreettisempi käsite, jonka kautta on mahdollista päästä käsiksi ilmauksen sisällön liukuvarajaisuuteen tai tarkkarajaisuuteen. (Allwood 1980, 144-7.)

Mauno Koski (1983) kuvaa ilmiön ekstension liukuvarajaisuutta ja tarkkarajaisuutta seuraavanlaisen kaavion avulla.

Kuva 1: Ekstensio.

Kummassakin kuvaimessa a = ekstension ala ja b = ala, josta sanaa ei koskaan voi norminmukaisesti käyttää. Kun ekstensio on liukuvarajainen (kuvain 2), siinä on ydin (a) ja periferia (ab). Ekstension ytimeen kuuluvat ne entiteetit, joihin sanalla voi kaikissa tapauksissa viitata, ja periferiaan kuuluvat ne entiteetit, joihin sanalla ei ole konventionaalisesti viitattu tai joista yhtä hyvin voisi käyttää saman asteikon toista sanaa. (Koski 1983, 26-8.)

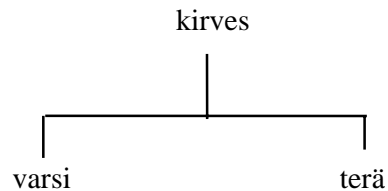
Sanojen ekstensio ja intensio suomen kieliset käännökset ovat käyttöala ja käyttöehto (Uusitalo 2000, 10). Koska katson, että sanojen suomen kieliset versiot ovat lukijan kannalta informaalisemmat, käytän tästä eteenpäin kyseisiä suomen kielisiä käännöksiä.

1.4. KÄSITTEIDEN VÄLISET SUHTEET JA KÄSITEJÄRJESTELMÄT

Käsitteet ovat hyvin harvoin erillisiä, toisistaan täysin riippumattomia elementtejä. Yleensä ne liittyvät yhteen monella tapaa ja muodostavat yhdessä sekä yksinkertaisia että monimutkaisia käsitejärjestelmiä. Käsitejärjestelmät perustuvat käsitteiden välisiin suhteisiin, joista yleisimmät ovat koostumussuhde, funktiosuhde ja hierarkiasuhde. Käsitejärjestelmät voivat muodostaa myös erilaisia sekakoosteisia käsitejärjestelmiä. (Haarala 1981, 21-33.)

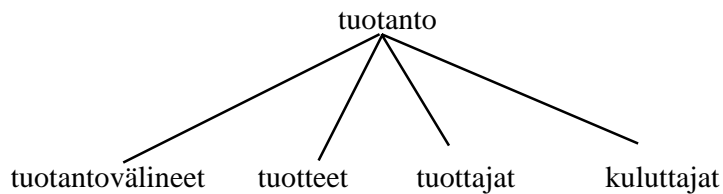
Koostumussuhteeksi kutsutaan kokonaisuuden ja sen osien välistä suhdetta. Ylemmän tason käsitettä nimitetään kokonaisuuskäsitteeksi ja alempia osakäsitteiksi. Seuraavat kuvat ovat Risto Haaralan kirjasta (1981, 24-5).

Kuva 2: Koostumussuhde.

Funktiosuhde esiintyy puolestaan ei aineellisten toimintakäsitteiden yhteydessä muodostamatta hierarkia- tai edellisen kaltaista koostumussuhdetta. Funktiosuhteessa ylemmätason käsite on ainoastaan tietynlainen näkökulma, josta alempia tarkastellaan.

Kuva 3: Funktiosuhteinen käsitejärjestelmä.

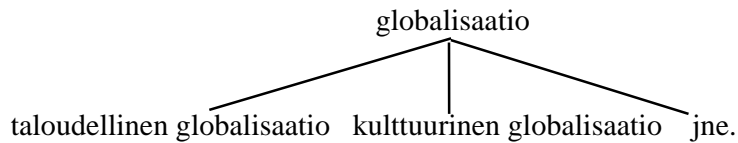

Hierarkiasuhteisesta käsitejärjestelmästä on puolestaan kysymys, kun kaksi käsitettä sisältää täsmälleen saman piirrejoukon ja toiseen kuuluu sen lisäksi yksi tai useampia lisäpiirteitä. Hierarkiasuhde on erityisen yleinen varsinkin tieteen ja tekniikan alojen käsitteistön piirissä, joissa käsitteet pyritään nimeämään siten, että nimitykset noudattavat tiettyä systematiikkaa. Tällöin käsitteiden nimitykset rakennetaan usein käyttämällä yläkäsitteen nimitystä alakäsitteiden nimitysten perusosana, esimerkiksi elimet → verenkiertoelimet, hengityselimet, aistinelimet ja niin edelleen. Kyseinen käsitteiden välinen hierarkiasuhde tarkoittaa samalla myös sitä, että yläkäsite eli supernyymi on sen alakäsitteiden eli hyponymien muodostama kokonaisuus. (Haarala 1981, 21-32.)

Tässä työssä käyttämäni globalisaatiokäsitteen sisällön määrittelyperiaate perustuu kyseiseen käsitteen hierarkiasuhteen tarkkaan selvittämiseen. Toisin sanoen pyrin

selvittämään globalisaatiokäsitteen tarkan sisällön suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa etsimällä sen sisältämät kaikki mahdolliset alakäsitteet (mitkä muodostavat käyttöalan) ja laskemalla niiden saaman suhteellisen painoarvon. Katso kuva neljä.

Kuva 4: Globalisaation hierarkiasuhde.

Kuvan neljä teoreettista globalisaation rakentumiskaaviota ja tutkimuksessa toteutunutta globalisaation käyttöalaa kuvaavaa taulukkoa 1 s. 33 verrattaessa kannattaa huomioida se, että taulukon 1 alakäsitteet eivät ole yhtä selkeästi globalisaation ”rakennuspalikkoja” kuin esimerkiksi edellä esittämieni eri elimien alakäsitteet. Tämä johtuu yksinkertaisesti siitä, että tahdoin ensinnäkin hahmottaa globalisaatiolle laajemman ja ennenkaikkea paremmin selittävän käyttöalan kuin vain sen osiksi mainittujen tekijöiden yhteenlasketun summan. Toisekseen tahdoin nimenomaan antaa aineistolle mahdollisuuden yllättää tutkijan. Kolmanneksi kukaan ei ollut aikaisemmin tietävästi tutkinut globalisaation käyttöalaa tai sisältöä tarkalla sisällön erittelyllä, joten myöskään minulla ei voinut olla ennakolta tietoa siitä mitä asioita tekstissä pitäisi laskea globalisaation alakäsitteiksi. Joitakin heikkoja viitteitä asiasta oli globalisaatiokirjallisuudessa havaittavissa (palaan asiaan tarkemmin pääluvussa 2.) mutta mitään tarkkaa, saatikka sitten luotettavaa, rakennetta oli kuitenkin mahdotonta löytää.

Näin ollen en hyväksynyt tutkimuksen perustaksi tapaa, jossa aineistosta etsittäisiin ainoastaan esimerkiksi niitä kohtia, joissa kirjoittaja määrittelee tai luettelee globalisaation ulottuvuuksia ja mistä sitten laskettaisiin mikä luokittelutapa osoittautui kaikkein suosituimmaksi. Nähdäkseni kyseinen lähestymistapa olisi johtanut globalisaation kohdalla väistämättä hyvin pinnalliseen tulokseen, jolloin globalisaatiokäsitteen käyttöyhteyksien koko laajuus (tulkitsen sen tässä työssä globalisaation todelliseksi käyttöalaksi) ja ennenkaikkea sen tarkka- tai likuvarajaisuus olisivat jääneet välttämättä havaitsematta. Siksi päädyinkin tähän lähestymistapaan,

missä suhtaudun kaikkiin aineistossa globalisaatioon liitettyihin asioihin mahdollisimman tasapuolisesti ja ennakkoluulottomasti riippumatta siitä näyttävätkö ne minusta selvästi globalisaation osa-alueilta / ulottuvuuksilta, vai pikemminkin muilta globalisaatioon liittyviltä kysymyksiltä. Toisin sanoen taulukossa 1 s. 33 esittämäni globalisaation käyttöala tulee koostumaan globalisaation osa-alueina / ulottuvuuksina esitettyjen tekijöiden lisäksi myös tekijöistä, jotka itse olisin tulkinut ennalta globalisaation seurauksiksi, tekijöiksi jotka ovat aiheuttaneet globalisaation, globalisaation epäkohtien korjausehdotuksiksi tai muiksi globalisaatioon liitetyiksi tekijöiksi.

1.5. TUTKIMUKSEN ONGELMA

Tutkimustehtävänä on selvittää globalisaation käyttöala suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa. Mitä asioita käsitteeseen teksteissä liitetään, onko globalisaation käyttöala tarkkarajainen vai liukuvarajainen ja sisältyykö diskurssiin kaikkia keskustelijoita yhdistäviä piirteitä, kuten kaikille yhteinen merkitysydin?

Ongelman ratkaisemiseksi käytän pääsääntöisesti neljää tutkimuskysymystä, jotka ovat **1) minkälainen on globalisaation käyttöala** [eli mitä eri alakäsitteitä globalisaatioon liitetään ja kuinka monissa artikkeleissa kustakin alakäsitteestä (ulottuvuudesta tai aihealueesta) puhutaan], **2) mistä näkökulmasta kirjoittajat globalisaatiota tarkastelevat**, **3) mikä on kirjoittajien mukaan globalisaation tärkein alakäsite** ja **4) minkä alakäsitteen käsittelyn yhteydessä globalisaatio yleisimmin nousee esille?**

Muut kysymykset joita aineistossa tutkin ovat, miten suomalaisten ja ulkomaalaisten kirjoittajien artikkelit eroavat aineistossa, miten eri lehdet poikkeavat toisistaan, kuinka monissa artikkeleissa globalisaatio määritellään selkeästi - heikosti - ei määritellä lainkaan, katsotaanko suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa kansallisvaltion vahvistuvan vai heikkenevän globalisaation vuoksi, mihin globaaleihin kysymyksiin politiikalla voi vaikuttaa ja onko globalisaatiokeskustelussa havaittavissa yhteneväistä juontaa?

2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1. KÄSITTEEN MONITULKINNALLISUUS

Varsin monet tunnetut globalisaatiotutkijat aloittavat globalisaation määrittelemisensä toteamalla, että globalisaatio on määrittelyn kohteena lähes toivottoman monitulkintainen ja huokoinen käsite. Esimerkiksi Ulrich Beckin (1999a, 61) mukaan globalisaation tarkka määrittely muistuttaa lähinnä yritystä naulata vanukas seinälle.

Globalisaatiokeskustelua Beck taas kuvaa toteamalla, että ”globalisaatio on varmasti viime vuosien, mutta myös tulevien vuosien kaikkein eniten käytetty - väärinkäytetty ja hyvin harvoin määritelty, todennäköisesti väärin ymmärretty, kaikkein hämärin ja samalla poliittisesti vaikutusvaltaisin iskulauseita ja kiistoja synnyttänyt sana” (Beck 1999a, 59). Saman asian Chvetkovich ja Kellner (1997, 2, 3) toteavat sanomalla, että globalisaatio on termi, jolla yleensä viitataan epämääräiseen joukkoon erilaisia kysymyksiä, joiden uskotaan jollain tavalla liittyvän yhteen. Toisaalta kyseessä on todellinen maailmaa muuttava ilmiö ja toisaalta vain teoreettinen käsite, jolle annetaan eri merkityksiä riippuen käyttötarkoituksesta. Myös Barrie Axford (1996, 27) on tässä suhteessa hyvin samoilla linjoilla todetessaan, että globalisaation sisältö jää määritelmässä varsin usein täysin hämäräksi, koska yleensä globalisaation määritelmät ovat sekä ylimalkaisia, että hyvin varovaisia. Tämä puolestaan antaa hänen mukaansa aiheita jopa epäillä, että ehkäpä globalisaatiota ei edes voi määritellä väärin.

Jan Aart Scholten (1996, 44-5) mukaan globalisaatiosta on taas muodostunut erittäin hämärä yleistermi, jota käyttävät yhtäläisesti toimittajat, poliitikot, pankkien työntekijät, mainostajat, kuin tutkijatkin. Käytännössä sitä saatetaan hänen mukaansa käyttää eri merkityksessä riippuen siitä, kuka puhuu ja missä asiayhteydessä termiä kulloinkin satutaan tarvitsemaan. Sen verran käsitteen käytöstä Scholte vielä löytää yhtäläisyyksiä, että yleensä kun puhutaan globaalista, niin ajatus liittyy jollain tavalla kansainvälisiin asioihin, ja kun taas puhutaan ”maailman järjestelmästä” (globalisaatiosta -TK) puhe viittaa yksinkertaisesti johonkin, joka ylittää kansallisvaltion rajoja. Näin ollen ainakaan puhekielen sanana globaali ei Scholten mukaan kerro mitään uutta ja sitä voisikin samoin perustein käyttää sekä 1600-luvun-, että tämän päivän ihminen.

2.2 TARKASTELUN LÄHTÖKOHTIA

2.2.1. Eri lähestymistapoja

Syitä siihen, miksi globalisaation määritelmät näyttäisivät jäävän niin huokoisiksi ja monitulkintaisiksi on useita. Olen jakanut nämä syyt³ tässä työssä karkeasti neljään ryhmään 1) eri lähestymistavat, 2) painotukselliset erot, 3) maailmankatsomukselliset erot ja 4) eri tulkintanäkökulmat, joita kutakin tarkastelen omassa alaluvussaan.

Tässä alaluvussa tarkastelen tutkijoiden lähestymistapojen laajaa kirjoa, millä tarkoitan tutkijoiden erilaisia näkemyksiä tai lähtökohtia, joista käsin he lähtevät määrittelemään tai luokittelemaan kyseistä käsitettä / prosessia, ilmiötä tai ilmiöiden joukkoa⁴. Esimerkiksi toiset tutkijat saattavat puhua käsitteen lähestymistavoista tai tekijöistä jotka ovat synnyttäneet prosessin, kun taas toiset lähtevät erittelemään varsinaisen käsitteen/ ilmiön sisältöä. Nämä erilaiset lähtökohdat taas vaikuttavat siihen, että globalisaation luokittelutapojen tai periaatteiden lukumäärällä on pikemminkin taipumus kasvaa kuin vähentyä.

Tämän hetkisestä globalisaatiokirjallisuudesta on löydettävissä ainakin seuraavanlaisia tapoja luokitella globalisaatiota. Käsite/ ilmiö voidaan jakaa eri ulottuvuuksiin, aihealueisiin, osa-alueisiin, analyttisiin pääalueisiin, funktionaalisiin pääalueisiin tai institutionaalisen toiminnan sektoreihin. Näiden lisäksi luokituksen pohjalla saattaa olla jako globalisaation eri tekijöihin, voimiin tai puoliin. Toisinaan puhutaan myös käsitteen/ ilmiön perusprosesseista, pääprosesseista taikka vain prosesseista sekä sosiaalisen elämän alueista tai sosiaalisen vaihdon muodoista.

Käsitteen/ ilmiön määritelmien heterogeenisyyttä lisää myös se, että kirjoittajien keskuudessa vallitsee laaja erimielisyys tai epätietoisuus siitä, onko globalisaatio nähtävissä itsenäisenä toimijana, joka tekee asioita, sattumanvaraisena prosessina,

³ Tulkinta on oma.

⁴ Toiston välttämiseksi käytän kyseiseen termin monitulkinnallisuuteen viitattaessa tästä eteenpäin pääsääntöisesti yksinkertaisempaa muotoa käsite / ilmiö.

suunniteltuna prosessina vai onko kyseessä termi, joka kuvaa suurta ja melko autonomista maailmaa muuttavaa prosessien ja ilmiöiden joukkoa?

2.2.2. Painotuksellisia eroja

Toinen syy siihen, miksi globalisaation määritelmät poikkeavat toisistaan niin selkeästi ovat tutkijoiden painotukselliset erot. Näillä eroilla tarkoitan sekä eri tieteenalojen muodostamia tutkimusasetelmallisia eroja, että varsin yleisesti tapahtuvaa kirjoittajien jakautumista näennäisesti keskenään kilpaileviin leireihin eri logiikkojen suhteen. Tässä kirjoittajien jakautumisessa leireihin eri painotusten suhteen on havaittavissa ainakin kaksi tasoa, joista ensimmäinen (ylätaso) käsittää perinteisen yhteiskuntatieteellisen kiistan taloudellisen perustan määrävyydestä tai sen määräämättömyydestä. Tätä kiistaa voidaan kutsua myös jakautumiseksi marxilaiseen (materialistiseen) tai weberiläiseen (sosiaalis-kulttuuriseen) leiriin (Scholte 1996, 52-3; Beck 1999a, 76; Waters 1995, 7). Jos sovellamme esimerkin vuoksi kyseistä leirijakoa suomalaisiin globalisaatiotutkijoihin⁵, voimme painotuserojen perusteella sijoittaa tietyin varauksin esimerkiksi Raimo Väyrysen ja Jussi Raumolinin materialistiseen, eli taloutta painottavaan leiriin ja Pertti Alasuutarin sekä Petri Ruuskan taas sosiaalis-kulttuuriseen leiriin⁶.

Toisella eli alemmalla tasolla edellä mainitut (ylätason) leirit voidaan jakaa edelleen kapeampiin suuntauksiin, jotka julistavat lähinnä yhden globalisaation ulottuvuuden ja logiikan keskeiseksi. Tällaisia yhtä logiikkaa korostavia suuntauksia esimerkiksi Ulrich Beck (1999a, 75-122) löytää yhteensä seitsemän kappaletta. Nämä ovat hänen mukaansa: 1) taloudellinen logiikka (tästä esimerkiksi Beck antaa Wallersteinin), 2) kansainvälinen politiikka (esimerkkeinä Rosenau, Gilpin ja Held), 3) tekninen (tähän Beck ei anna esimerkkejä), 4) kulttuuriteorinen (esimerkkeinä Robertson, Appadurai, Albrow, Featherstone, Lash ja Urry), 5) maailmankulttuuriteollisuus (esimerkkinä Robins), 6) ekologinen (tämän logiikan kannattajaksi Beck tarjoaa implisiittisesti

⁵ Kyseiset tutkijat ovat osallistuneet samaiseen Sitran (Suomen itsenäisyyden juhlarahaston) globalisaatiotutkimushankkeeseen tehden osatutkimukset: 176, 183, 223 ja 224.

⁶ Jälkimmäinen tulkinta on oma.

itseään), sekä 7) uudet maailmanlaajuiset sosiaalisen eriarvoisuuden muodot (Beck antaa esimerkiksi Baumanin).

2.2.3. Maailmankatsomuksellisia eroja

Tutkijoiden maailmankatsomuksellisilla eroilla on myös suuri vaikutus erilaisten globalisaatiomääritelmien syntymiseen. Näillä maailmankatsomuksellisilla eroilla tarkoitan lähinnä tutkijoiden jakautumista eri koulukuntiin sen mukaan, mihin yhteiskunnalliseen kehityslogiikkaan he uskovat. Tällaisia kehityslogiikkoja⁷ ovat ainakin moderni, postmoderni, refleksiivinen moderni sekä Martin Albrownin globaali aikakausi (The Global Age).

Modernille kehityslogiikalle on tyypillistä usko lineaariseen kehitykseen ja jatkuvaan tasalaatuistumiseen. Tavallisia moderniin liittyviä termejä ovat kontrolli, tehokkuus ja esimerkiksi kehitysmaa, mikä viittaa siihen, että jotkut maat eivät ole vielä kehittyneet teollisuusmaiksi. Varsinaisia globalisaatioon viittaavia termejä, jotka kuvaavat juuri modernia kehityslogiikkaa ovat käsitteet cocakolonialisaatio ja McDonaldisaatio, joilla tarkoitetaan amerikkalaisen viihdekulttuurin hegemonisoitumista yhdenmukaiseksi maailmankulttuuriksi. (ks. Giddens 1990, 55-9, 170-3; Scott 1997, 3-7; Robertson 1992, 138-45; Waters 1995, 4, 13.) Ehkä puhtaimmin tämän kaltainen kehityslogiikka tulee esille esimerkiksi George Ritzerin kirjoissa (1995 ja 1998).

Postmodernille kehityslogiikalle on taas tyypillistä usko siihen, että ei ole olemassa mitään yhteneväistä kehityslogiikkaa, vaan pikemminkin erilaisuuden lisääntymistä ja fragmentoitumista pienemmiksi ajatussuunniksi (esimerkiksi naisliike ja ympäristöliike), joista ei voi sanoa mitään mikä olisi suoraan yhteistä kaikille. Hyvä esimerkki postmodernista globalisaation tarkastelusta on Robertsonin kirja *Globalization* (1992), jossa paitsi tarkastellaan globalisaatiota postmodernista perspektiivistä, myös pyritään uudenlaiseen synteisiin samanlaistumisen ja sen kanssa yhtäaikaan tapahtuvan erilaistumisen välillä. Tämän kaltaiselle kehitykselle Robertson on antanut englanninkielisen nimen glocalization (glocalisaatio), joka on hänen mukaansa

⁷ Myös nämä tulkinnat ovat omia.

käännös japanin kielisestä käytetystä termistä dochakuka. (Robertson 1992, 138-45, 173-4; Scott 1997, 3-7.)

Kolmas varsin tunnettu kehityslogiikka on refleksiivinen modernisaatio, jonka logiikkaan kuuluu oletus siitä, että modernisaatio jatkaa voittokulkuaan, mutta samaan aikaan tapahtuu myös yhteiskunnallisen kehitysvaiheen vaihtuminen. Tämä vaihto ei tapahdu perinteisen kaavan mukaan - kriisi, siirtymävaihe, vallankumous, vaan refleksiivisen modernin kaavan mukaan toivottu + tuttu (Beck 1995, 12-7).

Refleksiivisessä modernisaatiossa ei Ulrich Beckin (1999b, 178-9, 184-6) mukaan ole kyse vain tiedon ja reflektion merkityksen vähittäisestä lisääntymisestä, kuten termi refleksiivinen antaa virheellisesti ymmärtää, vaan todellisesta paradigmaattisesta vaihdoksesta kansallisvaltioiden ja alueiden modernista toiseen, kosmopoliittiseen maailmanyhteiskunnan moderniin, joka synnyttää kokonaan uudenlaisen kapitalismin, politiikan, lait ja uudenlaisia elämiä.

Tätä refleksiivistä modernisaatiota ei Beckin mukaan tule taas sekoittaa esimerkiksi postmodernisaatioon, koska postmodernistit tahtovat nimenomaan korostaa modernin aikakauden rakenteiden hajoamista ja koko modernin loppua, kun taas refleksiiviset modernistit tahtovat kysyä, mitä on alkamassa, millaisia uusia instituutioita ja yhteiskunnallisia kategorioita on syntymässä? Näin ollen refleksiivinen modernisaatio ja postmodernisaatio on hänen mukaansa ehdottomasti erotettava toisistaan poikkeaviksi kehityslogiikoiksi. (emt, 178-9.)

Neljäs yhteiskunnallisen muutoksen kehityslogiikka on Martin Albrown (1997) globaali aikakausi (The Global Age). Tähän kehityslogiikkaan kuuluu ajatus kokonaan uuden aikakauden syntymisestä, jolla ei ole mitään tekemistä entisen modernin aikakauden kanssa. Tämän uuden aikakauden syntyminen näkyy Albrown mukaan esimerkiksi siinä, että sukupolvien välille on kasvanut jyrkkä ideologinen kuilu sekä siinä, että globaali on tullut ainutlaatuisella tavalla ihmisten jokapäiväiseen elämään. Nykyisin esimerkiksi satelliitit jakavat kaikille samoja uutisia, joka mahdollistaa vaikkapa vain yksittäisen protestin näkyvyyden ympäri maapalloa. Tätä ei puolestaan hänen mukaansa pystytä selittämään modernististen kehitys- ja tasalaatuistumisajatusten kautta sen

paremmin, kuin postmodernistisen fragmentoitumislogiikankaan kautta. Myöskään refleksiivinen modernisaatio ei pysty sen paremmin tämän laatuisten kehityksen selittämiseen, koska sekin sisältää liikaa deterministisyyttä, jota Albrow ei katso voitavan liittää osaksi globalisaation logiikkaa. Globalisaatio nimittäin elää hänen mukaansa täysin ennalta määräämätöntä historiaa, johon ei sisälly minkäänlaista prosessin alkua, kehityssuuntaa tai prosessin loppua. Toisin sanoen globalisaatio on Albrown mukaan omalakinen prosessi, joka ei voi loppua, vaikka se voikin pysähtyä tai jopa kääntyä takaisin päin. (Albrow 1997, esim. 9, 77-80, 95.)

Edellä mainittujen neljän varsinaisen kehityslogiikan lisäksi myös Immanuel Wallersteinin historiallinen kapitalismi, Manuel Castellsin informationaalinen aika (The Information Age) ja taloudellisten syklien analyysit voidaan myös tietyssä mielessä nähdä, ei ainoastaan erillisiksi tavoiksi painottaa jotakin globalisaation logiikkaa, vaan jopa omiksi näkemyksikseen globalisaation kehityslogiikasta⁸. Esimerkiksi Wallerstein keskittyy tuotannossaan tarkastelemaan historiallista kapitalismia eli globalisaation taloudellista ulottuvuutta oman⁹ kapitalismin etenemislogiikkansa perspektiivistä, jota ei välttämättä voi yhdistää kovin suoraan mihinkään aikaisemmin mainituista kehityslogiikoista. Tämä kapitalistinen etenemislogiikka, jota Wallerstein kutsuu myös kapitalistiseksi maailmanjärjestelmäksi, sisältää kolme keskeistä periaatetta tai aineosaa, jotka ovat voiton maksimointi, kilpailun rajoittaminen tavalla, joka suosii eliittiä sekä maailmanlaajuisen työ- ja tuotantosuhteiden kolmijako. Tällä kolmijaolla Wallerstein tarkoittaa maailmantalouden keskuksen, semi-periferian ja periferian välillä vallitsevan riistosuhteen organisoimista pysyväksi jakotavaksi. (ks. Wallerstein 1987 ja 1974, 66-132.)

Yhteenvedon Wallersteinin tuotannosta omana kehityslogiikkanaan voidaan sanoa, että hänen ajatuksensa sisältävät ajallisesta perspektiivistä tarkasteltuna ehkä ”liiankin” selvän sukulaisuuden modernisaation kanssa, mutta taas periaatteellisesta perspektiivistä tarkasteltuna ne eroavat toisistaan varsin selvästi. Kun modernistinen kehityslogiikka painottaa jatkuvaa kehitystä ja tasalaatuistumista, keskittyy Wallerstein

⁸ Tulkinta on oma.

⁹ Samaan ryhmään voidaan tuki laskea monia muitakin kapitalistisen maailmanjärjestelmän tutkijoita sekä tietyssä mielessä myös esimerkiksi Karl Marxin historiallinen materialismi/ taloudellisen globalisaation tarkastelutapa. Pohdintaa Marxin ja Wallerstein teorioiden välisestä sukulaisuudesta löytyy esimerkiksi teoksesta Wallerstein (1987, 10-11, 88).

teoretisoimaan ”kehityksen” varjopuolien muodostamaa tulevaisuutta. Hän ei usko modernisaatioon liittyvän kapitalismin tasalaatuistavaan vaikutukseen, vaan pikemminkin maailmanlaajuisessa mittakaavassa tapahtuvaan räikeään epätasa-arvoistumiseen, joka johtaa proletariaatin absoluuttiseen kurjistumiseen ja sitä kautta aina modernin kapitalismin täydelliseen umpikujaan (Wallerstein 1987, 94-6).

Myös Manuel Castells lähtee trilogiassaan (1996, 1997, 1998) *The Information Age* jokseenkin omille linjoilleen teoretisoidessaan kokonaan uuden informaationaalisen yhteiskunnan lähtökohtia ja toimintatapaa. Wallersteinin ohella myöskään Castellsin teoriaa ei juurikaan poikkea ajallisesta perspektiivistä tarkasteltuna muista kehityslogiikoista, vaan niin ikään sisällön ja lähtökohtien suhteen. Castells ei esimerkiksi puhu ensinkään globalisaatiosta kuvatessaan yhteiskunnan muutosta, vaan informaationaalisesta kehityslogiikasta ja verkostotaloudesta, joka vie informaationaaliseen yhteiskuntaan, jossa valta siirtyy ihmisiltä verkostolle (the Net). Tässä informaationaalisessa yhteiskunnassa ihmiset eivät enää jakaudu esimerkiksi luokkiin sen mukaan, mikä suhde heillä on tuotantovälineisiin, vaan sen mukaan, mikä suhde heillä on uuden globaalin teknologian ja talouden luomaan verkostoon. Tässä Castellsin teoretisoimassa tulevassa yhteiskunnassa uudet yhteiskuntaluokat tulevatkin olemaan: verkostolaiset, joustajat ja uloslyödyt. (ks. Castells 1998, 335-360.)

Wallersteinin ja Castellsin teorioiden lisäksi myös taloudellisten syklien analyysit voidaan nähdä omintakeisen lähestymistapansa vuoksi omaksi näkemykseksen globalisaation kehityslogiikasta. Omintakeista kyseiselle syklianalyysille on juuri usko siihen, että yhteiskunnan tuleva taloudellinen kehitys tulee noudattamaan samaa sykleittäin etenevää kehityslogiikka, mitä se on noudattanut aikaisemminkin. Esimerkiksi syklianalyysin ehkä tunnetuimmassa muodossa eli Kondratievin pitkän aikavälin syklien analyysissä periaatteena on ennakoida talouden pitkäaikaisia noin 50-vuoden mittaisia nousu- ja laskusuhdanteita, jossa otetaan huomioon myös keskipitkien 7-10-vuoden mittaisten ja lyhyiden 3-4-vuoden mittaisten talouden syklien aiheuttama vaikutus talouskehitykseen (Maddison 1982, 64-85).

Vaikka Kondratievin syklit ovatkin talouden pohjalta lähtevä positivistinen yhteiskunnan tarkastelutapa, niin varsinkin viime vuosina siitä on joissakin yhteyksissä

pyrityt tekemään myös laajempi koko yhteiskunnan kehitystä kuvaava teoria. (ks. Raumolin 1998, 8-21.) Tästä perspektiivistä tarkasteltuna syklianalyysi on nähtävissä selvästi omaksi yhteiskunnan tarkastelutavaksi, jonka kautta voidaan ottaa muista tarkastelutavoista poikkeava näkökulma globalisaatioon. Toisaalta syklianalyysissä on nähtävissä myös selvästi moderneja piirteitä. Esimerkiksi usko melko lineaariseen, ilmeisen tasalaatuiseen ja ennenkaikkea suunnaltaan ennakoitavaan kehitykseen on varsin moderni muutoksen lähestymistapa.

2.2.4. Eri tulkintänäkökulmia

Myös tutkijoiden erilaiset globalisaation tulkintänäkökulmat¹⁰, eli suhtautumistapojen ideologiset lähtökohdat vaikuttavat toisistaan poikkeavien globalisaation määritelmien syntymiseen. Jan Aart Scholten (1996, 43, 52-3) mukaan nämä tutkijoiden tulkintänäkökulmat on yleensä jaettavissa kolmeen luokkaan tai leiriin, jotka ovat konservatiiviset, liberaaliset ja kriittiset tulkintänäkökulmat. Jotkut tutkijat voivat hänen mukaansa tosin sijoittua myös näiden ”stereotyyppien” välimaastoon.

Konservatiivinen tulkintamalli lähtee liikkeelle pyrkimyksestä korostaa kansallisvaltioiden asemaa vähättelemällä globalisaatioprosessia ja siihen liittyviä ilmiöitä. Tätä tulkintamallia edustavat traditionalistiset ryhmät, erilaiset vanhoilliset tahot ja kansainvälisen teorian realistit, joista esimerkeikseen Scholte mainitsee Laynen, Walzin sekä Krasnerin. (Scholte 1996, 43-50.)

Liberaalinen tulkintamalli koostuu uudistusmielisistä liberaaleista ja uusliberalistisesti ajattelevista ryhmistä, joihin lukeutuvat suurelta osin esimerkiksi talousalan ihmiset, valtamedia, hallinnolliset konsultit sekä yleensä suuri osa hallinnollisesta eliitistä, kuin myös osa akateemisista tutkijoista, joista puhuessaan Scholte viittaa Muelleriin, Ohmaeen, Huntingtoniin sekä Fukuyamaan. Yhteistä näille kaikille liberaalisesti globalisaatiota tulkitseville ryhmille on se, että heidän näkemyksissään globalisaatio on toivottava kehityskulku, joka toteuttaa viimeinkin

¹⁰ Jan Aart Scholte (1996) käyttää samaan merkitykseen viitaten useita eri termejä, kuten discourses-, knowledge-, paradigm tai perspectives-, (of globalization). Suomennan tässä yhteydessä nämä kaikki termit tulkintänäkökulmiksi. Samaa suomentamistapaa on päätenyt myös esimerkiksi Pekka Kosonen (1999, 82).

modernisaation lupaukset koko ihmiskuntaa hyödyttävästä prosessista. (Scholte 1996, 43-51.)

Kriittinen tulkintatapa taas pyrkii tarkastelemaan globalisaation luomien uusien mahdollisuuksien ohella myös sen aiheuttamia yhteiskunnallisia epäkohtia, kuten demokratian ajautumista yhä syvempään kriisiin sekä köyhyyden, epätasa-arvon, luonnonriiston, asevarustelun, yhteisöllisen vieraantumisen ja suvaitsemattomuuden lisääntymiseen liittyviä kysymyksiä. Toisin sanoen kriittinen teoria tarkastelee globalisaatiota ristiriitaisena projektina, jolle pyritään löytämään koko ihmiskuntaa hyödyttävä suunta. (Scholte 1996, 51-3.)

Kriittisen teorian metodologiset pääsuunnat ovat 1) historiallinen materialismi, joka painottaa selvästi prosessin taloudellista puolta jättäen ideologiset seikat jonkin verran taka-alalle; sekä 2) postmodernistinen/poststrukturalistinen suuntaus, joka keskittyy etupäässä prosessin kulttuuriseen ja psykologiseen puoleen, jolloin talous- ja ympäristöasiat saavat vähemmän painoarvoa. Vaikka edellä mainitut tulkintanäkökulmien metodologiset pääsuunnat ovat Scholten mukaan niin kattavia, että lähes kaikki kriittiset tutkijat on sijoitettavissa niistä jompaan kumpaan, onnistuvat jotkut heistä kuitenkin myös ylittämään tämänkin kahtiajaon. Toisaalta esimerkiksi jotkut feministiset tutkijat saattavat omaksua aina tarpeen mukaan kumman tahansa näistä lähtökohdista. (Scholte 1996, 51-3.)

2.3. KIISTELTYJÄ AIHEITA

2.3.1. Toisistaan poikkeavia määritelmiä

Kun edellisessä luvussa toin esille erilaisia syitä globalisaation monitulkinallisuuteen, tässä luvussa esitän puolestaan niitä luokituksia, jotka ovat seurausta mainituista erilaisista lähtökohdista. Tuon aluksi esille kansainvälisestä kirjallisuudesta esille nousseet globalisaation määritelmien heterogeeniset piirteet ja sen jälkeen esittelen suomalaisessa kirjallisuudessa havaitsemani erityisen suuren lähtökohdallisen eroavaisuuden.

Kansainvälinen kirjallisuus

Barrie Axford (1997, 30-1) puhuu globalisaation pääalueista, jotka ovat 1) globaali taloudellinen järjestys ja uusi työnjako, 2) globaali poliittinen järjestys, 3) globaali sotilaallinen järjestys ja 4) globaali kulttuuri.

Anthony Giddens (1990, 70-8) taas jakaa globalisaation keskeisiin ulottuvuuksiin 1) kapitalistisen maailmantalous, 2) kansainvälinen työnjako, 3) kansallisvaltiojärjestelmä ja 4) maailman sotilaallinen järjestys.

Ulrich Beck (1999a, 59, 76-7) tekee puolestaan jaon sekä globalisaation ulottuvuuksiin 1) kommunikaatiotekninen, 2) ekologinen, 3) taloudellinen, 4) työnorganisatorinen, 5) kulttuurinen ja 6) kansalaisyhteiskuntaan liittyvä ulottuvuus, että globalisaation institutionaalisen toiminnan sektoreihin a) talous, b) teknologia, c) kansainvälinen politiikka, d) ekologia, e) kulttuuri, f) maailmankulttuuriteollisuus sekä g) maailmanlaajuiset sosiaaliset eriarvoisuuden muodot.

Ann Cvetkovich ja Douglas Kellner (1997, 3) puhuvat taas globalisaation eri voimista eli 1) taloudellisista, 2) poliittisista ja 3) kulttuurisista voimista, mitkä leviävät maailmalla uuden maailmantalouden, uusien poikkikansallisten organisaatiomuotojen sekä uuden globaalisen kulttuurin myötä. Lisäksi heidän mukaansa globalisaatioprosessin olemassaolo edellyttää teknologian jatkuvaa kehittymistä.

Jan Aart Scholte (1996, 46) ottaa globalisaation luokittelunsa lähtökohdaksi taas tekijät, mitkä ovat synnyttäneet prosessin. Tällaisia tekijöitä hänen mukaansa ovat 1) ylikansallisten yritysten toimet, 2) ylikansallisiksi muodostuneet ympäristöasiat, 3) globalisoitunut talous, 4) globaaleiksi muodostuneet periaatteet, jotka koskevat esimerkiksi ihmisoikeuksia ja mittasuhteita sekä 5) kaikkia ihmisiä yhdistävien psykologisten tekijöiden muodostuminen, kuten esimerkiksi sama musiikkimaku kautta maailman tai yleensä tietoisuus siitä, että elämme samaisella maapallolla.

Roland Axtmann (1997, 33) taas ottaa luokittelunsa perustaksi jaon globalisaation verkoston osiin, jotka ovat 1) ihmiset, 2) paikat, 3) pääoma, 4) hyödykkeet ja 5) palvelut.

Malcom Watersin (1995, 6-10) globalisaation luokitus on puolestaan kaksi tahoinen, jonka ensimmäinen taho sisältää jaon kolmeen sosiaalisen elämän alueeseen: 1) talous, 2) politiikka ja 3) kulttuuri ja toinen jaon globalisaation vaihdon muotoihin, jotka ovat a) materiaallinen, b) poliittinen ja c) symbolinen vaihto. Kun näitä kahta globalisaation tahoja taas tarkastellaan yhdessä, on Watersin mukaan havaittavissa, että materiaallinen vaihto lokalisoi, poliittinen vaihto kansainvälistää ja symbolinen vaihto globalisoi. Tämä on Watersin mukaan puolestaan tulkittavissa yksinkertaisesti siten, että globalisaatio on laajinta kulttuurin alalla.

Ehkä luokittelultaan monitahoisimman määritelmän globalisaatiolle on kuitenkin esittänyt Anthony McGrew, joka on yhdellä ja samalla sivulla (McGrew 1992, 23) esittänyt globalisaatiolle kolme eri luokitusta ja sen lisäksi vielä sanallisen prosessin kuvauksen, joka täydentää esitettyjä luokituksia.

Ensimmäinen luokitus on globalisaation jako kahteen ulottuvuuteen, mitkä ovat A) [maantieteellinen] ulottuvuus (laajeneminen) sekä B) intensiteetti (syveneminen). Toinen luokitus on globalisaation jako sen eri puoliin, jotka ovat 1) poliittinen, 2) taloudellinen ja 3) kulttuurinen puoli. Viimeisenä luokituksena McGrew jakaa globalisaation vielä perusprosesseihin 1) suurvaltojen välinen kilpailu, 2) teknologiset uudistukset ja niiden leviäminen, 3) tuotannon ja vaihdon kansainvälistyminen sekä 4) modernisaatio. Näiden luokitusten tarkentamiseksi hän määrittelee globalisaation vielä prosessiksi, jossa tapahtumat, päätökset ja toimenpiteet yhdessä osassa maailmaa voivat tuottaa merkittäviä seurauksia yksilöille ja yhteisöille aivan toisissa osissa maapalloa.

Suomalainen kirjallisuus

Aivan kuten kansainvälisessä kirjallisuudessa on nähtävissä suurta variaatioita tutkijoiden tekemien globalisaation luokitusten välillä ja joskus myös niiden sisällä, sama ilmiö on havaittavissa myös suomalaisessa globalisaatiokirjallisuudessa.

Esimerkiksi Raimo Väyrynen ja Pertti Alasuutari sekä Petri Ruuska näkevät globalisaation täysin erilaisina prosesseina tai vähintäänkin voidaan sanoa, että heidän lähtökohtansa käsitteen/ ilmiön luokitteluun eroavat toisistaan melko täydellisesti.

Raimo Väyrysen mukaan globalisaatio on ensisijaisesti materiaallinen prosessi, jolla on A) talouteen, B) finansseihin ja C) teknologiaan liittyviä ulottuvuuksia mutta myös D) ekologiset prosessit kuuluvat jossakin määrin tähän kuvaan kansainvälisen ilmastonmuutoksen kautta. Sen sijaan [E] politiikan ja [F] kulttuurin prosessit ovat hänen mukaansa pitkälle johdettavissa takaisin materiaalisiin aspekteihin. (Väyrynen 1998, 12.)

Toisessa yhteydessä Väyrynen toteaa, että globalisaation funktionaaliset osa-alueet ovat ① talous, ② politiikka ja ③ kulttuuri (emt, 69), mutta sen analyttisesti itsenäiset [funktionaaliset] pääalueet ovat 1) talous, 2) politiikka, 3) kulttuuri sekä 4) teknologia. Näistä talous ja politiikka ovat hänen mukaansa lähes itsenäisiä, instrumentaalisia aspekteja, kun taas kulttuuri ja teknologia ovat vähemmän autonomisia eli vain kontekstuaalisia aspekteja. Näiden lisäksi muiksi vähemmän vaikuttaviksi globalisaation ulottuvuuksiksi Väyrynen mainitsee vielä (5) ihmisten liikkumisen ja (6) ympäristöasiat. (emt, 73, 76-8.) Tämän todettuaan Väyrynen jatkaa vielä päättelyä toteamalla, että globalisaation täsmentäminen talouteen, teknologiaan, politiikkaan ja kulttuuriin helpottaa löytämään ne toimijat, jotka edistävät ja vastustavat prosessia, mutta tällainen luokittelu on hänen mukaansa kuitenkin liian yleinen ohjaamaan analyysiä. Tästä syystä hän päätyykin kuuteen lähestymistapaan, joiden kautta globalisaatioprosesseihin pääsee paremmin kiinni. Nämä ovat (a) kansainvälinen kauppa, (b) globaalinen finanssijärjestelmä, (c) maailmanlaajuinen teollinen rakennemuutos, mukaan lukien suorat ulkomaiset investoinnit, (d) työvoiman kansainvälistyminen, (e) teknologia globalisaation käyttövoimana ja (f) liberaalien arvojen ja instituutioiden leviäminen kautta maailman. (Väyrynen 1998, 78.)

Pertti Alasuutari ja Petri Ruuska puolestaan löytävät globalisaatiosta ”vain” kolme prosessia, jotka ovat 1) taloudellinen, 2) poliittinen ja 3) kulttuurinen prosessi, eikä näistä prosesseista ole heidän mukaansa erotettavissa mitään syy- seuraussuhteita, sillä talous, politiikka ja kulttuuri ovat täysin samanaikaisia ja toisiinsa kietoutuneita

vaihteita, jotka voi erottaa toisistaan vain käsitteellisesti. Heidän mukaansa ei edes olisi olemassakaan mitään keinoja tutkia sitä, onko talous ollut globalisaatiota ensisijaisesti käynnistävä tai eteenpäin vievä voima, sillä ”talous” on jo itsessään abstraktio. (Alasuutari ja Ruuska 1999, 17.)

Yhteenvedona edellisistä esimerkeistä voidaan sanoa, että Väyrynen ja Alasuutari sekä Ruuska omaksuvat täysin toisistaan eroavat lähtökohdat. Kun Väyrynen muodostaa käsitteelle tiukat raamit määrittelemällä sille tarkkoja kausaalisuhteita, painoarvoja sekä erilaisia luokitustapoja eri näkökulmista, jättävät Alasuutari ja Ruuska käsitteen määritelmän ja sisällön jokseenkin avoimeksi. Lähinnä he tuovat esille prosessin luonteen tulkinnanvaraisuuden, monitasoisuuden, dynaamisuuden sekä joitakin yleisiä suuntaviivoja.

2.3.2. Eri alkamisajankohtia

Globalisaation määritelmien ohella toinen merkittävä aihe, jossa näkyy tutkijoiden erilaiset lähtökohdat on keskustelu globalisaation alkamisajankohdasta¹¹. Toiset tutkijat katsovat, että globalisaatio on aina esiintynyt tietyssä mittakaavassa, toiset korostavat vuosituhannen puolenvälin tienoon tapahtumia ensisijaisina globalisaation alkuunpaneovina tekijöinä (Waters 1995, 4, 62-4), kun taas toiset näkevät selvästi uudemmat tekijät varsinaisiksi globalisaatioprosessin synnyttäneiksi voimiksi (ks. Heiskala 1999, 11). Vaikka varsin monet tutkijat korostavat jotakin edellä mainittua lähtökohtaa, hyvin harvat itse asiassa kuitenkaan sulkevat mitään niistä oman tulkintansa ulkopuolelle. Pikemminkin vaikuttaa siltä, että vallitsevaksi käytännöksi on muodostumassa globalisaation jakaminen eri jaksoihin (ks. esim. Held et al. 1999, 425-31; Alasuutari 2000, 260-1), joiden katsotaan sisältävän erilaisia prosesseja, jotka

¹¹ Ulrich Beck esittää kirjassaan (1999a, 61) seuraavanlaisen taulukon, joka kuvaa eri tutkijoiden erilaisia tapoja ajoittaa globalisaation alkua.

KIRJOITTAJA	ALKU	TEEMA
Marx	1400-luku	modernikapitalismi
Wallerstein	1500-luku	kapitalistinen maailmanjärjestelmä
Giddens	1700-luku	modernisoituminen
Robertson	1870-1920	moniulotteinen
Perlmutter	Kylmänsodan päätyminen	globaali sivilisaatio

etenevät eri vauhdilla mahdollisesti välillä eri suuntiin noudattaen yleensä vaihtelevaa kehityslogiikka. Näistä globalisaation eri jaksoista ehkä eniten keskustelua on luonnollisesti herättänyt viimeisin eli näkemyksestä riippuen joko toisen maailmansodan jälkeisen Bretton Woods instituutioiden syntymisen (ks. Kortin 1998, 210-1), 60-80-lukujen yhteiskunnallisen murroksen (Alasuutari ja Ruuska 1999, 17-8) tai kylmänsodan päättymisen kiihdyttämä jakso (ks. Beck 1999a, 60-1).

2.3.3. Eri tulkintoja prosessin luonteesta

Edellä mainittujen kiistojen lisäksi globalisaatiokeskustelu sisältää myös joukon muita kysymyksiä, joista tutkijat ovat usein keskenään eri mieltä. Kutsun näitä kysymyksiä tutkijoiden eri tulkinnoiksi prosessin luonteesta. Esimerkiksi kysymykset siitä, onko globalisaatiossa jokin hallitseva kehityslogiikka ja jos on niin minkälainen, mihin suuntaan globalisaatio on viemässä, onko globalisaatio uhka, mahdollisuus vai jotain siltä väliltä ja onko globalisaatiossa ylipäättänsä mitään ainutlaatuista tai uutta ovat juuri tällaisia kysymyksiä.

Ensimmäisenä mainitsemani tulkinnanvarainen kysymys, johon mieltein kaikki tutkijat yleensä myös ottavat kantaa (Beck 1999a, 75-6), käsittää lähinnä keskustelun siitä onko globalisaatiossa jokin hallitseva kehityslogiikka. Yleensä vastauksiksi tähän kysymykseen tarjotaan joko sitä, että globalisaatio on vaihtoehtoisesti joko vain sattumaa tai jonkin multikausaalisen logiikan aikaansaannos, tietoisesti suunnitellun prosessin seuraus tai sitten se tulkitaan prosessiksi/ ilmiöksi, joka sisältää selvästi elementtejä molemmista tulkinnoista (ks. Waters 1995, 2; Minkkinen ja Patomäki 1997, 112). Usein tutkijat ovat myös siitä erimielisiä, onko globalisaatiossa kyse vain yhdestä prosessista vai useammasta tai ehkä jopa eri suuntiin kulkevista suuntauksista (Alasuutari ja Ruuska 1999, 13)

Toinen tulkinnanvarainen kysymys prosessin luonteesta sisältää puolestaan keskustelun siitä, mihin suuntaan globalisaatio on viemässä. Kuljemme kohti maailman yhdenmukaistumista (McDonaldisaatio tai cocakolonialisaatio), fragmentoitumista, polarisaatiota vai jonnekin näiden välimaastoon, mistä on käytetty esimerkiksi termejä

globalisaatio (Robertson 1992, 173-4), hybridisaatio (ks. Alasuutari 2000, 262-3) tai fragmaatio (Rosenau 1997, 226-31).

Kolmantena mainitsemani kysymys koskee taas kirjoittajien suhtautumistapaa prosessin toivottavuuteen tai ei-toivottavuuteen. Kun esimerkiksi YK:n pääsihteeri Kofi Annan asettaa kaiken toivon eettisesti ja ekologisesti kestävä tulevaisuuden rakentamisesta nimenomaan taloudellisen globalisaation deregulaation (globaalin kaupankäynnin täydellisen vapauttamisen) varaan (Annan 2000, 4-15), näkee esimerkiksi David C. Korten (1998 ja 1999) samaisen prosessin johtavan täysin eri lopputulokseen. Hänen mukaansa dereguloivan talouspolitiikan, jos se suosii kapitalismin periaatteita (ks. esim. Korten 1999, 13, 58-63, 85-7), väistämättömänä seurauksena on nimenomaan eettisesti arveluttavan ja ekologisesti kestävämmän monikansallisten yritysten johtaman "uusfeudaalisen-TK" yhteiskunnan syntyminen. Kaikkinaisen globaalin deregulaation ja globaalien suuryritysten suosimisen sijaan Korten ehdottaakin palaamista pienyhteisöllisyyteen, pienyrittäjyyteen, syvempään omavaraistalouteen sekä kaupankäyntiin mahdollisimman paikallisesti (Korten 1998, 391-3, 399-410, 426-8 ja 1999, 158-67).

Erityisen mielenkiintoiseksi näiden kahden yhteiskunnallisen vaikuttajan (Annan ja Korten) vertailemisen tekee se, että molemmilla kirjoittajilla on pohjimmiltaan melko identtinen päämäärä (eettisesti ja ekologisesti kestävä ja globaalissa mittakaavassa tasa-arvoisen sekä demokraattisen maailman jättäminen jälkipolville), mutta heidän näkemyksensä eri toimintatapojen toimivuudesta ovat kuitenkin lähes päinvastaisia.

Edellä mainitut esimerkit ovat tietenkin ääriesimerkkejä suhtautumistavoista globalisaatioprosessin toivottavuuteen tai ei-toivottavuuteen. Globalisaatiotutkijoista suurimman osan kohdalla tutkijan oma suhtautumistapa on huomattavasti neutraalimpi ja kriittisempi kuin edellisissä esimerkeissä tai ainakin olemassaoleva arvolähtökohta on osattu verhota taitavasti huomattavasti objektiivisempaan retoriikkaan.

Neljäs erimielisyyttä aiheuttava kysymys koskee puolestaan globalisaation ainutlaatuisuutta ja yleensä sitä, onko prosessissa nähtävissä mitään uutta. Puhtaasti globalisaatiokirjallisuuden pohjalta voidaan sanoa, että valtaosa globalisaatiotutkijoista

korostaa ilmiön tai ilmiöjoukon uutuutta (ks. esim. Scholte 1996, 43-50; Albrow 1997, 95; Heiskala 1999, 11-2; Ruuska 1999a, 250), mutta sellaisiakin tarkastelutapoja löytyy, joiden mukaan globalisaatio on pikemminkin myytti kuin todellinen ilmiö, eikä maailmankaan ole muuttunut viime aikoina kovinkaan paljoa (Heiskala 1999, 11). Hyviä esimerkkejä tämän kaltaisesta tarkastelutavasta ovat traditionalistit, kansainvälisen politiikan realistit ja eri vanhoilliset tahot (ks. luku 2.2.4.), joiden esittämät näkemykset kuvastuvat hyvin Paul Hirstin tuotannossa. Kyseisessä tuotannossa Hirst esimerkiksi pyrkii tilastoja hyväksikäyttäen osoittamaan, että maailmantalous oli vahvemmin integroitunut ennen ensimmäistä maailmansotaa kuin nykyään ja että suuryritykset ovat edelleen enemmän sidoksissa kotimarkkinoihinsa, kuin ulkolaisiin markkinoihin (Hirst 1997a, 76-98, 238 ja 1996, 1-4).

2.3.4. Yhteenveto käsitteen huokoisuudesta

Yhteenvetona edellisistä luvuista voidaan sanoa, että eri tutkijoilla tai keskustelijoilla on lukuisia erilaisia lähtökohtia, lähestymistapoja, opillisia eroja, maailmankatsomuksellisia eroja, eri tulkintanäkökulmia sekä eri tapoja painottaa käsitteen/ ilmiön eri puolia, jotka ovat osaltaan edesauttaneet jo ennestään tulkinnanvaraisen globalisaation muodostumista entistä enemmän huokoiseksi ja eri kiistojen täyttämäksi käsitteeksi. Keskeisimmiksi kiistoiksi tai ristiriidoiksi globalisaatiokirjallisuudessa osoittautuivat erilaiset globalisaation määrittelytavat sekä kiistat siitä mihin suuntaan globalisaatio on viemässä (homogenisaatioon, fragmentoitumiseen vai johonkin muuhun lopputulokseen) ja minkälainen logiikka kuljettaa globalisaatiota eteenpäin (sattuma, tietoinen ohjaus vai jokin muu). Myös kiistat globalisaation alkamisajankohdasta, prosessin toivottavuudesta sekä siitä, onko globalisaatiossa mitään uutta tai ainutlaatuista olivat varsin yleisiä kiistakysymyksiä globalisaatiokirjallisuudessa.

Edellä mainitut tekijät muodostavat tutkimuksen teoreettisen lähtökohdan, jonka antaman tiedon pohjalta olen lähtenyt tutkimaan työn varsinaista aihetta eli globalisaation diskursiivista sisältöä (käyttöalaa) suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa. Tutkimuksen varsinainen aihe on sikäli globalisaatiokirjallisuuden muodostamasta teoreettisesta viitekehystä täysin erillinen osio, että tutkimuksen

varsinaisessa aiheessa en pyri lainkaan vastaamaan globalisaatiokirjallisuudessa esille nousseisiin lukuisiin kysymyksiin, vaan nimenomaan keskittymään suomalaisen globalisaatiokeskustelun konkreettiseen sisältöön. Toisin sanoen globalisaatiokirjallisuuden tehtävänä tässä tutkimuksessa on olla eräänlaisena taustatietona ja perusteluna tarkan käsitteellisen tutkimuksen tarpeellisuudesta.

2.4. MISTÄ VALLITSEE KONSENSUS

Kun edellisissä luvuissa toin esille tutkijoiden lähtökohdallisia eroja globalisaatiokirjallisuudessa sekä aiheita, mitkä herättävät yleensä erimielisyyttä, tässä luvussa tarkoitukseni on esitellä globalisaatioon liittyviä tekijöitä, joista tutkijat itse uskovat keskuudessaan vallitsevan melko laajan yksimielisyyden tai ainakin jonkin asteisen konsensuksen. Tällaisia tekijöitä ovat [1] kun puhutaan globalisaatiosta viittaa puhe lähes aina myös talouteen (esim. Beck 1999a, 59; Ruuska 1999a, 250; Alasuutari ja Ruuska 1999, 17), [2] globalisaatio viittaa aina myös siihen, että kansallisvaltion asema heikkenee (esim. Cvetkovich ja Kellner 1997, 3; Ohmae 1990, 41-69 ja Beck 1999a, 59-60, 184), [3] deterritorialisuuden lisääntyminen on olennainen osa globalisaatiota (esim. Beck 1999a, 61-2; Axford 1996, 27; Scholte 1996, 43, 46-8 ja McGrew 1992, 23).

Edellä mainittujen tekijöiden lisäksi globalisaatiokirjallisuus sisältää myös joukon asioita, joita kukaan ei ole suoranaisesti maininnut tekijöiksi, joista tutkijat olisivat yksimielisiä, mutta mitkä kuitenkin usein esitetään melko itsestään selvinä globalisaation osina. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi (1) kulttuurin¹² ja politiikan globalisaatio on erottamaton osa globalisaatiota (esim. Cvetkovich ja Kellner 1997, 3; Waters 1995, 6-10 ja Axford 1997, 30-1), (2) globalisaatiossa on myös ekologinen ja teknologian kehitykseen liittyvä ulottuvuus (esim. Beck 1999a, 59, 76-7 ja Väyrynen 1998, 12), (3) keskinäisriippuvaisuuden lisääntyminen kuuluu globalisaatioon (esim. Axford 1996, 27; Lähteenmäki-Smith 2000, 17-20; McGrew 1992, 23 ja Waters 1995,

¹² Kannattaa pitää myös mielessä, että esimerkiksi kulttuurin globalisaation kohdalla minkäänlaista yksimielisyyttä siitä mikä globaalistuu ja miten ei ole. Tästä huolimatta meidän on mahdollista laskea kulttuuri siihen joukkoon, josta usein puhutaan erottamattomana osana globalisaatiota. (ks. Ruuska 1999b, 54-67; Scott 1997, 5-7.)

3-10), (4) termillä globalisaatio viitataan useimmiten omalakisesti etenevään prosessiin (Alasuutari ja Ruuska 1999, 13), (5) globalisaatio näkyy todellisissa ilmiöissä (esim. Albrow 1997, 95; Scholte 1996, 43-50 ja Heiskala 1999, 11-2), (6) globalisaatio on kiihtynyt viime aikoina (esim. Held et al. 1999, 425-31 ja Alasuutari 2000, 259-60), (7) globalisaatio sisältää myös psykologisen puolen (esim. Scholte 1996, 46, 51-3; Waters 1995, 3, 6-10 ja McGrew 1992, 23).

3. AINEISTO JA MENETELMÄT

3.1. TUTKIMUKSEN AINEISTO

Tutkimuksen aineiston muodostavat Politiikka-, Ulkopoliittika-, Sosiologia- ja Kosmopolis-lehtien kaikki 1990-luvulla ilmestyneet artikkelit, joissa on puhuttu globalisaatiosta antaen sille jonkinlaista sisältöä. Toisin sanoen olen valinnut aineistooni ne artikkelit, joissa joko suoranaisesti määritellään globalisaatio tai vaihtoehtoisesti käsitellään monipuolisesti jotakin prosessia, ilmiötä tai muutosta, joka tapahtuu globaalissa mittakaavassa. Tämä tarkoittaa puolestaan sitä, että kaikissa aineistossa vallitsevissa artikkeleissa ei ole mainittu sanaa globalisaatio mutta niissä on välttämättä puhuttu monipuolisesti jostakin globaalista ilmiöstä.

Vaikka olen muodollisesti vetänyt aineistoni rajauksen edellä mainittuihin 1990-luvulla ilmestyneisiin artikkeleihin, ei kyseinen rajausta kuitenkaan tarkoita sitä, että aineistoni olisi vain pieni otos koko suomalaisesta yhteiskuntatieteellisestä globalisaatiokeskustelusta. Päin vastoin ennen lopullista aineiston valintaa syksyllä 1999 tekemäni pistokoe useilla 1990-luvun vuosikerroilla lehdistä Tiede ja Edistys, Tiedepoliittika, Valtiotieteilijä, Psykologia, Janus ja Futura osoitti ehkä hieman yllättäen, että lähes kaikki alan globalisaatiokeskustelu on käytännössä käyty vain mainitsemisani neljässä lehdessä. Itse asiassa aineistoni ulkopuolelta löytyi vain yksi varsinainen globalisaatiota käsitellyt artikkeli Beck (1999b) *Kosmopoliittinen perspektiivi - Toisen modernin sosiologiasta* ja muutamia yksittäisiä artikkeleita (ks. esim. Lavikka 1999 ja Kangas 1999), joissa globalisaatioon jollain tavalla viitataan. Lisäksi ennen vuotta 1990 ilmestyneistä lehdistä en löytänyt ainuttakaan artikkelia, jossa olisi puhuttu mitään globalisaatiosta.

Tutkimusaineistoksi valikoituneet 35 artikkelia löytyvät liitteestä 1. Samassa liitteessä on myös mainittu ne neljä artikkelia, joissa mainittiin sana globalisaatio tai globalisoitua, mutta mitkä kuitenkin jäivät aineiston ulkopuolelle termin ”irrationaalisen” käytön vuoksi.

3.2. TUTKIMUKSEN MENETELMÄT

Pääsääntöinen tutkimusmenetelmäni on sisällön erittely mikä perustuu siihen, että ensimmäisessä vaiheessa kunkin aineiston artikkelin sisältö (sanat tai pidemmät ajatukselliset kokonaisuudet) eritellään tutkimusta varten valmiiksi laaditulle koodausrungolle (ks. liite 3). Seuraavassa vaiheessa näille koodausrungoille saatu määrällinen tieto kootaan yhteen (volyyminimitataan) siten, että saadaan kunkin tutkimuskysymyksen jokaiselle sisältöluokalle (vastausvaihtoehdolle tai aihealueelle) tarkka havaintojen lukumäärä. (ks. Pietilä 1973; Eskola 1975, 104-10; Eskola ja Suoranta 1998, 186-9.) Näin saatu tieto on eksaktissa ja helposti vertailukelpoisessa muodossa muiden vastaavien lukujen kanssa. Lisäksi kyseisellä tavalla saadun tuloksen reliabiliteetti, eli tietojenkeruumenetelmän kyky antaa sattumanvaraisuudesta vapaata tietoa, on varmistettavissa vertailututkimuksella (Pietilä 1973, 233).

Määrällisen sisällön erittelyn ohella tässä tutkimuksessa on monin paikoin sovellettu myös laadullisia menetelmiä. Esimerkiksi empiria- ja keskusteluosuuksissa sekä globalisaatiokirjallisuutta käsitelleessä osuudessa on monia kokonaan tai osittain laadullisia luokituksia. Laadullisten menetelmien vaikutus tulee selvästi esille myös tutkimuksen ongelma-asetelmassa, jossa lähestymistapa on semanttinen käsitteen määrittely.

3.2.1. Tutkimusmenetelmien reliabiliteetti

Veikko Pietilän (1973, 238-40) mukaan dokumenteista kerätyn aineiston reliabiliteettia tarkistettaessa on mahdollista käyttää kahta vaihtoehtoista tapaa. Nämä tavat ovat joko inter-individuaalinen reliabiliteetin tarkastamistapa, jossa eri käyttäjät keräävät samaa tietojenkeruuvälinettä käyttäen tiedot samasta ilmiöstä samoissa tutkittavissa yksiköissä tai intra-individuaalinen tapa, jossa sama käyttäjä kerää samaa tietojenkeruuvälinettä käyttäen tiedot samasta ilmiöstä samoissa tutkittavissa yksiköissä eri ajankohtina.

Tässä tutkielmassa käyttämäni reliabiliteetin tarkastamistapa on jälkimmäinen eli intra-individuaalinen tapa, jonka toteuttamisessa olen toiminut seuraavalla tavalla.

Joulukuussa 1999 - Helmikuussa 2000 koodasin aineistoni ensimmäistä kertaa koodausrunkoon ja toukokuussa 2000 tein uusintaluokituksen kymmenellä satunnaisesti valitulla artikkelilla eli ~29%:n otoksella aineistosta. Sovelsin aineiston reliabiliteetin laskemisessa seuraavanlaista yksimielisyysprosentin laskentakaaviota.

$$\text{rel.} = \frac{L1,2 \times 2}{L1 + L2} (\times 100) =$$

Kaavassa L1,2 tarkoittavat niiden luokitusyksikköjen lukumäärää, joissa olen molemmilla luokituskerroilla yksimielisesti katsonut luokan (aihealueen) esiintyneen, ja L1 ja L2 vastaavat niiden luokitusyksikköjen lukumääriä, jossa toisella ja toisella luokittelukerralla olen katsonut luokan (aihealueen) esiintyneen. (Pietilä 1973, 240.)

Kymmenen satunnaisesti valitun artikkelin uusintaluokituksessa sain seuraavanlaiset tulokset:

$$1) \text{ Käyttöala rel.} = \frac{72 \times 2}{75 + 83} (\times 100) = 91,1\%$$

Luokitusyksikköjen lukumäärää tarkasteltaessa on otettava huomioon se, että reliabiliteetti lasketaan ainoastaan niiden luokitusyksikköjen mukaan, mitkä tekstissä on jommallakummalla tai molemmilla luokituskerroilla katsottu esiintyviksi. Tällöin yksimielisyys esiintymättömyydestä luokitusyksiköissä ei virheellisesti nosta reliabiliteetti prosenttia. (emt, 240-1.)

$$2) \text{ Tärkein alue globalisaatiossa rel.} = \frac{9 \times 2}{10 + 10} (\times 100) = 90\%$$

$$3) \text{ Näkökulma globalisaatioon rel.} = \frac{9 \times 2}{10 + 10} (\times 100) = 90\%$$

$$4) \text{ Minkä aihealueen yhteydessä puhutaan rel.} = \frac{10 \times 2}{10 + 10} (\times 100) = 100\%$$

Veikko Pietilän (1973, 245) mukaan luokiteltuja tuloksia voidaan pitää luotettavina jos reliabiliteetti prosentti ylittää 90% ja melkoisen luotettavina jos se ylittää 80%. Koska

kaikissa edellä esitetyissä luokittelutavoissa reliabiliteetti prosentti ylittää 90%, voidaan tuloksia pitää luotettavina.

4. EMPIRIA

4.1. AINEISTON ANALYYSIN TAUSTAA

Tämän pääluvun toisessa sisältöluvussa 4.2. esitellään globalisaation käyttöala aineistossa eli siinä vastataan kysymykseen **1) mitä kaikkia alakäsitteitä¹³ (ulottuvuuksia tai aihealueita) käsitteeseen liitetään ja kuinka monissa artikkeleissa kustakin puhutaan?** Tarkastelen tässä ensimmäisessä sisältöluvussa myös eri alakäsitteiden välisiä rajoja ja sisällöllisiä eroja esittämällä tekstiesimerkkejä kirjoittajien suhtautumistavoista kuhunkin alakäsitteeseen.

Seuraavissa luvuissa 4.3 - 4.8. vastaan muihin tutkimuskysymyksiin, jotka ovat **2) mistä näkökulmasta kirjoittajat globalisaatiota tarkastelevat, 3) mikä on kirjoittajien mukaan globalisaation tärkein alakäsite ja 4) minkä alakäsitteiden käsittelyn yhteydessä globalisaatio yleisimmin nousee esille?** Näiden kysymysten tehtävänä on selvittää tarkemmin minkä laatuista käsitteen käyttöala on? Onko käsite tarkkarajainen vai liukuvarajainen ja onko siitä löydettävissä selvä merkitysydin sekä poikkeako artikkelien sisältö eri lehtien, suomalaisten / ulkomaalaisten tai yhden / useamman artikkelien kirjoittajien kesken?

Suhtautumistapojen tarkastelussa tai luokituksessa olen käyttänyt jakoa luokkiin +, -, 0. Luokka + (positiivinen) tarkoittaa sitä, että kirjoittaja suhtautuu myönteisesti tai pitää toivottavina globalisaation aiheuttamia vaikutuksia kyseessä olevaan alakäsitteeseen. Luokka - (negatiivinen) tarkoittaa sitä, että kirjoittaja pitää globalisaation aiheuttamia vaikutuksia tietyn alakäsitteen kohdalla ei-toivottavina ja 0 (neutraali) taas sitä, että kirjoittajan mielipide ei ole selvästi + eikä -, tai kirjoittaja vain mainitsee alakäsitteen globalisaation yhteydessä. Toisin sanoen artikkelista etsitään nimenomaan kirjoittajan yleistä suhtautumistapaa eli sitä ovatko positiiviset vai negatiiviset asiat artikkelissa selvästi enemmän esillä. Jos esimerkiksi positiivisia ja negatiivisia puolia on analysoitu suurinpiirtein yhtäpaljon, on kirjoittajan suhtautumistapa tulkittu neutraaliksi.

¹³ Selvitin luvuissa 1.3. ja 1.4. mitä tarkoitan alakäsitteellä tämän tutkimuksen kohdalla. Tästä eteenpäin käytän tarvittaessa sanan alakäsite synonyyminä sanoja ulottuvuus / aihealue.

Havaintojen luokittelemista suhtautumistapojen muodostamiin luokkiin olen käyttänyt luvuissa 4.2. - 4.8. muutoin jatkuvasti, mutta käyttöalaa kuvaavan taulukon kohdalla vain 12:sta ensimmäisessä alakäsitteessä (A-L) (ks. taulukko 1 s, 33). Alakäsitteiden (M-Z) kohdalla samaa suhtautumistapaa määrittelevää tutkimuskysymystä, kuin alakäsitteiden (A-L) kohdalla, ei puolestaan ole ollut mahdollista käyttää. Tämä johtuu siitä, että alakäsitteet (M-Z) eivät ole asioita, jotka kirjoittajien teksteissä tuotaisiin yleensä esille tekijöinä, jotka ovat muuttuneet globalisaation vuoksi. Päin vastoin alakäsitteistä (M-Z) puhutaan yleensä pikemminkin globalisaation kanssa rinnakkaisina tekijöinä, globalisaation aiheuttaneina tekijöinä tai muunlaisina tekijöinä, jotka kertovat globalisaation olemassaolosta ilman että niiden toivottavuuteen otettaisiin kantaa.

Havainnollistan osan tämän pääluvun alakäsitteistä ja niiden luokista tekstiesimerkkien avulla, mutta näin tarkkaa esitystapaa ei kuitenkaan voi käyttää koko käyttöalassa. Tämä johtuu siitä, että käyttöalan kaikkien aihealueiden tai ulottuvuuksien jokaisen suhtautumistavan esittäminen näin tarkasti vaatisi kaikkiaan useita kymmeniä sivuja tekstiesimerkkejä, mikä tuskin palvelisivat työn varsinaista tarkoitusta. Toisaalta tutkimuksessa esitettyjen luokkien tarkka sisältö jäisi lukijalta varmasti melkoisen hämäräksi, jos en käyttäisi lainkaan tekstiesimerkkejä alakäsitteiden välisten rajojen selvittämiseksi. Siksi olen päätenyt eräänlaiseen kompromissiin tekstiesimerkkien esittämisen suhteen. Esitän aineistosta ainoastaan niiden alakäsitteiden eri luokkien sisällön, joiden esittäminen on koko aineiston havainnollistamisen kannalta kaikkein olennaisinta. Tällaisia aihealueita tai ulottuvuuksia ovat mielestäni talous, teknologia, kulttuuri sekä politiikka, joista kukin edustaa nähdäkseni melko hyvin suurempaa alakäsitteiden ryhmää. Talous edustaa taloudellisia kysymyksiä eli luokkaa (A), teknologia edustaa teknologisia kysymyksiä eli luokkia (B-C), kulttuuri edustaa ideologisia kysymyksiä eli luokkia (D-G), (T-Z) ja politiikka edustaa taas hallinnollisia kysymyksiä eli luokkia (H-S) (ks. taulukko 1 s. 33).

4.2. GLOBALISAATION KÄYTTÖALA

Taulukko 1: Globalisaation käyttöala koko aineistossa.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L		
+	1	3	3	-	-	2	1	5	7	4	4	-	29	(12,5%)
-	22	6	4	7	7	-	8	7	13	1	11	4	90	(40%)
0	10	11	7	11	10	7	6	21	11	8	4	2	109	(47,5%)
Yht.	33	20	13	18	13	9	15	33	31	13	19	6		

	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
Yht.	7	11	5	2	7	7	8	7	9	10	5	5	2	17

35/35 artikkelia

A= Talous, B= Teknologia, C= Informaation lev. D= Kulttuuri, E= Ympäristö, F= Ihmisoikeudet, G= Kolmas maailma. H= Poliittika, I= Kansallisvaltion m. J= Alueellistuminen, K= Demokratia, L= Hyvinvointivaltio, M= Ihmisten liikkuminen, N= Valtasuhteiden m. O= Keskus-periferia, P= Strateginen s. Q= Maailmanhallitus, R= Globalisaation ohjattavuus, S= Bipolarisuuden hajoaminen, T= Postmodernisaatio, U= Modernisaatio, V= Aikakauden muutos, W= Keskinäisriippuvuuden lis. X= Psykologinen, Y= Sosiaalinen, Z= Sos. ja fyys. tilan muutos.

Tässä kuten muissakin käyttöalaa kuvaavissa kaavoissa alakäsitteiden ryhmiin jakautuminen näkyy paksunnettuna pystyviivana. Käyttämieni symbolien tarkemmat selitykset löytyvät puolestaan liitteestä 2.

Pystyakselilla maksimimäärä havaintoja yhden alakäsitteen kohdalla on 35, koska kustakin aineiston 35 artikkelista on mahdollista tulla vain yksi havainto johonkin ulottuvuuksien / aihealueiden vaihtoehtoisista suhtautumistapojen luokista +, - tai 0. Puolestaan vaaka-akselille on mahdollista tulla havainto jokaisen alakäsitteen (A-L) kohdalle, koska yhdessä artikkelissa on luonnollisestikin mahdollista puhua kaikista globalisaation alueista.

Taulukosta on nähtävissä, että suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa globalisaatio nähdään selvästi useammin uhkana kuin mahdollisuutena. Globalisaatiosta puhutaan kielteiseen sävyyn jopa 40 %:ssa havainnoista (90 havaintoa), kun taas myönteisesti globalisaatiosta puhutaan vain alle 13%:ssa kaikista havainnoista (29 havaintoa).

Globalisaation käyttöalassa on selvä ydin sekä eräänlainen tärkeiden ja vähemmän tärkeiden lisäkäsitteiden joukko, joita kirjoittajat vaikuttavat teksteissään käyttävän varsin vapaasti aina kulloisenkin tarpeen mukaan. Käyttöalan ytimen eli keskustelun

pysyvän osan muodostavat alakäsitteet talous, politiikka sekä kansallisvaltion muutos, jotka kaikki ovat saaneet yli 30 havaintoa. Tärkeiden lisäkäsitteiden joukon eli käsitteen periferian (ks. kuva 1 sivu 5) muodostavat puolestaan alakäsitteet teknologia, demokratia, ympäristö, kulttuuri, sosiaalisen ja fyysisen tilan muutos, kolmas maailma sekä alueellistuminen, joista kustakin on puhuttu 13-20 kertaa. Vähemmän tärkeiden lisäkäsitteiden joukko koostuu taas lopuista 15:sta alakäsitteistä, joista kukin on mainittu globalisaatioon liittyen korkeintaan 11 kertaa koko aineistossa.

Taulukosta 1 on nähtävissä lisäksi eri ryhmien välisiä selviä suhtautumistapojen eroja. Globalisaation hallinnallisiin (H-S) ja teknisiin (B-C) kysymyksiin suhtaudutaan teksteissä kaikkein myönteisimmin, kun taas ideologisiin kysymyksiin (D-G) (T-Z) suhtaudutaan huomattavasti negatiivisemmin. Kaikkein negatiivisimmin teksteissä suhtaudutaan kuitenkin globalisaation taloudellisiin vaikutuksiin, jotka on nähty peräti 22 artikkelissa negatiivisina ja positiivisina vain yhdessä. Huomion arvoista tämän aihealueen merkittävyyden kannalta on myös se, että vain kymmenessä taloutta käsitelleessä artikkelissa on jätetty ottamatta selvästi kantaa taloudellisen globalisaation vaikutuksiin.

4.2.1. Tekstiesimerkit eri alakäsitteistä ja eri suhtautumistavoista

Taloudelliset kysymykset (A)¹⁴:

Talous +

Taloudelliset muutosvoimat vaikuttavat yhä voimakkaammin globaaliin eettiseen arkkitehtuuriin. Valtaa siirtyä enemmän kansainvälisille yritysjärjestelmille ja niiden yhteiskunnallinen vastuu kasvaa. Valtioiden taloussuhteista siirrytään yhtiöiden verkostoihin. Yritysten arvoilla, toimintatavoilla ja viesteillä on yhä enemmän vaikutusta ihmisten elinoloihin ja oikeuksiin. Nämä yritysvaltiot muovaavat yhä voimakkaammin markkinatalouden yhteiskunnallista mallia. Ylikansallisten yritysvaltioiden asiakkaina on koko ihmiskunta. [...] Moderni kulutusyhteiskunta ei ole mahdollista ilman demokratiaa ja ihmisoikeuksien kunnioittamista. [...] Ihmisoikeuksien etiikan ja reaalipolitiikan kuilu on kuitenkin kaventumassa. Armeijan, yritysjohtajien ja huippupoliitikkojen rautainen liitto nosti Etelä-Korean Kaakkois-Aasian talousmahdiksi. Kehittymistä aasialaisen markkinatalouden esikuvaksi ei kuitenkaan voinut jatkaa ilman aitoa kansanvaltaa. Korean diktaattorien kovat tuomiot ovat osoituksena siitä, että demokratian ja oikeusvaltion paine sortojärjestelmiä kohtaan on kasvanut. Markkinatalouden kannattajat ovat ottamassa pesäeroa diktatuureihin. (B2¹⁵: Tervonen 1996a, 62-3.)

¹⁴ Symbolien (A-Z) tarkemmat selitykset löytyvät liitteestä 2.

¹⁵ Artikkelien koodit löytyvät puolestaan liitteestä 1.

Hannu Tervosen (1996a) artikkelin sanoma on selvä: ylikansalliset yritysajat saavat jatkossa yhä enemmän valtaa vaikuttaa valtioiden eettiseen arkkitehtuuriin. Syynä tähän on hänen mielestään se, että moderni kulutusyhteiskunta ei ole mahdollinen ilman demokratian ja ihmisoikeuksien kunnioittamista. Siksi ylikansalliset yritysajat muuttavat maailman demokratiaa ja ihmisoikeuksia kunnioitavaksi paikaksi. Toisin sanoen Tervosen mielestä talouden globalisaation leviämistä on syytä kannattaa ja tukea, jos tahtoo vaalia edellä mainittuja arvoja.

Talous -

Kansallisvaltion rooli tuntuu pienenevän nykymaailmassa ennen kaikkea talouden ja kulttuurin aloilla. Yritykset ja valuuttakeinottelijat horjuttavat kansallisvaltioita ja niiden talouksia siirtämällä tuotantoa ja rahaa maasta toiseen. [...] Talouden globalisoituminen lähti liikkeelle ennen kaikkea Yhdysvalloista, jossa talouselämän vaikutus politiikkaan on aina ollut suurempi kuin Euroopassa. Yhdysvaltain hegemonisen aseman vuoksi koko maailma on nyt vedetty kehitykseen mukaan. [...] Talouden globalisaatio on useimmissa teollisuusmaissa johtanut talouden heikkenemiseen sekä työttömyyden ja budjettivajeen kasvuun. (A4: Berndtson 1997, 42.)

Erkki Berndtsonin mukaan talouden globalisaatio on teollisuusmaissa jo johtanut talouden heikkenemiseen, työttömyyden lisääntymiseen sekä budjettivajeen kasvuun. Jatkossa se tulee vielä aiheuttamaan kansallisvaltion aseman horjumista myös kulttuurin alalla.

Talous 0

Poikkikansallisia yrityksiä ja globaaleja rahoituslaitoksia ei voida pitää valtioiden välistä järjestelmää korvaavina, mutta koska ne tuottavat jatkuvasti uusia normatiivisia diskursseja ja kontrolloivat suunnitelmallisesti pääomavirtoja, useita niistä voidaan pitää poliittisina yhteisöinä tai ainakin muodostumassa olevina poliittisina yhteenliittyminä. (B5: Tervonen 1996b, 30.)

Toisessa artikkelissaan Hannu Tervonen (1996b) suhtautuu jo pidättyväisemmin taloudellisen globalisaation tuomaan hyvään. Lähinnä hän tyytyy pohtimaan varsin neutraalisti monikansallisten yritysten mahdollista poliittista merkitystä.

Teknologiset kysymykset (B-C):

Teknologia +

Asiantuntijasukuloijan näkökulmasta luonnollinen kieli ja kansallisvaltion rajat määrittävät kommunikaatioyhteisöä aiempaa heikommin tai kontekstisidonnaisemmin. Kun kirjapainotaidon tekniikoissa tapahtuneet muutokset aikoinaan mahdollistivat territoriaalisen valtion kytkeytyvien kansakuntien syntyminen "kuviteltuina yhteisöinä", internet on mahdollistamassa ei-territoriaalisesti määrittyvien poikkikansallisten kuviteltujen yhteisöjen syntymistä. [...] Internetin kautta voi avata näköaloja nykyistä demokraattisemmasta ja rauhanomaisemmasta maailmanpolitiikasta. (D3: Patomäki ja Teivainen 1994, 34-5.)

Heikki Patomäen ja Teivo Teivaisen (1994) mukaan uusi globaali viestintäteknologia voi muuttaa maailman demokratiaa ja rauhaa rakastavaksi ”yhteiskunnaksi”.

Teknologia -

Rahoitusmarkkinoiden globalisaatio ja tietotekniikan kehitysmahdollisuudet heikentävät muutenkin valtioiden verotusmahdollisuuksia. [...] Haasteista ei selvitä ilman uskottavia rahoitusmarkkinoiden ja uuden teknologian säätelyideoita, ja näissä kysymyksissä on vaikea välttää joutumasta törmäyskurssille vahvojen amerikkalaisten intressien kanssa. (B6: Raumolin 1997a, 28.)

Jussi Raumolinin (1997a) tekstissä tulee selvästi esille se, että kansallisvaltion verotusmahdollisuuksien /elintärkeiden voimavarojen turvaaminen onnistuu vain jos pystymme kontrolloimaan tarpeeksi tehokkaasti uutta ”villää” globaalia teknologiaa.

Teknologia 0

[...] [S]amalla kun tietoteknologian siivittämä globaalinen informaation ja taloudellisen ”vallankäytön verkko” on virittänyt ydintoimintansa hetkessä toimivaksi järjestelmäksi, jossa valtavat summat rahaa siirtyy silmänräpäyksessä puolelta toiselle, elävät kansalaiset vielä enimmäkseen kellon säätelemää kronologista aikaa. (C7: Wilenius 1999, 140.)

Markku Wilenius (1999) puhuu tekstissään globaalista teknologiasta useaan otteeseen. Esimerkiksi tässä kohdassa hän mainitsee globaalisen teknologian muuttaneen yhteiskuntaa nopeammin toimivaksi järjestelmäksi, jossa valtavat summat rahaa saattavat siirtyä silmänräpäyksessä puolelta toiselle. Tämän muutoksen toivottavuuteen hän ei kuitenkaan ota kantaa. Asioiden vain todetaan tapahtuvan.

Ideologiset kysymykset (D-G, T-Z):

Koska kaikissa kulttuurin globalisaatiota käsittelevissä artikkeleissa globalisaation vaikutukset nähtiin joko ei-toivottavina tai neutraaleina, valitsin globalisaatioon positiivisesti suhtautuvaksi ideologisten kysymysten tekstiesimerkiksi jo aikaisemmin esitetyn Hannu Tervosen ihmisoikeuksien globalisaatiota käsittelevän tekstin B2.

Ihmisoikeudet +

Taloudelliset muutosvoimat vaikuttavat yhä voimakkaammin globaaliin eettiseen arkkitehtuuriin. [...] Ylikansallisten yritysvaltioiden asiakkaina on koko ihmiskunta. Massakulutus edellyttää ostokykyä. Hyvinvoinnin leviäminen merkitsee suurille yrityksille voittojen lisääntymistä. Moderni kulutusyhteiskunta ei ole mahdollista ilman demokratiaa ja ihmisoikeuksien kunnioittamista. Monet globaalit yritykset ovat näkemyksen oivaltaneet. (B2: Tervonen 1996a, 63.)

Hannu Tervosen (1996a) mukaan vapaa talouden globalisaatio johtaa väistämättä ihmisoikeuksien kunnioittamiseen, koska ihmisten hyvinvointi lisää ylikansallisten yritysten voittoja.

Kulttuuri -

Globalismin käsitteeseen sisältyy tuhoisia elementtejä. Harmonisoidessaan arvoja ja normeja globalismi hävittää paikallisia kulttuureja. (D5: Käkönen 1996, 8.)

Jyrki Käkösen (1996) mukaan globalisaation edistämiseen pyrkivät toimenpiteet hävittävät paikallisia kulttuureja.

Kulttuuri 0

Globalisaation oma logiikka näet edellyttää paikallisten siteiden kehittämistä ja esimerkiksi tuotteiden erikoistumista paikallisten mieltymysten mukaisiksi. Kyse on eräänlaisesta uudelleenpaikallistamisesta (Re-Lokalisierung). Erityisesti Robertson on tähdentänyt tätä kaksinaisuutta. Paikallinen on ymmärrettävä globaaliksi eikä sille alistetuksi. Kulttuurisessa globalisaatiossa onkin kyse globalisaatiosta, ristiriitaisesta prosessista. (C8: Kosonen 1999, 187.)

Pekka Kosonen (1999) ei usko, että paikalliset kulttuurit homogenisoituisivat tai tuhoutuisivat. Hänen mukaansa pikemminkin on käynnissä globalisaatio, jossa tietyt globaaleiksi leviävät kulttuuriset piirteet sekoittuvat paikallisiin kulttuurisiin piirteisiin muodostaen uudenlaisen kulttuurisen kokonaisuuden. Koska Kosonen ei ota kantaa siihen, onko globalisaatio pikemminkin toivottavaa vai ei-toivottavaa, on hänen näkemyksensä neutraali.

Hallinnalliset kysymykset (H-S):

Politiikka +

Vaikka internet - kuten monet muutkin innovaatiot - oli alunperin osa sotilasteknologiaa, on se samalla globalisoinut kommunikaatiota ja tarjonnut tilan myös emansipatorisille projekteille. Internetin kautta voi avata näköaloja nykyistä demokraattisemmasta ja rauhanomaisemmasta maailmanpolitiikasta. [...] Myöhäismodernissa maailmassa emansipatorisen projektin on onnistuakseen hyväksyttävä globalisoituminen peruuttamattomana prosessina. Nostalginen kaipuu erillisen, kansallisesti homogeenisen, modernin valtion autonomisuuteen on kuvitelma, jota pitää yllä se, että identiteetit ovat yhä ensisijaisesti kansallisia. Silti tämän vuosisadan historia epäonnistuneine kokeiluineen näyttää osoittavan, että rajojen avaamisen mahdollistamalle globalisoitumiselle ei ole uskottavia emansipatorisia vaihtoehtoja. Sen sijaan on hyviä perusteita yrittää kuvitella uudenlaisia poliittisia yhteisöjä. (D3: Patomäki ja Teivainen 1994, 35-6.)

Heikki Patomäen ja Teivo Teivaisen (1994) mukaan globalisaatioon vaikutus politiikkaan on erittäin tervetullutta.

Politiikka -

Esiin nousseet ympäristöajattelu ja -aktivismi ovat hyökkäys modernien poliittisten instituutioiden legitimitettiin kohtaan. Hyökkäyksen aiheena on modernin yhteiskunnan ja luonnon suhde ja seurauksena modernien instituutioiden, erityisesti valtion kriisi. [...] Jatkuvien muutosten, vaihtelevuuden ja epävarmuuden vuoksi kansainvälisen yhteisön tulisikin olla nöyrä tulevaisuuden

edessä. Globaali tulisi ymmärtää joksikin ”suureksi tuntemattomaksi”, joka vaikuttaa meidän olemassaoloomme ja toimintaamme mutta joka ei ole meidän kontrollissamme. Kysymys on eräänlaisesta globaalista epävarmuudesta, joka yhdistää ihmisiä etäisyyksistä riippumatta ja joka painostaa ihmisiä ryhtymään yhteistoimintaan viittaamatta mihinkään erityiseen poliittiseen yhteisöön. (D16: Jokela 1997, 20-1.)

Minna Jokelan (1997) mukaan globalisaatio aiheuttaa väistämättä valtiolle sekä politiikalle kriisin koska tulevaisuus muuttuu ”suureksi tuntemattomaksi”, jota ei voi perinteisen politiikan keinoin lainkaan kontrolloida.

Politiikka 0

Kansainvälisesti voisi olla viisasta pyrkiä edistämään esimerkiksi spekulatiivisten valuuttavirtojen verottamista. Jollain tavalla pitäisi pystyä myös palauttamaan valtaa epädemokraattisilta poikkikansallisilta instituutioilta niille, joita päätökset koskevat. Tässä hankkeessa lienee kuitenkin turhaa haikailla paluuta vanhanmalliseen kansallisvaltioon - maailmasta on tullut pysyvästi entistä pienempi paikka, jossa on yhä enemmän yhteisiä poliittisia asioita. (D13: Aronen 1997a, 4.)

Jukka Aronen (1997a) ei ota kantaa siihen, onko globalisaation aiheuttama vaikutus politiikalle toivottavaa vai ei-toivottavaa. Kappaleen alussa hän tuo implisiittisesti esille näkemyksen siitä, että globalisaation vaikutus politiikkaan ei ole välttämättä vienyt politiikka pelkästään hyvään suuntaan, mutta toisaalta kappaleen lopussa hän sivuuttaa tämän näkemyksen toteamalla, että politiikka on vain muuttunut, eikä vanhanmallista politiikka kannata enää haikailla.

4.3. NÄKÖKULMIA GLOBALISAATIOON

Taulukko 2: Aineistossa esiintyvät näkökulmat globalisaatioon.

	Kansallisvaltio	Yksittäinen ihminen	Alueellinen	Globaali		
+	-	1	3	3	7	(20%)
-	9	-	-	4	13	(34%)
0	5	-	1	4	15	(46%)
	14	1	4	16	Yht. 35/35 artikkelia	

Kaikista 35 artikkelissa oli havaittavissa näkökulma, josta käsin kirjoittaja tarkastelee globalisaation aiheuttamia vaikutuksia.

Aivan kuten globalisaation käyttöalassa, myös näkökulmien osalta kielteinen tarkastelutapa nousee artikkeleissa myönteistä voimakkaammin esille. Tosin kontrasti ei ole aivan yhtä jyrkkä kuin käyttöalassa.

Jos tarkastelemme kansallisvaltion osalta rinnakkain taulukoita 1 ja 2 havaitsemme, että taulukossa 1 (käyttöala) globalisaation aiheuttamia vaikutuksia kansallisvaltiolle on pidetty hyvänä asiana seitsemän kertaa, mutta taas taulukossa 2 (näkökulmat) ainutkaan kirjoittaja ei ole tarkastellut globalisaatiota myönteisessä valossa kun näkökulmana on ollut kansallisvaltio. Toisin sanoen niissä artikkeleissa, joissa kansallisvaltion muutosta on pidetty toivottavana, kirjoittajien näkökulma globalisaatioon ei ole ollut kertaakaan kansallisvaltio. Neljä kertaa se on ollut globaali, kaksi kertaa alueellinen ja kerran yksittäinen ihminen.

4.3.1. Tekstiesimerkit eri näkökulmista

Kansallisvaltio:

Kohtaan kansallisvaltio + ei sijoittunut ainuttakaan artikkelia. Näin ollen tähän kappaleeseen ei luonnollisesti löydy myöskään tekstiesimerkkiä.

Kansallisvaltio -

On meneillään monien valtiomuotojen uudelleenjärjestely, jossa toiminnan periaatteita ”tavaramuotoistetaan” eli muutetaan uusliberaalin ajattelutavan mukaisiksi. [...] Valtiorakenne ja politiikan merkitys muuttuvat täysin, kun siirrytään hyvinvointikansallisesta valtiomuodosta uusliberaaliin kilpailuvaltion.[...] Tarkkailumekanismien voimakas korostaminen tekee valtiosta aiempaa läpinäkyvämmän IMF:n kaltaisten ulkoisten instituutioiden valvonnalle. Myös yksityiset investoijat, erityisesti eläkerahastot, vakuutusyhtiöt ja arvopaperivälittäjät, ovat tärkeitä tekijöitä tässä prosessissa. Seurauksena on se, että poliittisen vastuuvollisuuden ja edustuksellisuuden demokraattisuus vähenee, kun valtaa siirtyy kansainvälisesti liikkuvalla pääomalle. [...] Kyse on laajamittaisesta yrityksestä siirtää yhteiskunnallisia resursseja yksityiselle sektorille. (D6: Teivainen 1996, 77-8. Gillin haastattelu)

Tekstiote on Teivo Teivaisen (1996) tekemästä Stephen Gillin haastattelusta, jossa Gill pohtii kansallisvaltion näkökulmasta globaalien poliittisten taloustieteen haasteita. Gillin sanoma on selvä: hän pelkää, että demokraattiset kansallisvaltiot muutetaan uusliberaaleiksi kilpailuvaltioksi, joissa kaikki valta on poliittisesti vastuuttomalla kansainvälisellä pääomalla.

Kansallisvaltio 0

[...] [K]ansallisvaltiomallin myötä nationalismista on tullut yhä universaalimpi ilmiö. [...] Jos voimassa olevat käsitykset kansakunnasta ja nationalismista pitävät paikkansa, nationalismi ei ole katoamassa ja modernisaatiosta on vielä paljon jäljellä. Modernisaatioprosessin jäljellä oleva ydin saattaa olla juuri nationalismi. [...] Edes politiikan tekemisen kentällä nationalismilla aatteena ei ole sellaisia uhkia kuin muilla keskeisillä modernisaation ilmiöillä ja instituutioilla. [...] Eivät nuoret olisi kovinkaan isänmaallisia ja sitä kautta ”konservatiivisia”, jos kansainvälistyminen ja globalisaatio olisivat totta. Samalla voidaan kysyä, ovatko Joensuun mustaa miestä pelkäävät nuoret yhtään sen kansainvälisempiä kuin ”Suo, kuokka ja Jussi” aikoinaan. (D9: Pakkasvirta 1996, 77-8, 80.)

Jussi Pakkasvirta (1996) vähättelee artikkelissaan globalisaation aiheuttamia vaikutuksia kansallisvaltiolle. Hänen mukaansa kansallisvaltio voi yhtä hyvin kuin ennenkin globalisaatiosta huolimatta ja erityisesti kansallisvaltioon liittyvä nationalismi tulee jatkossa vain vahvistamaan merkitystään.

Globaali:

Globaali +

[...] Väitänkin, että valtarakenteiden globalisaatioprosessi on luomassa poikkikansallista poliittista yhteisöä, jonka sisällä on monia kansallisvaltioiden rajat lävistäviä autoritaarisia ja hierarkkisia päätöksentekoprosesseja. [...] Joka tapauksessa lienee ilmeistä, että dikotomia ainoana todellisena poliittisena yhteisönä pidetyn kansallisvaltion ja vain utooppisena (tai dystooppisena) haihatteluna (tai varoitteluna) pidetyn maailmanlaajuisen yhteisön välillä on hahmotettava uudella tavalla. Nähdäkseni muutokset kansallisen ja globaalin välisen dikotomian molemmissa päässä murentavat dikotomian absoluuttisuutta. Toisaalta maailmanjärjestelmä on saamassa yhä enemmän poliittisyhteisöllisiä piirteitä, ja toisaalta kansallisvaltiot ovat menettämässä niitä. [...] Valtiovallan haltijoiden kyky kontrolloida kansallisten tilojensa läpi kulkevia informaatiovirtoja vähenee, ja niin vähenee myös yhteiskuntatieteilijöiden hämmästyttävän usein kirjaimellisesti ottaman kansalliseksi itsemääräämisoikeudeksi kutsutun legaalien fiktion uskottavuus. [...] [V]altioiden rajojen läpi risteilevät valtamekanismit kyseenalaistavat monissa poliittisyyhteisön määritelmässä olevan oletuksen keskitetystä päätöksentekojärjestelmästä. (A1: Teivainen 1994, 25-6.)

Teivo Teivaisen (1994) mukaan globalisaatioprosessi on luomassa uutta (toimivampaa) poikkikansallista poliittista yhteisöä, joka kyseenalaistaa ainoana todellisena poliittisena yhteisönä pidetyn kansallisvaltion fiktion. Tästä syystä hän pitää globalisaatiota tervetulleena muutosprosessina.

Teivainen tarkastelee artikkelissaan globalisaatiota eräänlaisesta ”lintuperspektiivistä”. Siksi hänen näkökulmansa prosessiin on globaali.

Globaali -

[...] Näiden historiallisten tapahtumasarjojen pohjalta on siis syntynyt nykyisenkaltainen globalisoitunut informaationaallinen yhteiskuntajärjestelmä, uudenlainen tuotannon, vallan ja inhimillisen kokemuksen liitto, jossa informaation tuottaminen, prosessoiminen ja välittäminen nousevat taloudellisen menestymisen, demokratian ja kulttuurisen vaikuttamisen välineiksi. Ja tässä tilanteessa tämän hegemonisen ”verkoston” (the Net), ja yksilöllisten ja paikallisten kollektiivisten identiteettien välille on kasvamassa yhä syvempi systeeminen epäsuhta, jolloin ympäristön puolustamisesta tulee yhä useamman ihmisen väline puolustaa itsemääräämisoikeutta globaalien voimien invaasiota vastaan. (C7: Wilenius 1999, 136.)

Markku Wilenius (1999) tarkastelee Manuel Castellsin tuotantoa käsittelevässä artikkelissaan globalisaation vaikutuksia ”lintuperspektiivistä”. Näin ollen hänen näkökulmansa prosessiin on globaali.

Wileniuksen artikkelin sanoma on selvä: Ihmiset jäävät entistä heikompaan asemaan, kun kasvoton globaali verkosto ottaa maailmassa vallan. Tämä puolestaan johtaa siihen, että ihmiset keksivät globaalin paineen alla uusia keinoja puolustaa itsemääräämisoikeuttaan.

Globaali 0

Globalisaatio ja alueellistuminen ilmentävät sitä, että yhteiskunnallisten tilojen uudelleenrakentuminen on olemassa oleva prosessi. [...] Konflikteihin liittyviä odotuksia ja konfliktien muutosta on mahdollista selittää yhteiskunnallisten tilojen muutoksen näkökulmasta. Sosiaalisten tilojen irtautuminen territoriaalisesta tilasta on yksi tekijä, joka selittää valtioiden välisten konfliktien epätodennäköisyyttä. Samoin taloudellisen tilan globalistuminen ja politiikan siirtyminen osittain taloudelliseen tilaan tukee käsitystä valtioiden välisten sotien vähenemisen todennäköisyydestä. Poliittinen valtio muuttuu yhä enemmän kauppavaltioksi, jonka tavoitteena on enemmän tukea kansalaisten hyvinvointia globalistuvassa maailmassa kuin suojella kansalaisia perinteisen turvallisuuspolitiikan keinoin muiden valtioiden muodostamalta uhalta. (D11: Käkönen 1997, 20-1.)

Jyrki Käkönen (1997) keskittyy tekstissään pohtimaan yhteiskunnallisten tilojen kokemaa muutosta. Artikkelista löytyy osittain sekä kansallisvaltiollinen että alueellinen näkökulma, mutta selkeimmin artikkelin läpi kulkee kuitenkin globaali näkökulma. Kahta muuta näkökulmaa Käkönen tarkastelee lähinnä suhteessa globalisaatioon, ei niinkään itsenäisinä näkökulmina. Tekstissä ei tule esille Käkösen suhtautumistapa globalisaatioprosessin toivottavuuteen /ei-toivottavuuteen, joten hänen suhtautumistapansa on neutraali.

Alueellinen:

Alueellinen +

Alueellistuminen voidaan nähdä myös maailman fragmentoitumisena, jolloin se asettuu globalisoitumista vastaan. Alueellistuminen voi toimia vastastrategiana yhtenäistyvässä maailmanjärjestelmässä esiintyvää harmonisoitumista vastaan. Alueellistuminen antaa enemmän tilaa paikalliselle, etniselle, kielelliselle ja uskonnolliselle identiteetille kuin globalisoituvaa järjestelmää. Tällä

on merkitystä siinä katsannossa, että tietoverkoista ja informaatioyhteiskunnan aikakaudesta huolimatta yhä edelleen valtaosa maapallon ihmisistä kiinnittyy suppeaan tilaan, mikä ei ainakaan toistaiseksi anna perusteita identifioitua globaaliksi kansalaiseksi. [...] Modernin kansainvälisen järjestelmän ja erityisesti kansallisvaltion kyvyttömyys hallita modernisaatioprojektiin sisäsyntyisesti ilmentyviä ongelmia painaa kehitystä kohti uudentyypistä yhteisöllistä järjestäytymistä, jonka muodoksi alueellistumisella on edellytyksiä kehittyä. (D5: Käkönen 1996, 9.)

Tämän Jyrki Käkösen vanhemman artikkelin (1996) näkökulma globalisaatioon on hyvin erilainen hänen uudemman artikkelinsa (1997) näkökulma. Tässä vanhemmassa artikkelissa Käkönen tarkastelee globalisaatiota globaalien perspektiivien sijaan alueellisesta näkökulmasta. Pohdinta koskee alueellistumisen mahdollisuuksia vaikuttaa globalisaation luomiin paineisiin sekä alueellisuuden tulevaisuutta uudenaikaisena hallintojärjestelmänä. Artikkelin sanoma on selvä: alueellistuminen voi ratkaista kansallisvaltion heikkoudesta ja kansainvälisen järjestelmän kyvyttömyydestä johtuvat ongelmat. Alueellistuminen on tie tasa-arvoisempaan sekä paremmin toimivaan yhteiskuntaan.

Alueellinen 0

EU:n rahaliitto EMU:n syntyä on syytä tarkastella modernin kulttuurimurroksen näkökulmasta. [...] Globaalien kehitys- ja ympäristöongelmien johdosta moderni kulttuuri on joutunut ”aikuistumiskriisiin”. Meidän on asetettava tavoitteemme arvojärjestykseen, tai historia tekee sen meille. Vaihtoehtoja on kolme. Voimme valita ”solidaarisen modernin”, jolloin pidämme kiinni universaalista demokratiasta ja tasa-arvosta aineellisen yltäkylläisyyden ja taloudellisen kasvun kustannuksella. Voimme valita ”kyynisen modernin”, jolloin luovumme demokratiasta ja tasa-arvosta taloudellisen kasvun ja yltäkylläisyyden pelastamiseksi. Lopuksi voimme valita ”infantiilin modernin”, jolloin pyrimme, vastoin parempaa tietoa, pitämään kiinni kaikista moderneista arvoista samaan aikaan.

Tämä on se kulttuurinen horisontti, jota vasten EU hakee muotoaan ja olemassaolleen oikeutusta. [...] Yhteisvaluutan myötä EU:n ytimestä on tulossa maailman toistaiseksi tietoisin ja mittavin kyynisen modernin projekti (B7: Wallgren 1997, 32-3).

Thomas Wallgren (1997) pohtii tekstissään EU:n mahdollisuuksia vastata globalisaation haasteisiin erilaisin poliittisin keinoin. Koska hän ei missään kohdin ota kantaa kehityksen toivottavuuteen tai ei-toivottavuuteen, on hänen näkökulmansa neutraali.

Yksittäinen ihminen:

Yksittäinen ihminen +

Moderni teknologia on tehnyt mahdolliseksi paitsi ihmisten nopean siirtymisen maapallon puolelta toiselle myöskin entistä suuremman liikkumattomuuden: mitä enemmän näytämme liikkuvan sitä enemmän itse asiassa pysymme paikoillamme. Puhuttaessa globalisoitumisesta viitataan median kautta välittyvään tietoon, jonka avulla tiedämme toisinaan jopa enemmän Bosnian tapahtumista kuin lähinaapuristamme. Teknologian mahdolliseksi tekemä globalisoituminen voidaan tulkita askeleeksi kohti parempaa maailmanlaajuista yhteisöä, johon liittyy kulttuurien homogenisoituminen ja tietoisuus ongelmien kytkeytymisestä yhteen. (D2: Ahonen 1994, 3.)

Anne Marie Ahonen tarkastelee tekstissään kaikkia globalisaation aiheuttamia vaikutuksia yksittäisen ihmisen näkökulmasta. Toisin sanoen pohdinnan kohteena on kysymys: miten globalisaatio on muuttanut yksittäisen ihmisen elämää. Tekstin vastaus tähän kysymykseen on: ihmisten tietoisuus ympäristöstä ja mahdollisuudet liikkua ovat parantuneet huomattavasti. Lisäksi parempi maailmanlaajuinen yhteisö on muodostumaisillaan.

4.4. GLOBALISAATION TÄRKEIN ALAKÄSITE

Taulukko 3: Tärkein alakäsite globalisaatiossa: Koko aineisto.

	Talous	Politiikka	Teknologia	Psykologinen		
+	1	-	2	-	3	(9%)
-	21	1	1	-	23	(68%)
0	3	1	4	-	8	(23%)
Yht.	25	2	7	0	Yht. 34/35 artikkeleita	

Selkeimmin taulukosta 3 nousee esille talouden merkitys globalisaatioprosessissa. Peräti 71 %:ssa kaikista artikkeleista talous on nostettu hallitsevaan asemaan. Toinen merkittävä havainto taulukossa 3 koskee kirjoittajien suhtautumistapoja. 68%:ssa kaikista artikkeleista suhtautumistapa globalisaation tärkeimmän ulottuvuuden muutokseen on kielteinen ja 84% talouden merkitystä korostaneista kirjoittajista (25 kpl.) suhtautui niin ikään globalisaatioon kielteisesti. Kolmas huomion arvoinen piirre tässä taulukossa on globalisaation materiaalisen (erityisesti taloudellisen) puolen korostuminen. Ainoastaan kahdessa artikkelissa korostettiin politiikkaa ensisijaisena globalisaatiota eteenpäin vievänä tekijänä. Ainoassakaan artikkelissa globalisaation psykologista puolta, eli ihmisten mielissä tapahtuvaa muutosta, ei nostettu merkittävimmäksi ulottuvuudeksi, vaikka sitä pidettiinkin muutamissa artikkeleissa selvästi esillä.

4.4.1. Tekstiesimerkit globalisaation tärkeimmistä alakäsitteistä

Talous:

Talous +

[Ihmisoikeuksien -TK] loukkausten vastavoimiksi vaaditaan usein taloudellisia pakotteita ja poliittista eristämistä. [...] Kansainvälinen kauppa merkitsee aina sekaantumista valtion sisäisiin asioihin. [...] Taloudelliset muutosvoimat vaikuttavat yhä voimakkaammin globaaliin eettiseen arkkitehtuuriin. Valtaa siirtyy enemmän kansainvälisille yritysjiäteille ja niiden yhteiskunnallinen vastuu kasvaa [...] On näkemyseroja siitä, vaikuttaako taloussiteiden vahvistaminen vai niiden katkaiseminen ihmisoikeuksien ja demokratian toteutumiseen. Kaupalla voidaan parantaa elinoloja, mutta samalla sillä voidaan lujittaa poliittista tyranniaa. [...] Markkinatalouden kannattajat ovat ottamassa pesäeroa diktatuureihin. (B2: Tervonen 1996a, 63.)

Hannu Tervosen (1996a) tekstissä tulee selvästi esille hänen vahva uskonsa siihen, että nimenomaan talouden globalisaation pitäisi johtaa (globaalissa mittakaavassa) kaikkien kannalta parhaaseen lopputulokseen.

Talous -

Maailmanlaajuisia strategisia tuotanto liittoutumia ruokkivat mahtavat valuuttavirrat jättävät lisäksi hallitusten ja keskuspankkien toimet usein tehottomiksi. Kansallisesta suvereenisuudesta uhkaa näissä syövereissä tulla pelkkä ajopuu. [...] Globalisaatio syövyttää myös hyvää vauhtia niitä taloudellisia perusrakenteita, joille Eurooppa pystytettiin toisen maailmansodan jälkeen. Kansainvälinen kilpailu on ajanut vanhan mantereen perinteiset teollisuudenalat, jäykät työmarkkinat ja raskaat sosiaaliturvajärjestelmät ahtaalle. (B4: Rutanen 1996, 11.)

Pasi Rutasen (1994) teksti ei jätä avoimeksi kysymystä siitä, mikä on globalisaation tärkein ulottuvuus ja miten Rutanen itse siihen suhtautuu. Hänen mukaansa talouden globalisaatio syövyttää hyvinvointivaltion perustan, tekee keskuspankin ja hallituksen toimet tehottomiksi ja uhkaa ajaa kansallisvaltion pelkäksi ajopuuksi.

Talous 0

Nyt rajat ja ympäristö, toimijat ja rintamat ovat muuttuneet. Globaali myrsky sekoitti poliittisen väriopin ja aatteilla merkityt ilmansuunnat. Maailma muuttui hetkessä toimijoiden ja tarkoituksien kaleidoskoopiksi. [...] Uudessa maailmassa markkinoiden ja demokratian yhteinen vipuvarsi on vahva. Demokratia voitti totalitarismin ja markkinat demokratian. Poliitikko ja kansallisvaltio menettivät valtansa markkinoille. Raha sai rajattoman puhevallan maailman herruuden tavoittelussa. Tiede ja teknologia, talous ja kauppa muodostavat nyt kansainvälisten suhteiden voimavirrat. [...] Valta on markkinoiden solmukohtien hallintaa, se luo vaurautta ja ajaa köyhyyteen. Ei enää kansoja tai Maanosia, vaan yksilöitä ja yrityksiä, ammattiryhmiä ja alueita. [...] Talouden kasvusta on tullut menestyksen elinehto ja sen dynamiikasta keskeinen muutosvoima. [...] Status quon varjelu, vakaus ja ennakoitavuus oli aiemmin ulkosuhteiden ihanne. Nyt ulkosuhteiden solmukohdat vaihtuvat vinhaan ja ilmiöiden elinkaaret lyhenevät. Muutosvoiman paine voi käydä sietämättömäksi. Hyrrän hallinta ei kuitenkaan ole täysin menetetty. (B5: Tervonen 1996b, 54-5.)

Hannu Tervosen mukaan politiikka ja kansallisvaltio ovat menettäneet valtansa markkinoille. Taloudelliset kysymykset ohjaavat maailmaa entistä hektisempään suuntaan. Tervonen pitää hektisyyttä sinänsä kielteisenä piirteenä, mutta missään tekstinsä kohdassa hän ei ota kantaa siihen, onko tähän yhteiskunnan muutokseen liittyvä vallan siirtyminen politiikalta markkinoille hyväksi vai huonoksi. Näin ollen Tervosen teksti on nähtävissä esimerkkinä talouden neutraalista korostamisesta.

Teknologia ja Poliitiikka:

Koska teknologiaa ja politiikkaa pidetään melko harvoissa artikkeleissa globalisaation merkittävimpänä ulottuvuutena, tyydyn esittämään niistä kummastakin vain yhden tekstiesimerkit.

Teknologia +

Moderni teknologia on tehnyt mahdolliseksi paitsi ihmisten nopean siirtymisen maapallon puolelta toiselle myöskin entistä suuremman liikkumattomuuden: mitä enemmän näytämme liikkuvan sitä enemmän itse asiassa pysymme paikoillamme. Puhuttaessa globalisoitumisesta viitataan median kautta välittyvään tietoon, jonka avulla tiedämme toisinaan jopa enemmän Bosnian tapahtumista kuin lähinaapuristamme. Teknologian mahdolliseksi tekemä globalisoituminen voidaan tulkita askeleeksi kohti parempaa maailmanlaajuista yhteisöä, johon liittyy kulttuurien homogenisoituminen ja tietoisuus ongelmien kytkeytymisestä yhteen. (D2: Ahonen 1994, 3.)

Anne Marie Ahonen (1994) korostaa teknologian osuutta globalisaatioprosessissa. Hänen mukaansa globalisaatiossa on kysymys teknologisesta prosessista mikä tarkoittaa sitä, että median kautta välittyy entistä enemmän tietoa ja ihmiset pääsevät liikkumaan entistä helpommin. Tämä puolestaan johtaa kulttuurien homogenisoitumiseen sekä mahdollisesti paremman maailmanlaajuisen yhteisön kehittymiseen.

Poliitiikka 0

Valtiokeskeinen poliittinen diskurssi juhlistaa mikrokontingenssien hallintaan tähtäviä projekteja ja samalla banalisoii makrokontingenssin globalisaatiota. Viime kädessä valtiot joutuvat toimimaan mahdottomassa tilanteessa. Yhtäältä niiden odotetaan vastaavan mitä monimuotoisimpiin turvallisuustarpeisiin, toisaalta ne ovat ”suurempien voimien” armoilla. [...] Jos emme kiistä yhteisöllisyyden perustavaa merkitystä, tärkeäksi kysymykseksi nousee, kuinka turvata eri yhteisöjen väliset suhteet. Perinteinen dikotomioihin perustuva valtiollinen politiikka ei auta. Pikemminkin valtioiden tasolla olisi päästävä irti ulkoisten uhkien tuottamasta sisäisestä varmuuden tunteesta. [...] Katse on suunnattava yhteisöllisyyden perustaan, identiteettiin. Identiteetti on peruuttamaton osa olemassaoloa. [...] Tietenkin on kohtuutonta väittää identiteettipolitiikan periaatteiden riittävän vastaamaan maailman turvallisuusongelmiin. (B1: Melender 1996, 52-3.)

Tommi Melenderin (1996) tekstissä politiikan merkitys korostuu. Vaikka Melender painottaakin tarvetta hallita nimenomaan makrokontingenssin globalisaatiota, ei hän silti katso, että politiikan globalisaatio olisi johtanut selvästi toivottaviin tuloksiin.

4.5. MISSÄ YHTEYDESSÄ GLOBALISAATIOSTA PUHUTAAN?

Taulukko 4: Artikkelien pääaihealueet.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L				
+	B5	D2	-	-	-	-	-	D12, B7 A2	-	D4, D5 D7	-	-	8 (38%)			
-	B6	-	-	-	D13 D16	-	-	A1	D6, D10	-	-	C1	7 (33%)			
0	-	-	-	-	C7	C9	-	-	A3, D8 B3, D9	-	-	-	6 (29%)			
	2	1	0	0	5	1	0	4	6	3	0	0				
	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z	Å	
Yht.	0	0	0	B4	D3	A4	B1	0	0	C3	0	0	0	D11	D15	14
						D1	B2			C4					D18	
										C6					C8	
										D14						
																Yht. 35/35 artikkelia

Artikkelien koodit selitetään liitteessä I.

A= Talous, B= Teknologia, C= Informaation lev. D= Kulttuuri, E= Ympäristö, F= Ihmisoikeudet, G= Kolmas maailma. H= Poliittikka, I= Kansallisvaltion m. J= Alueellistuminen, K= Demokratia, L= Hyvinvointivaltio, M= Ihmisten liikkuminen, N= Valtasuhteiden m. O= Keskus-periferia, P= Strateginen s. Q= Maailmanhallitus, R= Globalisaation ohjattavuus, S= Bipolarisuuden hajoaminen, T= Postmodernisaatio, U= Modernisaatio, V= Aikakauden muutos, W= Keskinäisriippuvuuden lis. X= Psykologinen, Y= Sosiaalinen, Z= Sos. ja fyys. tilan muutos, Å= Globalisaation tutkimus (ei kuulu mihinkään ryhmään).

Taulukon 4 tarkoitus on selvittää mitkä ovat niiden artikkelien pääaihealueet, joissa globalisaatiosta on puhuttu? Kun luvun 4.3 tutkimuskysymys pyrki selvittämään, mikä vaikuttaa voimakkaimmin globalisaatiossa, tämän luvun kysymys etsii vastausta siihen, mitä aihetta tekstissä käsitellään eniten. Toisin sanoen kirjoittaja saattaa puhua tekstissään lähes yksinomaan poliittisista kysymyksistä, vaikka hän pitääkin taloutta globalisaation voimakkaimpana prosessina.

Taulukosta 4 nousee selkeimmin esille hallinnallisten kysymysten (H-S) suosio. Peräti 20 artikkelissa jokin globalisaation hallinnallinen kysymys on suurimman mielenkiinnon kohteena. Toiseksi eniten aineistossa painottuvat ideologiset kysymykset (D-G, T-Z), jotka ovat olleet ensisijaisena aiheena yhdeksässä artikkelissa. Taloudelliset (A) ja teknologiset (B-C) kysymykset ovat puolestaan jääneet aineistossa varsin

vähäisen kiinnostuksen kohteeksi. Vain kahdessa artikkelissa keskeisimmäksi alakäsitteeksi nousi talous ja vain yhdessä artikkelissa teknologia. Tämä on sikäli mielenkiintoinen havainto, koska nämä kaksi alakäsitettä osoittautuivat luvussa 4.3 kirjoittajien mielestä globalisaation tärkeimmiksi aihealueiksi / ulottuvuuksiksi. Palaan tähän kysymykseen tarkemmin yhteenvedossa.

4.6. YHDEN JA USEAMMAN ARTIKKELIN KIRJOITTAJAT

Aineistossa on kaikkiaan 26 kirjoittajaa, joista 19 on kirjoittanut vain yhden artikkelin ja seitsemän on joko kirjoittanut useampia artikkeleita tai ollut ainakin mukana kirjoittamassa niitä. Esimerkiksi Teivo Teivainen on kirjoittanut tai ollut mukana kirjoittamassa viittä artikkelia. Tämä ei tietenkään ole voinut olla lainkaan vaikuttamatta globalisaation käyttöalaan kokonaisuutena. Tästä syystä olen tässä luvussa jakanut aineiston kahteen vertailukelpoiseen käyttöalaan, yhden artikkelin ja useamman artikkelin kirjoittajiin, mikä mahdollistaa artikkelien lukumäärän sijasta kirjoittajien lukumäärään perustuvan tasapainotetun (vertailukäyttöalan) esittämisen. Seuraavissa luvuissa jaan aineiston vielä suomalaisten ja ulkomaalaisten sekä eri lehtien muodostamiin käyttöaloihin. Näiden jakojen on tarkoitus antaa lukijalle tarkempaa tietoa tekijöistä, jotka ovat saattaneet vaikuttaa siihen millaiseksi käyttöala on muodostunut. Ne antavat jonkin verran myös mahdollisuuksia pohtia esimerkiksi eri lehtien julkaisupolitiikkaa tai suomalaisessa globalisaatiokeskustelussa mahdollisesti piilevien kansallisten erityispiirteiden olemassaoloa.

Taulukko 5: Globalisaation käyttöala: Yhden artikkelin kirjoittajat.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L		
+	-	2	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	4	(3%)
-	10	4	3	5	3	-	5	7	7	1	6	3	54	(42%)
0	7	6	6	8	8	6	3	11	10	5	2	1	73	(55%)
Yht.	17	12	10	13	11	6	8	17	18	6	8	4		

	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
Yht.	4	6	4	4	4	2	3	2	1	10	5	3	1	11

19 artikkelia

Taulukko 6: Globalisaation käyttöala: Useamman artikkelin kirjoittajat.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L		
+	1	1	1	-	-	2	1	5	6	4	4	-	25	(26%)
-	12	2	1	2	4	-	3	-	6	0	5	1	36	(37%)
0	3	5	1	3	3	-	3	10	2	3	2	1	36	(37%)
Yht.	16	8	3	5	7	2	7	15	14	7	11	2		

	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
Yht.	3	5	3	5	3	5	5	3	1	-	-	2	1	6

16 artikkelia, joissa 7 kirjoittajaa

A= Talous, B= Teknologia, C= Informaation lev. D= Kulttuuri, E= Ympäristö, F= Ihmisoikeudet, G= Kolmas maailma, H= Poliittikka, I= Kansallisvaltion m. J= Alueellistuminen, K= Demokratia, L= Hyvinvointivaltio, M= Ihmisten liikkuminen, N= Valtasuhteiden m. O= Keskus-periferia, P= Strateginen s. Q= Maailmanhallitus, R= Globalisaation ohjattavuus, S= Bipolarisuuden hajoaminen, T= Postmodernisaatio, U= Modernisaatio, V= Aikakauden muutos, W= Keskinäisriippuvuuden lis. X= Psykologinen, Y= Sosiaalinen, Z= Sos. ja fyys. tilan muutos.

Suurimmat erot yhden ja useamman artikkelin kirjoittajien väliltä löytyvät suhtautumistavoista. Kun useamman artikkelin kirjoittajien artikkeleista peräti 26%:ssa suhtaudutaan myönteisesti globalisaation aiheuttamiin muutoksiin jonkin aihealueen kohdalla, yhden artikkelin kirjoittajien artikkeleista ei löytynyt yhtään tapausta, jossa kirjoittaja olisi suhtautunut myönteisesti globalisaation vaikutuksiin. Varsinaisen käyttöalan suhteen yhden ja useamman artikkelin kirjoittajien tekstit eroavat siten, että yhden

artikkelin kirjoittajien teksteissä suhteellisesti paljon useammin esille nousevat aihealueet ovat teknologia, informaation leviäminen, kulttuuri, ympäristö, ihmisoikeudet, hyvinvointivaltion muutos, aikakauden muutos, keskinäisriippuvuuden lisääntyminen sekä sosiaalisen ja fyysisen tilan muutos, kun taas useamman artikkelin kirjoittajien artikkeleissa suhteellisesti useammin esillä olleet aihealueet olivat alueellistuminen, demokratia, globalisaation ohjattavuus keskus-periferia-asetelma sekä bipolarisuuden hajoaminen.

Taulukko 7: Näkökulma globalisaatioon: Yhden artikkelin kirjoittajat.

	Kansallisvaltio	Yksittäinen ihminen	Alueellinen	Globaali		
+	-	1	-	-	1	(5%)
-	4	-	-	4	8	(42%)
0	4	-	1	5	10	(53%)
	8	1	1	9	Yht. 19/19 artikkeleita	

Taulukko 8: Näkökulma globalisaatioon: Useamman artikkelin kirjoittajat.

	Kansallisvaltio	Yksittäinen ihminen	Alueellinen	Globaali		
+	-	-	3	3	6	(38%)
-	5	-	-	-	5	(31%)
0	1	-	-	4	5	(31%)
	6	-	3	7	Yht. 16/16 artikkeleita	

Myös näkökulmien osalta tulee selvästi esille yhden ja useamman artikkelin kirjoittajien erilaiset painotukset. Kun useamman artikkelin kirjoittajien teksteissä vallitsee varsin usein positiivinen näkökulma, on yhden artikkelin kirjoittajien näkökulma lähes poikkeuksetta joko neutraali tai negatiivinen.

Taulukko 9: Tärkein alakäsite globalisaatiossa: Yhden artikkelin kirjoittajat.

	Talous	Politiikka	Teknologia	Psykologinen		
+	-	-	1	-	1	(6%)
-	10	-	1	-	11	(61%)
0	1	1	4	-	6	(33%)
	11	1	6	0	Yht. 18/19 artikkeleita	

Taulukko 10: Tärkein alakäsite globalisaatiossa: Useamman artikkelin kirjoittajat.

	Talous	Politiikka	Teknologia	Psykologinen		
+	1	-	1	-	2	(12,5%)
-	11	1	-	-	12	(75%)
0	2	-	-	-	2	(12,5%)
	14	1	1	0	Yht. 16/16 artikkeleita	

Kun tarkastellaan keskustelua globalisaation tärkeimmästä alakäsitteestä kantaottavuuden tendenssi säilyy edelleen, mutta useamman artikkelin kirjoittajien suhtautumistavat eivät näyttäyty enää täysin yksiselitteisesti positiivisempina.

4.6.1. Tasapainotettu käyttöala

Luvuissa 4.2-4.5. esittämäni globalisaation käyttöala perustuu artikkelien lukumäärän mukaan muodostuviin painotuksiin. Koska tämän kaltainen painopisteiden muodostuminen on ainakin teoriassa altis useamman artikkelin kirjoittajien muodostamalle ”tilastolliselle epäsuhdalle”, esitän tässä luvussa aineiston vertailukäyttöalan, joka perustuu ainoastaan kirjoittajien lukumäärän mukaan tasapainotettuihin havaintomääriin.

Tasapainotetun käyttöalan muodostamiseksi olen ensin jakanut useamman artikkelin kirjoittajien tekstien lukumäärän 16 seitsemällä, jolloin saamme esille näiden ”ylimääräisen” painoarvon suuruuden $16/7 \cong 2,3$. Kun nyt jaamme useamman artikkelin kirjoittaneiden aihealuekohtaiset havainnot 2,3:lla, saamme osamääräksi kirjoittajien lukumäärän mukaan tasapainotetut havaintojen määrät, jotka voidaan edelleen laskea yhteen yhden artikkelin kirjoittaneiden havaintoihin. Esimerkiksi tasapainotetun

käyttöalan positiivisten havaintojen lukumäärän saamme selville, kun jaamme kaavion 6. positiiviset havainnot (25 kpl.) $25/2,3 \cong 11$ ja laskemme nämä yhteen kaavion 5. positiivisten havaintojen (4 kpl.) kanssa $11+4= 15$. Näin saamastamme tasapainotettujen havaintojen lukumäärästä (15 kpl.) voimme edelleen laskea sen saaman prosentuaalisen painoarvon kaikista havainnoista, joita tasapainotetulla laskutavalla löytyy yhteensä 173 kpl. Esimerkiksi positiivisten havaintojen painoarvoksi tulee täten $15/173= 0,0867$ eli $\cong 9\%$. Tätä lukua voimme taas lähteä vertaamaan taulukon 1 s. 33 vertailulukuun (12,5%), joka on muodostunut suoraan artikkelien lukumäärien mukaan ilman jakoa 2,3:lla.

Esitän seuraavassa taulukossa vastaavalla laskutavalla **tasapainotetut** käyttöalat (vasen laita) ja artikkelien lukumäärän mukaan painottuvat **tutkimuksessa käyttämäni** luvut (oikea laita).

Taulukko 11: Kirjoittajien ja artikkelin mukaan painottuvat käyttöalat.

	Tasapainotettu	Tutkimuksessa käyttämäni
Käyttöala:		
+	9%	12,5%
-	40%	40%
0	51%	47,5%
Näkökulma:		
+	15%	20%
-	39%	34%
0	46%	46%
Tärkein alue:		
+	8%	9%
-	64%	68%
0	28%	23%

Vaikka yhden ja useamman artikkelin kirjoittajien käyttöalat poikkeavat keskinäisessä vertailussa melko selvästi, löytyy tasapainotetun- ja vertailukäyttöalan välisessä vertailussa suurimmillaankin vain viiden prosenttiyksikön heittoja. Tämän voidaan

katsoa tarkoittavan sitä, että useamman artikkelin kirjoittajat eivät ole, selvästi kantaottavammista mielipiteistään huolimatta, saaneet aineistossa ylisuurta painoarvoa.

4.7. SUOMALAISTEN JA ULKOMAALAISTEN ARTIKKELIEN EROAVAISUUDET

Tarkoitan suomalaisella artikkelilla niitä tekstejä, joissa suomalainen kirjoittaja kertoo pääsääntöisesti omia näkemyksiään eri aiheista. Ulkomaalaisilla artikkeleilla tarkoitan taas niitä tekstejä, joissa kirjoittaja on joko itse ulkomaalainen, artikkeli on jonkun ulkomaalaisen tutkijan haastattelu tai teksti muutoin keskittyy jonkun ulkomaalaisen kirjoittajan tuotannon esittämiseen tai referoimiseen.

Taulukko 12: Globalisaation käyttöala: Suomalaiset artikkelit.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L		
+	1	3	2	-	-	2	1	5	7	4	4	-	29	(20%)
-	16	4	2	4	4	-	4	3	10	0	5	2	54	(38%)
0	6	7	3	5	6	2	5	14	4	5	2	2	60	(42%)
Yht.	23	14	7	10	10	4	10	22	21	9	11	4		
	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
Yht.	4	7	5	5	6	7	6	4	2	2	4	4	2	10

Yht. 24 artikkelia

Taulukko 13: Globalisaation käyttöala: Ulkomaalaiset artikkelit.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L		
+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	(0%)
-	6	2	2	3	3	-	4	4	3	1	6	2	36	(43%)
0	4	5	4	6	4	5	1	7	7	3	2	-	48	(57%)
Yht.	10	7	6	9	7	5	5	11	10	4	8	2		

	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
Yht.	3	4	2	1	1	-	2	1	-	8	1	1	-	7

Yht. 11 artikkelia

A= Talous, B= Teknologia, C= Informaation lev. D= Kulttuuri, E= Ympäristö, F= Ihmisoikeudet, G= Kolmas maailma, H= Poliittika, I= Kansallisvaltio m. J= Alueellistuminen, K= Demokratia, L= Hyvinvointivaltio, M= Ihmisten liikkuminen, N= Valtasuhteiden m. O= Keskus-periferia, P= Strateginen s. Q= Maailmanhallitus, R= Globalisaation ohjattavuus, S= Bipolarisuuden hajoaminen, T= Postmodernisaatio, U= Modernisaatio, V= Aikakauden muutos, W= Keskinäisriippuvuuden lis. X= Psykologinen, Y= Sosiaalinen, Z= Sos. ja fyys. tilan muutos.

Taulukoiden 12 ja 13 perusteella suomalaiset kirjoittajat ottavat huomattavasti useammin kantaa sekä suhtautuvat yleensä myönteisemmin globalisaation aiheuttamiin vaikutuksiin, kuin ulkomaalaiset kirjoittajat. Varsinaisen käyttöalan suhteen suomalaiset ja ulkomaalaiset artikkelit eroavat taas lähinnä ideologisten kysymysten osalta, joista puhutaan huomattavasti useammin ulkomaalaisissa artikkeleissa.

Taulukko 14: Näkökulma globalisaatioon: Suomalaiset artikkelit.

	Kansallisvaltio	Yksittäinen ihminen	Alueellinen	Globaali		
+	-	1	3	3	7	(29%)
-	9	-	-	-	9	(38%)
0	3	-	1	4	8	(33%)
	12	1	4	7	Yht. 24/24 artikkelia	

Taulukko 15: Näkökulma globalisaatioon: Ulkomaalaiset artikkelit.

Kansallisvaltio Yksittäinen ihminen Alueellinen Globaali

+	-	-	-	-	0	(0%)
-	-	-	-	4	4	(36%)
0	2	-	-	5	7	(64%)
	2	-	-	9		

Yht. 11/11 artikkelia

Samana suhtautumistapojen tendenssin jatkuminen on havaittavissa myös kirjoittajien näkökulmien osalta. Suomalaisissa artikkeleissa otetaan selvästi myönteisempi näkökulma globalisaation aiheuttamiin vaikutuksiin.

Taulukko 16: Tärkein alakäsite globalisaatiossa: Suomalaiset artikkelit.

Talous Poliittika Teknologia Psykologinen

+	1	-	2	-	3	(13%)
-	15	1	1	-	17	(74%)
0	2	1	-	-	3	(13%)
	18	2	3	0		

Yht. 23/24 artikkelia

Taulukko 17: Tärkein alakäsite globalisaatiossa: Ulkomaalaiset artikkelit.

Talous Poliittika Teknologia Psykologinen

+	-	-	-	-	0	(0%)
-	6	-	-	-	6	(55%)
0	1	-	4	-	5	(45%)
	7	0	4	0		

Yht. 11/11 artikkelia

Lähes kaikissa suomalaisissa artikkeleissa otetaan kantaa globalisaation tärkeimmän alakäsitteen vaikutuksiin. Ulkomaalaisista artikkeleista siihen ottaa taas kantaa vain noin joka toinen.

4.8. LEHTIEN VÄLISET EROT

Taulukko 18: Globalisaation käyttöala tutkituissa lehdissä.

Kosmopolis-lehti: 17 artikkelia														
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L		
+	-	2	2	-	-	1	-	3	5	4	2	-	19 (19%)	
-	10	2	1	3	5	-	2	2	4	-	5	1	35 (34%)	
0	5	5	2	5	3	1	5	10	6	3	1	1	47 (47%)	
Yht.	15	9	4	8	8	2	7	15	16	7	8	2		
Ulkopoliitikka-lehti: 7 artikkelia														
	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
Yht.	4	3	5	6	4	3	5	4	0	2	2	4	1	7

Kosmopolis-lehti: 17 artikkelia														
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L		
+	1	1	-	-	-	1	1	1	1	-	2	-	8 (19%)	
-	4	1	-	1	1	-	2	-	3	1	1	-	14 (32%)	
0	2	2	-	2	1	1	-	6	2	1	2	1	20 (49%)	
Yht.	7	4	0	3	2	2	3	7	5	2	5	1		
Ulkopoliitikka-lehti: 7 artikkelia														
	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
Yht.	1	2	0	0	1	2	2	1	2	1	1	0	0	2

A= Talous, B= Teknologia, C= Informaation lev. D= Kulttuuri, E= Ympäristö, F= Ihmisoikeudet, G= Kolmas maailma. H= Poliittikka, I= Kansallisvaltion m. J= Alueellistuminen, K= Demokratia, L= Hyvinvointivaltio, M= Ihmisten liikkuminen, N= Valtasuhteiden m. O= Keskus-periferia, P= Strateginen s. Q= Maailmanhallitus, R= Globalisaation ohjattavuus, S= Bipolarisuuden hajoaminen, T= Postmodernisaatio, U= Modernisaatio, V= Aikakauden muutos, W= Keskinäisriippuvuuden lis. X= Psykologinen, Y= Sosiaalinen, Z= Sos. ja fyys. tilan muutos.

Jatkuu seuraavalla sivulla...

Jatkoa edelliseltä sivulta:

Sosiologia-lehti: 7 artikkelia

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L		
+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0	(0%)
-	4	1	2	1	-	-	2	4	3	-	5	3	25	(45%)
0	3	4	4	4	4	3	-	3	3	2	-	-	30	(55%)
Yht.	7	5	6	5	4	3	2	7	6	2	5	3		
	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
Yht	0	5	2	3	1	0	1	1	0	7	2	1	1	7

Politiikka-lehti: 4 artikkelia

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L		
+	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	2	(8%)
-	4	2	1	2	1	-	2	1	2	-	1	-	16	(59%)
0	-	-	-	-	2	2	-	2	-	2	1	-	9	(33%)
Yht.	4	2	1	2	3	2	2	4	3	2	2	0		
	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
Yht	2	1	0	0	2	2	0	0	0	0	0	0	0	1

A= Talous, B= Teknologia, C= Informaation lev. D= Kulttuuri, E= Ympäristö, F= Ihmisoikeudet, G= Kolmas maailma. H= Poliitiikka, I= Kansallisvaltion m. J= Alueellistuminen, K= Demokratia, L= Hyvinvointivaltio, M= Ihmisten liikkuminen, N= Valtasuhteiden m. O= Keskus-periferia, P= Strateginen s. Q= Maailmanhallitus, R= Globalisaation ohjattavuus, S= Bipolarisuuden hajoaminen, T= Postmodernisaatio, U= Modernisaatio, V= Aikakauden muutos, W= Keskinäisriippuvuuden lis. X= Psykologinen, Y= Sosiaalinen, Z= Sos. ja fyys. tilan muutos.

Eri lehtien välillä on havaittavissa suhteellisen suuria eroja. Ehkä mielenkiintoisimmat eroavaisuudet koskevat suhtautumistapoja sekä alakäsitteiden mainitsemistiheyttä per kirjoittaja.

Sosiologia-lehdessä kirjoittajat ottavat selvästi harvemmin kantaa globalisaation aiheuttamiin vaikutuksiin kuin muiden lehtien kirjoittajat. Tosin silloin kun he ovat ottaneet kantaa suhtautumistapa on poikkeuksetta ollut aina kielteinen.

Lehtien välisessä vertailussa positiivisimmin globalisaation aiheuttamiin vaikutuksiin on suhtauduttu Ulkopoliitikassa ja Kosmopoliksessa ja negatiivisimmin Poliitikassa. Poliitikka on ollut havaintojen valossa myös selvästi kantaaottavin lehti. Peräti 67%:ssa havainnoista on otettu kantaa globalisaation vaikutuksiin.

Jos taas tarkastelemme eri lehtien aihealueiden keskimääräistä mainitsemistiheyttä per artikkeli on sosiologia keskustelun laajuuden perusteella selvästi omassa luokassaan. Kun Ulkopoliitikan keskiarvo on (58/7) ~8,3, Poliitikan (35/4) ~8,8 ja Kosmopoliksen (152/17) ~8,9, on Sosiologian (86/7) keskiarvo peräti ~12,3 alakäsitteen mainintaa per artikkeli. Toisin sanoen Sosiologiassa on keskimäärin tuotu esille eniten globalisaation (perifeerisiä) lisäkäsitteitä.

Taulukko 19: Näkökulma globalisaatioon eri lehdissä.

Kosmopolis-lehti					
	Kansallisvaltio	Yksittäinen ihminen	Alueellinen	Globaali	
+	-	1	3	1	5 (29%)
-	3	-	-	-	3 (18%)
0	2	-	-	7	9 (53%)
	5	1	3	8	Yht. 17/17 artikkelia
Ulkopoliitikka-lehti					
	Kansallisvaltio	Yksittäinen ihminen	Alueellinen	Globaali	
+	-	-	-	1	1 (14%)
-	3	-	-	-	3 (43%)
0	2	-	1	-	3 (43%)
	5	0	1	1	Yht. 7/7 artikkelia

Jatkuu seuraavalla sivulla...

Jatkuu edelliseltä sivulta

Sosiologia-lehti

Kansallisvaltio Yksittäinen ihminen Alueellinen Globaali

+	-	-	-	-	0 (0%)
-	1	-	-	4	5 (71%)
0	-	-	-	2	2 (29%)
	1	0	0	6	Yht. 7/7 artikkeleita

Politiikka-lehti

Kansallisvaltio Yksittäinen ihminen Alueellinen Globaali

+	-	-	-	1	1 (25%)
-	2	-	-	-	2 (50%)
0	1	-	-	-	1 (25%)
	3	0	0	1	Yht. 4/4 artikkeleita

Sosiologiassa otetaan useammin negatiivinen näkökulma globalisaatioon, kuin muissa lehdissä. Peräti viiden kirjoittajan seitsemästä näkökulma globalisaatioprosessiin on kielteinen. Positiivisimmat näkökulmat ovat puolestaan Kosmopoliksessa, jossa viidessä artikkelissa tarkasteltiin globalisaation aiheuttamia vaikutuksia myönteisestä näkökulmasta.

Näkökulmien painotusten osalta lehtien välillä on nähtävissä selvä kahtiajakautuminen. Ulkopolitiikassa ja Poliitikassa korostetaan kansallisvaltion näkökulmaa ja Kosmopoliksessa sekä Sosiologiassa taas globaalia näkökulmaa.

Taulukko 20: Globalisaation tärkein alakäsite tutkituissa lehdissä.

Kosmopolis-lehti					
	Talous	Politiikka	Teknologia	Psykologinen	
+	-	-	2	-	2 (12,5%)
-	11	-	1	-	12 (75%)
0	2	-	-	-	2 (12,5%)
	13	0	3	0	Yht. 16/17 artikkelia
Ulkopolitiikka-lehti					
	Talous	Politiikka	Teknologia	Psykologinen	
+	1	-	-	-	1 (14%)
-	4	-	-	-	4 (57%)
0	1	1	-	-	2 (29%)
	6	1	0	0	Yht. 7/7 artikkelia
Sosiologia-lehti					
	Talous	Politiikka	Teknologia	Psykologinen	
+	-	-	-	-	0 (0%)
-	3	-	-	-	3 (43%)
0	-	-	4	-	4 (57%)
	3	0	4	0	Yht. 7/7 artikkelia
Politiikka-lehti					
	Talous	Politiikka	Teknologia	Psykologinen	
+	-	-	-	-	0 (0%)
-	3	1	-	-	3 (100%)
0	-	-	0	-	4 (0%)
	3	1	0	0	Yht. 4/4 artikkelia

Verratessamme eri lehtiä globalisaation tärkeimmän alakäsitteen mainitsemisen suhteen, erottuu sosiologia selvästi muista. Kun muissa lehdissä talous on täysin hallitseva aihealue, sosiologiassa peräti neljässä artikkelissa seitsemästä korostetaan teknisten kysymysten merkitystä globalisaatioprosessissa.

Yhteenvedonä täästä luvusta voimme sanoa, että eri lehtien globalisaatiokeskustelujen välillä on havaittavissa melko suuriakin eroja. Mitään varmaa syytä tähän ilmiöön on, ainakin tämän tutkimuksen pohjalta, mahdotonta antaa mutta oletettavasti ainakin osa eroista selittyy lehtien erilaisella julkaisupolitiikalla. Se miten paljon tämä ilmiö juontaa juuriaan myös tieteenalojen erilaisiin perinteisiin ja painopisteisiin, onkin jo kokonaan uuden tutkimuksen vaativa kysymys.

5. YHTEENVETO

5.1. GLOBALISAATIOKESKUSTELUN YDIN

Perehtyminen globalisaatiokirjallisuuteen osoitti, että tutkijat ovat yleensä erimielisiä globalisaatiokäsitteen sisällöstä, merkityksestä, alkamisajankohdasta, lopputuloksesta, prosessin luonteesta sekä lähes kaikista muistakin aihealueeseen liittyvistä kysymyksistä. Tämän havainnon innoittamana päätin lähteä tekemään empiiristä tutkimusta, joka selvittäisi miten laaja ja tarkka- tai likuvarajainen globalisaatiokäsite on sekä onko käsitteen käyttöalasta löydettävissä merkitysydin tai muita yhdistäviä piirteitä. Kyseisen asian perinpohjainen selvittäminen kaikesta maailmalla käydyistä globalisaatiokeskustelusta olisi tietenkin ollut täysin ylimitoitettu tehtävä tutkimukseen käytettävissä olleille resursseilleni. Siksi päätin valita lähestymistavakseni ongelman ratkaisemiseen yhden tarkasti tutkittavissa ja rajattavissa olevan globalisaatiokeskustelun osan eli juuri Suomessa käydyin yhteiskuntatieteellisten lehtien globalisaatiokeskustelun. Tämä rajaus tarkoittaa tutkimuksen kohdalla samalla myös sitä, että tutkimustulokset koskevat nimenomaan edellä mainittua keskustelua ja korkeintaan vain tulkinnanvaraisesti kaikkea globalisaatiosta käytyä keskustelua maailmassa.

Suomalaisesta yhteiskuntatieteellisestä keskustelusta muodostuneen aineiston tarkka koodaus teksteistä esille nousseisiin luokkiin osoitti, että suomalaisessa keskustelussa globalisaatio on nähtävissä semanttisesti liukuvarajaisena käsitteenä, joka sisältää selvän ytimen lisäksi myös suuren joukon käsitteen sisältöä hämärtäviä periferisiä lisäkäsitteitä (ks. sivu 4). Toisaalta globalisaatiokäsitteen sisällön tarkkuudessa on otettava huomioon myös toinen tärkeä puoli. Käsitteen käyttöala koostuu harvemmin käytettyjen lisäkäsitteiden joukon lisäksi myös erittäin vahvasta käytännössä kaikkia keskustelijoita yhdistävästä ytimestä (talous, politiikka ja kansallisvaltion muutos). Tämän ytimen olemassaolon voidaan puolestaan tulikita tarkoittavan sitä, että globalisaatiokäsite sisältää liukuvarajaisuudestaan huolimatta kaikkia keskustelijoita yhdistävän merkitysytimen eli selvän yhteisen mielikuvan käsitteestä. Tätä tietoa voidaan puolestaan käyttää muodostaessamme globalisaatiolle yleistä määritelmää.

Seuraavissa luvuissa 5.2. ja 5.3. tuon esille lisää argumentteja, jotka tukevat näkemystäni käsitteen ytimen hallitsevuudesta globalisaatiokeskustelussa. Luku 5.2.

keskittyy pääsääntöisesti esittämään näitä käsitystä vahvistavia argumentteja ja luku 5.3. taas esittelee merkitysytimen ohella toisen vallitsevan tekijän, jonka havaitsin yhdistävän keskustelua aineistossani.

5.2. VALLITSEVA SISÄLTÖ

Käsitteen käyttöalaa selvittäneen luvun 4.2. tulosten lisäksi, talouden, politiikan ja kansallisvaltion muutoksen kuuluminen globalisaatiokäsitteen merkitysytimeen tulee ilmi myös monien muiden havaintojen yhteydessä. Esimerkiksi talous osoittautui taulukon 1 ohella myöskin taulukossa 3 kirjoittajien mielestä selvästi tärkeimmäksi ja voimakkaimmaksi globalisaatiossa vaikuttavaksi alakäsitteeksi (jopa 71% kaikista havainnoista koski taloutta kyseisessä taulukossa).

Toinen ehdottomasti globalisaatiokäsitteen merkitysytimeen kuuluva alue on puhe kansallisvaltion aseman muutoksesta. Tämä teema tulee esille lähes kaikkialla. Voidaan jopa sanoa, että tämä aihe jäsentää hyvinkin voimakkaasti koko suomalaista globalisaatiokeskustelua, koska keskustelijat yleensä peilaavat tai kierrättävät kaikkien muiden alakäsitteiden sisältöä tai merkitystä juuri sen kautta. Esimerkiksi talouden globalisaation vaikutuksia pohditaan yleensä juuri sen kansallisvaltiolle aiheuttamien vaikutusten kautta. Samoin esimerkiksi keskustelu kulttuurista, ihmisoikeuksista, hyvinvointivaltion muutoksesta, keskus-periferia-suhteesta, alueellistumisesta ja demokratiasta on samalla myös keskustelua kansallisvaltion asemasta ja varsin usein erityisesti sen heikkenemisestä, joka tulee selvästi esille seuraavaksi esitettävästä taulukosta.

Taulukkoon 21 olen jakanut taulukon 1 s. 33 aihealueesta (I= kansallisvaltion muutos) esiin nousseet havainnot (31 kpl.) luokkiin sen mukaan, katsooko kirjoittaja globalisaation vahvistavan vai heikentävän kansallisvaltion asemaa.

Taulukko 21: Millä tavalla globalisaatio vaikuttaa kansallisvaltion asemaan?

	Kosmopolis	Ulkopolitiikka	Sosiologia	Politiikka	Yht.		
Heikentää	9	4	3	2	18		
Vahvistaa	0	0	0	0	0		
Neutraali	6	2	3	2	13		
	Suomalaiset	Ulkomaalaiset	Yht.	Yhden art. kirj.	Useamman	Yht.	
Heikentää	16	2	18	7	11	18	
Vahvistaa	0	0	0	0	0	0	
Neutraali	5	8	13	10	3	13	

Taulukosta käy ilmi, että ainoassakaan artikkelissa kirjoittaja ei katso globalisaation vahvistavan kansallisvaltion asemaa. Sen sijaan peräti 58%:ssa artikkeleista globalisaation mainitaan heikentävän kansallisvaltiota. Erityisen selkeästi heikkenemistä korostetaan suomalaisissa artikkeleissa sekä useamman artikkelin kirjoittajien keskuudessa. Lehdistä Kosmopolis ja Ulkopoliittika korostavat kansallisvaltion heikkenemistä voimakkaimmin.

Kuvatessaan kansallisvaltion heikkenemistä aineistoni kirjoittajat ovat nimenneet seuraavanlaisia tekijöitä. Kulttuuriperinteet häviävät, hyvinvointivaltio häviää, työllisyyskriisi vie työpaikat, keskiluokka häviää, markkinat alkavat määrätä ilman poliittista sääntelyä, kansantalous romahtaa, itsemääräämisoikeus katoaa, rikollisuus lisääntyy, kansallisvaltion olemassaolo joutuu uhanalaiseksi, ääri-ilmiöt voimistuvat, syntyy budjettivaje, tutkimusrahoitus vähenee, yhteiskunnallisista tavoitteista tulee keino uran edistämiseen, hallituksista tulee toimitusministeriöitä, turvallisuustarpeisiin ei voida enää vastata, suvereniteetti heikkenee, valtio ja yhteiskunta eroavat toisistaan vallan tiloina, kansallisvaltio menettää osan fyysiseen tilaan liittyvistä tehtävistään.

Sen lisäksi, että kansallisvaltion heikkenemisestä puhutaan suurimmassa osassa artikkeleita, käytetään myös ilmiön selittämiseen ja perustelemiseen erityisen paljon

erilaisia argumentteja ja yleensä palstatilaa. Tämä tulee selvästi esille esimerkiksi taulukossa 4 s. 46, joka kuvaa artikkelien ensisijaisten aiheiden eli pääaihealueiden saamia painoarvoja. Kyseinen taulukko nimittäin osoittaa, että kansallisvaltion muutos on yleensä kirjoittajien mielestä huomattavasti mielenkiintoisempi aihe kuin esimerkiksi talous, joka on kuitenkin mainittu globalisaation tärkeimmäksi aihealueeksi. Toisin sanoen kirjoittajat ja erityisesti suomalaiset kirjoittajat vaikuttavat pitävän kansallisvaltion heikkenemisestä kertomista jotenkin erityisen tärkeänä aiheena teksteissään.

Kolmas ehdottomasti globalisaatiokäsitteen merkitysytimeen kuuluva alakäsite on politiikka, josta on talouden ja kansallisvaltion muutoksen ohella myös puhuttu lähes kaikissa aineiston teksteissä (ks. taulukko 1 s. 33). Peräti 4:ssä artikkelissa politiikan ja globalisaation välinen suhde on ollut tekstin ensisijainen aihe (ks. myös taulukko 4 s. 46).

Koska politiikka on aineistossa erityisen merkittävä ja monisisältöinen alakäsite, tutkin politiikan kohdalla tarkemmin kirjoittajien näkemyksiä ja suhtautumistapoja. Etsin aineistosta vastausta muun muassa kysymyksiin, onko kirjoittajien mielestä politiikalla mahdollista vaikuttaa globalisaatioon ja jos on, niin minkälaisella politiikalla ja mihin kaikkiin asioihin kirjoittajat mainitsevat voitavan politiikalla vaikuttaa? Vastaukset näihin kysymyksiin osoittivat ehkä yllättävänkin selvää yksimielisyyttä. Kun kahdessa artikkelissa (D2, D8) politiikasta ei puhuttu globalisaation liittyen lainkaan, jäljelle jääneistä 33 artikkelista peräti 25:ssä katsottiin selvästi, että politiikalla on mahdollista vaikuttaa globalisaatioon. Ainoassakaan artikkelissa ei katsottu, että globalisaatioon ei voitaisi vaikuttaa politiikan keinoin. Tosin politiikan keinot, joista tässä yhteydessä puhuttiin olivat lähes aina jotakin muuta, kuin perinteistä hallitusten harjoittamaa politiikkaa. Itse asiassa vain viidessä artikkelissa (A4, B5, B6, D6, D10) annettiin ymmärtää, että perinteisellä politiikalla on mahdollista vaikuttaa ainakin joihinkin globalisaation kysymyksiin. 20 artikkelissa kirjoittaja oli taas sitä mieltä, että tulemme globalisaation vuoksi tarvitsemaan nimenomaan uudenlaista politiikkaa ja näistä peräti 18:sta artikkelissa oltiin jopa sitä mieltä, että perinteisellä politiikalla tulee olemaan edessään vielä selviä vaikeuksia. Toisin sanoen enemmistö kirjoittajista on sitä mieltä, että globalisaatioprosessi on hyvin pitkälle perinteisten poliittisten keinojen ja erityisesti

perinteisten toimintatapojen tavoittamattomissa, mutta uudella (globaalimmalla) politiikalla asioiden suuntaan on mahdollista vaikuttaa. Näistä artikkeleista jopa 18:sta kirjoittaja asettaa täysin avoimesti kaiken toivon paremmasta tulevaisuudesta nimenomaan uudenlaisen politiikan harteille.

Aineistossa mainitut aihealueet tai kysymykset mihin kirjoittajien mukaan oikeanlaisella uudella politiikalla voi vaikuttaa ovat talous, hallinto, demokratia, oikeudenmukaisuus, rauhanomaisuus, henkinen vapautuminen, TINA-diskurssin¹⁶ murentaminen, alueellistuminen, turvallisuusongelmat, sotilaallisten, taloudellisten- ja ekologisten resurssien tasapainottaminen, hierarkisten vastakkainasettelujen purkaminen, fyysinen ja henkinen väkivalta, biodiversiteetti, yhteiskunnallisen kriisin estäminen, maailmandynamiikka, ihmisoikeudet, keskus-periferia-suhde, sortojärjestelmän kaataminen ja itsemääräämisoikeuden puolustaminen globaalia sortojärjestelmää vastaan.

5.3. KOLMIVAIHEINEN JUONI

Yhteenvedona tähänastisesta tulkinnasta voidaan sanoa, että tietyllä tavalla lähes kaikki aineistossa esilletulleet alakäsitteet ja kysymykset liittyvät tai jäsentyvät jollain tavalla ydinaihealueiden (talous, kansallisvaltion muutos ja politiikka) kautta. Esimerkiksi talouden globalisaatiosta puhutaan yleensä ei-toivottavana tai ”pahana” kaikkien globaalien ilmiöiden taustalla olevana prosessina eli jonkinlaisena **muuttajana** (ks. taulukko 3).

Kansallisvaltiosta taas puhutaan usein eräänlaisena kärsijänä tai **muuttujana**, joka joutuu passiivisena sopeutumaan talouden globalisaation aiheuttamiin vaikutuksiin, jotka näkyvät suuressa joukossa erilaisia ilmiöitä. (Nämä ilmiöt sisältyvät mainitsemiini lisäkäsitteisiin ks. sivu 63.).

¹⁶ Margaret Thatcher on tietävästi ensimmäinen ihminen, joka lyhensi sanat There Is No Alternative kyseiseen muotoon perustellessaan omia poliittisia linjauksiaan.

Politiikalle kirjoittajat antavat puolestaan eräänlaisen asioiden **korjaajan**, elleivät jopa maailmanpelastajan roolin. Heidän mukaansa lähes kaikki asiat voidaan yleensä korjata oikeanlaisella uudella politiikalla.

Jos tarkastelemme näitä kaikkia kolmea ydinaihealuetta yhdessä, voimme puhtaasti asioita teoreettisesti yhdistelemällä olettaa seuraavanlaisen kaavion kuvaavan melko tarkasti globalisaatiokeskustelun luonnetta. **Muuttaja** ("paha" talous) \Rightarrow **Muuttuja** ("kärsivä" kansallisvaltio) \Leftarrow **Korjaaja** (uusi politiikka).

Tarkistaakseni tämän tulkinnan oikeellisuuden myös käytännössä kävin vielä lopuksi kertaalleen läpi koko aineiston. Tämä artikkelien juonirakennetta koskeva tutkimus osoitti, että edellä tekemäni tulkinta kolmivaiheisesta juonesta pitää täysin paikkansa 16 artikkelin kohdalla, jotka ovat: A3, B2, B3, B4, B6, C1, C4, C8, D4, D5, D6, D7, D10, D11, D12 ja D16 (ks. liite 1).

12 artikkelin kohdalla edellämäinnittu tulkinta piti puolestaan paikkansa kaikkien paitsi yhden tai kahden juonen osan kohdalla. Esimerkiksi artikkeleissa A1, A4, D1 ja D18 edellämäinnittu juoni osoittautui muutoin samaksi, mutta politiikalle ei annettu selvää asioiden korjaajan/ pelastajan roolia. B7:ssä, C3:ssa, C7:ssä ja D13:sta juoni oli taas muutoin sama, kuin teoreettisessa tulkinnassani, mutta kansallisvaltion tilalla oli jokin muu muuttuja. B7:ssä muuttuja oli alueellinen (EU), D13:sta ympäristö ja C3:ssa sekä C7:ssä globaali yhteiskunta. Lisäksi C3:ssa ja C7:ssä muuttajana oli talouden ohella myös globaali teknologian kehitys.

Artikkelit B1 ja D3 taas poikkesivat teoreettisesta tulkinnastani siinä suhteessa, että niissä talouden globalisaatiota ei pidetty erityisen "pahana" ja B1:ssä politiikkaa ei lisäksi asetettu selkeään "pelastajan" rooliin. A1:n voidaan taas katsoa poikkeavan juonesta siksi, että kyseisessä artikkelissa kansallisvaltion muutosta ei pidetä ei-toivottavana, kuten lähes kaikissa muissa artikkeleissa. B5:ssä juoni on taas muutoin tulkintani mukainen, mutta artikkelin kirjoittaja katsoo, päin vastoin kuin kaikki muut aineistoni kirjoittajat, että globalisaatio on kaikilta osin täysin myönteinen prosessi.

Koska ainoastaan seitsemästä artikkelista (C6, C9, D2, D8, D9, D14 ja D15) ei ollut mahdollista löytää selvää kolmivaiheisesta juonta väitänkin, että suomalainen yhteiskuntatieteellinen globalisaatiokeskustelu noudattaa yleensä selvää juonta, joka kietoutuu käsitteen merkitysytimeen.

6. KESKUSTELUA

6.1. GLOBALISAATIOKESKUSTELUN LUONNE

Varsinainen tutkielma on nyt päättynyt. Esitän tässä osiossa kuitenkin vielä havaintoja, kysymyksiä, tulkintoja ja puheenvuoroja joista erityisesti luvun 6.2. puheenvuorot eivät välttämättä ole yhtä eksakteja ja tarkasti perusteltavia, kuin tähän asti esitetyt asiat. Toisaalta niissä yhdistyvät tavalla tai toisella kaikki tähän asti esitetyt globalisaatioon liittyvät asiat ja ne saattavat olla lukijan kannalta tietyssä mielessä hyvinkin mielenkiintoisia, pohdintaa herättäviä ja aiheeseen ehkä jopa kokonaan uuden näkökulman avaavia esityksiä.

Keskusteluosuuden rakenne on seuraavanlainen. Luvussa 6.1.1. tuon esille joukon havaintoja, jotka jossain tutkimuksen vaiheessa onnistuivat yllättämään tutkijan tai jotka muuten ovat mielestäni niin mielenkiintoisia asioita, että niitä on ehdottomasti vielä kommentoitava. Luvussa 6.2.1. esitän taas kaksi erilaista lähestymistapaa, joiden kautta uskon globalisaatiomääritelmien olevan helpompia lukea ja arvioida. Puolestaan luvussa 6.2.2. tarkoituksena on viedä edellisissä luvuissa esitetyt asiat ja kysymykset vielä askeleen pidemmälle; aina oman vertikaalisen tulkintamallini esittämiseen asti. Kyseisessä tulkinnassa vastaan muun muassa kolmeen aineistossani esiin nousseeseen keskustelun aiheeseen tutkijan omilla puheenvuoroilla. Nämä puheenvuorot käsittelevät esimerkiksi kysymyksiä, mitä sana globalisaatio tarkoittaa, mitä sen kuvaamaan prosessiin sisältyy ja minkälainen on sen ja yhteiskunnan muutoksen välinen suhde sekä mikä globalisaatioissa on toivottavaa ja mikä ei-toivottavaa?

6.1.1. Aineiston tarjoamia yllätyksiä

Perehtyessäni aineistooni koin muutamia suuria yllätyksiä. Ehkä suurin yllätykseni oli se, että globalisaatiosta on, semanttisesta liukuvarajaisuudestaan ja lähinnä sattumanvaraisista määrittelyistä huolimatta, löydettävissä kaikkia keskustelijoita yhdistävä selvä merkitysydin ja siihen liittyvä keskustelua jäsentävä juoni.

Toinen aineiston tarjoama suuri yllätys oli se, että suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä globalisaatiokeskustelussa globalisaation selvästi määritelleet

artikkelit osoittautuivat hyvin harvinaisiksi. Oikeastaan vain poikkeuksiksi, sillä yleensä aineistossani käsitettä ei määritelty lainkaan. Asia on todella yllättävä, kun ottaa huomioon sen, että kaikki artikkelit ovat akateemisia ja käytetty käsite on ainakin periaatteessa hyvin tulkinnanvarainen.

Aineistossa globalisaatiolle annettiin selkeä määritelmä ainoastaan seitsemässä artikkelissa: C8 s. 183, C9 s.271, D2 s.3, D3 s.31, D10 s.3, D16 s.16-7, D18 s.46 (ks. liite 1). Melko selkeä määritelmä käsitteelle annettiin kuudessa artikkelissa: A4 s.42, B1 s.51, D5 s.5-6, D8 s.3, D11 s.5, D12 s.27. Jonkinlaisen joskin tulkintaa vaativan määritelmän käsite sai neljässä artikkelissa: A3 s.5-6, C1 s.235, C7 s.135-6, D13 s.48-9 ja 18 artikkelissa: A1, A2, B2, B3, B4, B5, B6, B7, C3, C4, C6, D1, D4, D6, D7, D9, D14, D15 sanaa ei puolestaan määritelty lainkaan, mutta kunkin kirjoittajan käyttämä henkilökohtainen käsitteen käyttöala teksteistä oli silti havaittavissa. Artikkelit: A5, A6, C2, D17 jäivät puolestaan kokonaan varsinaisen analyysin ulkopuolelle siksi, että näissä artikkeleissa käsitettä käytettiin täysin irrallisena terminä, jolloin sille ei ole mahdollista hahmottaa minkäänlaista käyttöalaa tai merkitystä.

Koko aineiston selkein ja kattavin määritelmä löytyy mielestäni Pekka Kososen artikkelista C8.

Alustava ja yleinen globalisaation määrittely seuraa Robertsonin (1992) ja Watersin (1995, 3) ehdotusta. Se pitää sisällään kaksi elementtiä: (1) Globalisaatio on sosiaalinen prosessi, jossa maantieteelliset ja kansallisvaltiolliset rajoitukset taloudellisille, sosiaalisille ja kulttuurisille yhteyksille vähenevät ja jossa (2) ihmiset tulevat kasvavassa määrin tietoisiksi tästä rajoitusten vähenemisestä ja myös osallistuvat sen toteuttamiseen. [...] Yleisimmin käsite kytketään uudenlaisiin taloudellisiin prosesseihin ja valtasuhteisiin. Toisaalta puhutaan yhteisestä planeetastamme, jolloin ympäristökysymykset korostuvat. Tuntuu kuitenkin järkevältä pitää mielessä myös kulttuurinen ja sosiaalinen ja poliittinen ulottuvuus, vaikka globalisaatiosta tällöin muodostuukin varsin laaja-alainen käsite. (Kosonen 1999, 183.)

Hyvä esimerkki epäselvästä ja paljon tulkintaa vaativasta globalisaation määritelmästä löytyy nähdäkseni Pekka Räsänen Globalisaatioloukkua referoineesta artikkelista C1.

Väite kuulu, että maailmanlaajuinen vapaakauppa hävittää länsimaisessa tuotannossa vielä jäljellä olevat työpaikat ja murskaa vähitellen hyvinvointivaltiot. Ylikansalliset mediaimperiumit puolestaan yhdenmukaistavat viihdetarjonnan ja tuhoavat lopulta eri maiden kulttuuriperinteet. (Räsänen 1998, 235.)

Koska kyseisessä artikkelissa ei missään kohdassa anneta tätä tekstikatkelmaa tarkempaa selvitystä sille, mitä globalisaatio on, on tässä katkelmassa esitetyt tulevaisuudennäkymät tulkittava artikkelin globalisaatiomääritelmäksi. Todettakoon

vielä, että 18 artikkelissa ei puolestaan ollut löydettävissä edes tämän veroista globalisaation määritelmää. Niissä kirjoittajan käsitys globalisaation sisällöstä oli siis hyvin implisiittinen ja aina muuhun tekstiin piilotettu.

Kolmas tekijä, joka minut aineistossa suuresti yllätti oli se, että koko 90-luvun suomalainen yhteiskuntatieteellinen globalisaatiokeskustelu on käyty vain noin 40 artikkelissa ja nämäkin artikkelit on kirjoitettu muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta vasta 90-luvun loppupuolella. Neljäs aineistossa yllättänyt tekijä oli se, että kirjoittajat suhtautuvat teksteissä globalisaatioon yleensä kielteisesti ja että nimenomaan talouden globalisaatio on asia, jota laajasti kritisoidaan tai vastustetaan.

Yllättävää oli myös se, miten vähän suomalaisissa artikkeleissa puhutaan kulttuurin globalisaatiosta ja globalisaation psykologisesta ulottuvuudesta sekä yleensä keskinäisriippuvaisuuden lisääntymisestä. Jonkin verran hämmennystä aiheutti myös se, että monet kirjoittajat pystyvät tuomitsemaan globalisaation vaikutukset demokratiaan yhdessä paikassa musertaviksi, mutta toisessa asiayhteydessä he onnistuvat kehuaan globalisaatiota demokratian etenemisen mahdollistavaksi voimaksi (esim. Kosonen 1999, 187-8). Sama kaksijakoisuus saattaa tulla toisinaan esille myös monien muidenkin globalisaatioon liittyvien aiheiden yhteydessä.

Edellä mainittujen aineiston tuottamien yllätysten lisäksi havaitsin aineistossa myös muutamia muita erityisen huomionarvoisia asioita. Ensimmäisenä näistä mainittakoon suhteellisen selvän sisällöllisen yhdenmukaisuuden löytyminen globalisaatiokeskustelun ja -kirjallisuuden väliltä. Kun suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä globalisaatiokeskustelussa globalisaation merkitystimen muodostavat globalisaation taloudellinen, poliittinen ja kansallisvaltion muutokseen liittyvä ulottuvuus (ks. luku 4.2.), niin globalisaatiokirjallisuudessa konsensuksen mainitaan eri tutkijoiden välillä vallitsevan siitä, että talous, kansallisvaltion heikkeneminen ja deterritoriaalisuuden lisääntyminen ovat erottamaton osa globalisaatiota (ks. luku 2.4.). Kun näiden eräänlaisten globalisaation ytimien lisäksi myös muut globalisaatioon liittyvät aihealueet vastasivat molemmissa ryhmissä melko hyvin toisiaan, voitaneen sanoa, että yhdenmukaisuutta käyttöaloissa on todellakin

olemassa. Tosin tämä havainto on tietenkin vain suuntaa antava, koska asian selvittämiseen käyttämäni metodit eivät olleet yhdenmukaisia.

Toisena huomionarvoisena havaintona, jonka tein globalisaatiokeskustelusta ja kirjallisuudesta, mainittakoon se että puhe globalisaatiosta näyttää kyseenalaistavan kansallisvaltion aseman universaalisuutta yhteiskunnan synonyyminä. Kirjoittajat liittävät globalisaatioon jatkuvasti kansallisvaltion aseman heikkenemisen ja pohtivat hyvin usein uusien hallinnollisten ratkaisujen mahdollisuutta¹⁷. Sama koskee yleensä myös niitä kirjoittajia, jotka ilmoittavat toivovansa kansallisvaltion säilymistä nykyisellään. Toisin sanoen vaikuttaa siltä, että puhe globalisaatiosta pakottaa kirjoittajat varsin helposti luopumaan kansallisvaltio lähtöisestä perspektiivistä ja ottamaan tilalle asioiden globaalin tarkastelutavan. Tämä asia tulee erityisen selvästi esille luvussa 4.3., josta on nähtävissä, että vain 14 aineiston artikkelissa globalisaation vaikutuksia on tarkasteltu ensisijaisesti kansallisvaltion näkökulmasta. 21 artikkelissa näkökulma on jokin muu - yleensä juuri globaali. Erityisen hallitseva globaali näkökulma on sosilogia-lehdessä (ks. s. 58), jonka artikkeleista peräti 86%:ssa on globaali muutoksen tarkastelun perspektiivi.

6.2. GLOBALISAATION MERKITYS JA SISÄLTÖ

Esitän tässä luvussa joukon omia tulkintojani (puheenvuoroja), joiden tarkoituksena on ratkoa monitahoisesti globalisaatioon liittyvää hankalaa dilemmaa: diskursiivinen käsite - reaali maailman ilmiö - eettis-poliittinen keskustelu. Erityisesti tämä dilemma tuntuu olevan ongelma aineistoni artikkeleissa, mutta myös globalisaatiokirjallisuudessa on useista dilemmaan liittyviä ”solmukohtia”, joita yritän seuraavilla tulkinnoillani avata.

Ensimmäisessä tämän luvun alaluvussa 6.2.1. esitän kaksi erilaista globalisaation lähestymistapaa, joista käsin globalisaatiota voidaan lähteä määrittelemään. Vaikka molemmat lähestymistavat ovat eräänlaisia ääriesimerkkejä, joita kumpaakaan ei täysin puhtaassa muodossa yleensä tavata, muodostavat ne yhdessä oivan työvälteen, jonka

¹⁷ Aiheesta YK ja Global Governace katso esimerkiksi (Pentikäinen 2000, 85-91).

kautta mitä tahansa globalisaation määritelmää on mielestäni helpompaa lähteä lukemaan tai arvioimaan.

Luvussa 6.2.2. tarkoitukseni on puolestaan vastata luvussa 6.2.1. implisiittisesti esiinnousevaan kysymykseen, millainen olisi puhtaasti vertikaalinen määritelmä? Vastauksena tähän kysymykseen esitän kolme eri puheenvuoroa, joista kukin kommentoi tai vastaa yhdelle kolmesta vertikaalisen keskustelun tasoista. Ennen näitä puheenvuoroja esitän kuitenkin seuraavan luvun, joka käsittelee mainitsemiani kahta globalisaation lähestymis- tai määrittelytapaa.

6.2.1. Vertikaalinen ja horisontaalinen määrittelytapa

a) Vertikaalisen määritelmän perusta

Vertikaalisen määritelmän mukaan ”globalisaatio” diskursiivisena käsitteenä on nähtävä irrallisena maailmassa vallitsevista ilmiöistä ja prosesseista. Se on itsessään vain sopimuksen varainen käsite sopimuksen varaiselle ilmiöiden joukolla, johon käsitettä käyttävät uskovat liittyvän keskinäisriippuvaisuutta ja prosessin omaista kehitystä. Siinä ei itsessään ole mitään, mikä viittaisi automaattisesti esimerkiksi talouteen tai kulttuuriin. Jos esimerkiksi ottaisimme globalisaatiomääritelmämme perustaksi juuri valtamediasta yleensä esille nousevan talouspainotteisen globalisaatiokäsityksen eli jos määrittisimme globalisaation esimerkiksi vain nopeaksi rahavirtojen siirtymiseksi maasta toiseen, pörssikurssien heilunnaksi, yritysfuusioiksi ja Aasian pörssistä lähteneeksi pörssiromahdukseksi, voisimme samoin perustein määritellä esimerkiksi käsitteen auto pakokaasuksi, hirvikolariksi ja maailman öljyvarojen vähentymiseksi. Vertikaalisesta lähtökohdasta tarkasteltuna globalisaatiokäsitteen lähtökohdallinen merkitysydin on siis muualla. Se on käsitteen yleisessä määritelmässä, jonka kaikki käsitettä käyttävät ymmärtävät ainakin teoriassa samalla tavalla ja joka näin ollen on kaikkien globalisaatiomääritelmien perusta.

Kokonaan toinen asia tai kokonaan toinen keskustelun ulottuvuus tässä vertikaalisessa lähestymistavassa on puolestaan keskustelu globalisaatioprosessin luonteesta ja rakenteesta. Tämä on globalisaatiokeskustelun taso, jossa jokainen ymmärtää

globalisaation vähän eri tavalla kuin muut. Juuri tällä keskustelun tasolla globalisaatio pyritään yleensä jakamaan osa-alueisiin, ulottuvuuksiin, aihealueisiin, prosesseihin, analyttisiin tai funktionaalisiin perus- tai pääalueisiin, institutionaalisen toiminnan sektoreihin ynnä muihin. Se on myöskin taso, jolla eri lähestymistavat, painotukselliset erot, maailmankatsomukselliset erot ja tulkintanäkökulmat kohtaavat ja usein myös riitelevät (ks. luku 2.1.). Tällä tasolla jokainen keskustelija päättää, mitkä reaali maailman ilmiöt otetaan globalisaatioon mukaan ja minkälaisiin kategorioihin ne jaetaan.

Kahden edellä mainitun keskustelun tason lisäksi globalisaatiosta on vertikaalisen lähestymistavan mukaan havaittavissa vielä kolmaskin kokonaan oma keskustelun tasonsa, josta kaksi muuta globalisaatiokeskustelun tasoa ovat saaneet alkunsa. Tämä kolmas keskustelun taso sisältää keskustelun yhteiskunnan muuttumisen konkreettisista seurauksista. Koska puolestaan yhteiskunnat ovat tietävästi aina muuttuneet ja muutoksen luonteesta sekä sen toivottavuudesta on ollut kutakuinkin aina yhtä ajankohtaista puhua, ei ole olemassa mitään luonnollista syytä, miksi keskustelu muutoksista pitäisi, tässä tai muissa tapauksissa, liittää osaksi jotakin tiettyä teoreettista prosessia (-isaatiota). (-isaatiot) kun ovat aina vain oman aikansa diskursiivisia, ja siksi muuttuvia, konstruktioita, joiden viimekätisenä tarkoituksena on selittää menneitä tapahtumia kausaalisuhteeseen nykyisten ja tulevien tapahtumien kanssa.

Varsinaiset reaali maailmassa nähtävät muutokset ovat sen sijaan selvästi konkreettisempia. Niiden kohdalla ei tarvitse väitellä siitä, onko yhteiskunta muuttunut viimeisen 100-vuoden aikana vai ei, sillä muutos on ilmeinen. Lähinnä keskustelua vaatii se, ovatko yhteiskunnassa nähtävät muutokset toivottavia vai ei-toivottavia ja miten uusia, laajoja tai mullistavia ne ovat?

Edellä esitettyä globalisaatiokeskustelun kolmeen tasoon jakoa kutsun vertikaaliseksi käsitteen lähestymis- ja määrittelytavaksi. Keskeistä tässä määrittelytavassa on nimenomaan se, että globalisaatiokäsitettä pyritään selkeyttämään mainitsemieni eri tasoja esittämällä ilman, että niistä ”väkisin” pyrittäisiin muodostamaan yksitasoinen kaiken kattava kategoria tai useita rinnakkaisia kategorioita.

b) Horisontaalisen määritelmän idea

Vertikaalisen lähestymistavan kanssa täysin vastakkainen on puolestaan horisontaalinen määrittelytapa, jossa pyritään usein finaaliiseen globalisaatiomääritelmään keksimällä nimenomaan jokin kaiken kattava tapa tai tapoja ”purkittaa” globalisaation syitä, seurauksia, prosessille luonteenomaisia piirteitä ja rakenteita, prosessin korjausehdotuksia, asioihin vaikuttavia ideologioita ja asioiden keskinäisriippuvaisuuden tapoja. Tämän kaltaiseen horisontaaliseen (helminauhamaiseen) määritelmään liittyy melko usein myös vahva usko siihen, että muodostettujen luokkien väliset rajat ovat niin selviä, että niiden välillä voidaan puhua jopa yksiselitteisistä painoarvoista ja tarkoista luokkienvälisistä kausaalisuhteista.

Yhtenä hyvänä esimerkkinä edellä mainitun kaltaisesta määrittelytavasta voitaneen pitää Raimo Väyrysen (1998) (ks. luku 2.3.1. s. 20-1) globalisaation määrittelytapoja. Vaikka Väyrynen puhuu kirjansa joissakin kohdissa globalisaation yleisestä määritelmästä, luonteesta ja seurauksista, sekoittuvat ne aina kuitenkin yhdeksi kokonaisuudeksi, joka vain luokitellaan vähän eri katsontakantojen mukaan eri kategorioihin. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, että tämänkaltaisen horisontaalinen lähestymistapa olisi tässä tai muissa tapauksissa mitenkään huonompi kuin vertikaalinen määritelmä. Päin vastoin esimerkiksi juuri Väyrysen kirja on hyvä esimerkki siitä, että myös horisontaalisella lähestymistavalla globalisaatiosta on mahdollista tuoda esille paljon uusia näkökulmia ja samalla uutta informaatiota. Toisaalta myös käsilläolevan tutkielman viidessä ensimmäisessä luvussa on käytetty lähtökohtana horisontaalista lähestymistapaa, koska se oli nähdäkseni ainoa mahdollinen aloitustapa tämän tyyppisen tutkimuksen toteuttamiseksi (ks. luku 1.4. s. 7-8). Tämän tutkimuksen kohdalla horisontaalinen lähestymistapa (ks. luku 4.2. s. 33) nimittäin mahdollisti aineistolähtöisen käyttöalan löytymisen, johon ei mitenkään olisi ollut mahdollista päästä käsiksi oman, ennalta ”lukkoonlyödyn”, vertikaalisen globalisaation lähestymistapani kautta

Keiden määritelmät muistuttavat eniten omaa vertikaalista lähestymistapani?

Globalisaatiokirjallisuudessa paras esimerkki määritelmästä, joka tulee mahdollisimman lähelle omaa vertikaalista määritelmäni on nähdäkseni Anthony McGrewn (1993, 23) (ks. luku 2.3.1. s. 19-20) esittämä määritelmä. Se on vertikaalisessa mielessä erittäin johdonmukainen ja selkeä määritelmä, joka sisältää kattavan käsitteen yleisen määritelmän, hänen oman tulkintansa prosessin luonteesta sekä globalisaation seurausten tarkan ryhmittelyn. Oikeastaan ainoa ”särö” tässä määritelmässä, joka heikentää sen muutoin selvää vertikaalisuutta on se, että McGrew itse näyttää sisällyttävän oman seurausten luokittelunsa globalisaation luonteesta ja rakenteesta käytyyn toisen tason keskusteluun. Tältä vaikutelmalta on ainakin vaikeaa välttyä, koska hän itse kutsuu löytämiään seurauksia nimenomaan globalisaation perusprosesseiksi, joka mielestäni viittaa enemmän toiseen kuin kolmanteen tasoon. Tämä määritelmän vertikaalisuuden ”särö” tosin korjautuisi McGrewn kohdalla varsin helposti, jos hän jostain syystä alkaisi kutsua globalisaation seurauksia vaikkapa globalisaation synnyttäneiksi tekijöiksi, kuten esimerkiksi Jan Aart Scholte (1996, 46) tekee omassa, muilta osin vertikaalisen määritelmän kanssa vähemmän yhdenmukaisessa, määritelmässään.

Muita hyviä esimerkkejä määritelmistä, jotka tulevat varsin lähelle omaa vertikaalista lähestymistapaani ovat esimerkiksi Malcom Watersin (1995, 1-10), Pertti Alasuutarin ja Petri Ruuskan (1999, 13-18) sekä Kidane Mengisteabin (2000, 16) teksteissään esittämät tulkinnat globalisaatiosta. Niissä kaikissa globalisaatio nähdään selvästi monitasoisena ja ”elävänä” käsitteenä, jota ei yritetä sulkea kaiken kattaviin horisontaalisiin kategorioihin. Tästäkin huolimatta sisältävät ne kaikki silti joitakin poikkeuksia oman tulkintani kanssa. Esimerkiksi kahden ensiksi mainitun määritelmän kohdalla globalisaation seurauksia ei olla jaettu muista tasoista erilliseksi omaksi keskustelun tasokseen. Viimeksi mainitun määritelmän kohdalla seuraukset on puolestaan jaettu käsitteen yleisestä määritelmästä selvästi erilliseksi keskustelukseen, mutta itse globalisaation luonteesta tai rakenteesta ei tekstissä taas esitetä luokitusta tai selvää näkemystä.

Aineistossani omaa vertikaalista määritelmäni lähimmäksi tulee puolestaan Pekka Kosonen, joka tekee artikkelissaan C8 selvän eron globalisaation yleisen määritelmän ja

sen luonteesta ja rakenteesta käydyn keskustelu välille (ks. sivu 69). Kososen lähestymistavan vertikaalisuutta lisää vielä se, että hän pyrki artikkelissaan löytämään erilaisia syitä sille, miksi globalisaatioon itsessään ja erityisesti sen seurauksiin suhtaudutaan eri tavoilla. Varsinaisia globalisaation seurauksia hänkään ei tosin tule, monien muiden tavoin, erottaneeksi globalisaation ulottuvuuksien alaisuudesta, joten hänenkään kohdalla ei voida puhua puhtaasti samanlaisesta tarkastelutavasta, jota itse edustan.

6.2.2. Tulkintani globalisaatiosta

Tässä luvussa esitän esimerkin vertikaalisen lähestymistavan mukaan rakentuvasta globalisaatiomääritelmästä. Se jakautuu kolmeen tutkijan omaan puheenvuoroon, jotka kukin osallistuvat globalisaatiokeskustelun eri tasoilla käytyihin keskusteluihin. Näistä ensimmäinen puheenvuoro kommentoi vertikaalisen tason keskustelua 1) esittämällä tutkijan oman tulkinnan globalisaation yleiseksi määritelmäksi. Toinen puheenvuoro esittää tutkijan omat tulkinnat 2a:n ja b:n) globalisaation luonteesta ja rakenteesta ja puheenvuoro 3) taas kommentoi yhteiskunnan muutoksen (globalisaation) toivottavuutta tai ei-toivottavuutta.

Kaikille kolmelle puheenvuorolle on yhteisesti tyypillistä se, että niissä pyritään mahdollisimman kaiken kattavaan esitykseen nimenomaan käsilläolevan keskustelun osalta, mutta niissä ei juurikaan kommentoida kyseisen keskustelun ulkopuolisia asioita. Puheenvuorot on jaettu näin tarkkoihin alueisiin tai tasoihin, koska katson, että juuri se on vertikaalisen määritelmän tyypillisin piirre.

1) Globalisaation yleinen määritelmä.

Tämä puheenvuoro sisältää oman ehdotukseni globalisaation yleiseksi määritelmäksi ja sen tarkoituksena on olla mahdollisimman yleisesti hyväksyttävä määritelmä, joka sopisi perustaksi kaikelle globalisaatioon liittyvälle keskustelulle. Tästä syystä se on koottu elementeistä, jotka ovat mielestäni yhteisiä kaikille useimmin lainatuille tai muutoin parhaimpina pidetyille lähtökohdallisille globalisaatiomääritelmille (ks. esim. Waters 1995, 3; McGrew 1992, 23; Robetson 1992; Held et al. 1999, 16).

Puheenvuoro 1): *Globalisaatio on maailmanlaajuisessa mittakaavassa tapahtuvaa asioiden keskinäisriippuvaisuuden lisääntymistä, jossa maantieteelliset etäisyydet ja rajat menettävät merkitystään tapahtumien kulussa ja josta ihmiset tulevat myös entistä tietoisemmiksi.*

2) Globalisaation luonne ja rakenne.

2a) Globalisaation osa-alueet.

Puheenvuoro 2a): *Jaan globalisaation taloudellisiin, hallinnollisiin, teknisiin ja ideologisiin osa-alueisiin, jotka kukin sisältävät suuren joukon aiheita ja ilmiöitä, jotka ovat usein keskinäisriippuvuussuhteessa myös muiden kuin oman osa-alueen ilmiöiden kanssa.*

Tämä jako perustuu luvuissa 4.1. ja 4.2. tekemääni havaintoon, jonka mukaan globalisaation käyttöala on ainakin suomalaisessa globalisaatiokeskustelussa laajempi kuin vain jako esimerkiksi taloudellisiin, poliittisiin ja kulttuurisiin aihealueisiin.

2b) Oma tulkintani yhteiskunnan muutoksen ja globalisaation suhteesta

Tämä globalisaation taustaa ja sykleittäin etenevää luonnetta hahmottava puheenvuoro sisältää puolestaan muutamia elementtejä, joissa on nähtävissä tiettyä yhdenmukaisuutta kirjoissa Castells (1996, 29-65) ja Held et. al. (1999, 425-31) esitettyjen yhteiskunnan muutoksen selitysmallien kanssa. Pääpiirteissään tulkinnat ovat kuitenkin omiani.

Puheenvuoro 2B): Näen maailmanhistoriassa neljä merkittävää yhteiskunnallisen muutoksen aaltoa, jotka ovat käynnistyneet neljästä tiedon, ihmisten ja hyödykkeiden liikkuvuutta helpottavasta teknisten keksintöjen sukupolvesta¹⁸. Näiden teknisten keksintöjen sukupolvien eli syklien vaikutus on näkynyt jokaisella kerralla kaikilla yhteiskunnallisen elämän sektorilla muuttaen koko sen aikaisen yhteiskuntajärjestyksen

¹⁸ Teknisten keksintöjen vaikutuksesta yhteiskunnan muutokseen vrt. (Castells 1996, 29-65).

vastustamattomalla voimalla. Joka kerta kun ihmiskunta on omaksunut uuden nopeamman, halvemman ja helpomman tavan matkustaa, kuljettaa tavaroita tai kommunikoida entistä pidempien etäisyyksien päähän, on tapahtumilla ollut ainakin välillisesti vaikutusta paitsi yhteiskuntiin, myös aivan tavallisten ihmisten elämään. Ihmisten käsitys ympäröivästä maailmasta on hitaasti - sukupolvien kuluessa, muuttunut. He ovat omaksuneet vierailta kulttuureilta, varsin usein kaupankäynnin tuloksena, uusia tietoja, arvoja, tapoja, kulttuurisia piirteitä, kulutustottumuksia tai tuotantotapoja, jotka ovat näkyneet ajankuluessa kaikkialla. Yhteiskunnassa vallitsevat kulttuuriset ja ideologiset arvot muuttuvat ja työtehtävien ja hyödykkeiden välinen vaihtoarvo muuttuu. Samoin ihmisten sosiaalinen, taloudellinen ja poliittinen arvoasema kuin myös oikean ja vääränlainen elämä määrittyvät uudelleen sekä yhteiskunnan tuottaman varallisuuden jakotapa muuttuu ja niin edelleen.

Seuraavaksi esitettäviä yhteiskuntia muuttaneita keksintöjen sukupolvia luettaessa on otettava huomioon se, että keksinnöt eivät ole milloinkaan täysin suoraviivaisesti aiheuttaneet muutoksia. Keksinnöt ovat pikemminkin vahvoja katalyyttejä, jotka ovat aiheuttaneet yhteiskuntiin prosessinomaista melko multikausaalista kehitystä, jonka tarkka lopputulos ei ole koskaan ollut täysin ennalta arvattavissa. Esimerkiksi taloudellisten muutosten tapahtuminen edellyttää poliittista tahtoa ja poliittinen tahto ei ole yleensä mahdollista ilman jonkin asteista ideologista asennemuutosta (Alasuutari 2000, 64-6). Ideologinen asennemuutos on taas usein monien tekijöiden yhteisvaikutuksen tulosta. Kaiken lisäksi tämän kaltaisessa kausaalisessa selittämisessä on vielä sekin ongelma, että vaikka tapahtuma A näyttää johtavan suoraan tapahtumaan B, on niiden välissä yleensä kuitenkin inhimillisen tulkinnan vaihe, jonka vaikutus B:n on usein lähes yhtä suuri kuin varsinaisen A:n vaikutus (emt). Tästä huolimatta katson löytäväni maailmanhistoriasta neljä selvää maailmaa välillisesti muuttanutta keksintöjen sukupolvea, joita on mahdollista kutsua myös neljäksi globalisaation aalloksi (vrt. Held et al. 425-31). Kyseisessä kirjassa (emt.) Held et al. puhuvat neljästä eri globalisaation aallosta, jotka ovat kuitenkin sijoitettu historiaan eri tavalla ja hyvin eri perustein kuin omat muutoksen aaltoni. Lisäksi kyseisessä kirjassa ei olla niinkään kiinnostuttu globalisaation taustalla olevista tekijöistä, kuin sen näkyvistä seurauksista, joilla he pyrkivät etupäässä selittämään varhaisemman ja nykyisen globalisaation laadullista eroavaisuutta.

Maailmanhistoriassa näkemäni yhteiskuntaa muuttaneet keksintöjen sukupolvet ovat seuraavat. Ensimmäinen keksintöjen sukupolvi loi perustan järjestäytyneelle yhteiskunnalle ja tulevalle globaalille keskinäisriippuvaisuuden lisääntymiselle. Tämän sukupolven aloitti maanviljelytekniikoiden keksiminen ja käyttöönotto, jota voidaan sanoa kaiken kulttuurisen elämän perustaksi¹⁹. Varsinaiseksi sukupolven ytimeksi muodostui kuitenkin hevosen, härän ja kamelin kesyttäminen sekä kärrynpyörän ja kirjoitetun kielen keksiminen²⁰. Muut kyseisenä ajanjaksona (samassa syklissä) tehdyt keksinnöt katson lähinnä merkittävämpiä keksintöjä tukeviksi tai niiden seurauksena syntyneiksi keksinnöiksi.

Toiseksi maailmaa muuttaneiden keksintöjen sukupolven ytimeksi katson purjelaiivan ja kompassin keksimisen. Samassa syklissä yhteiskunnan muuttumista tukivat myös ruudin, musketin ja tuulimyllyn ynnä muun keksiminen sekä tietenkin monet muut tekijät kuten sodat, pelastususkontojen vakiintuminen ja rutto, mutta katson ne kaikki niin ikään alisteisiksi todellisille yhteiskuntaa muuttaneille globalisoiville keksinnöille.

Kolmantena maailmaa muuttaneena keksintöjen sukupolvena näen painokoneen, höyrykoneen ja sähkön keksimisen, jotka johtivat lukuisiin näitä keksintöjä soveltaneiden uusien keksintöjen syntymiseen. Tällaisia ovat esimerkiksi juna, höyrylaiva, sanomalehti ja lennätin, jotka helpottivat jälleen todella merkittävällä tavalla ihmisten, hyödykkeiden ja tiedon sekä ajatusten vaihtamista yli maantieteellisten esteiden.

Neljänneksi eli nykyiseksi maailmaa muuttaneeksi keksintöjen sukupolveksi lasken polttomootorin, radion, television, lentokoneen, ydinvoiman, satelliitin, tietokoneen ja internetin keksimisen. Ne yhdessä vetivät jälleen kerran globaalille keskinäisriippuvaisuuden laajemmaksi ja intensiivisemmäksi kuin mikään aikaisempi keksintöjen sukupolvi.

¹⁹ Latinan kielinen sana cultura viittaa nimenomaan maanviljelyyn - lat. cultura → engl. culture ja agriculture

²⁰ Samaan keksintöjen kehitysvaiheiden perheeseen kuulumisen kannalta keskeisempää on keksintöjen luonteen uutuus kuin tarkka ajallinen samanaikaisuus. Muutosprosessit ovat nimittäin usein hyvin pitkäkestoisia ja monimutkaisia ja siitä syystä eri kehitysvaiheiden keksinnöt saattavat joissakin

Monissa aikalaisdiagnooseissa korostetaan omassa ajassa koettavan muutoksen ainutlaatuisuutta ja vähätellään menneitä. Varsin usein näin on laita myös oman aikamme globalisaatiokirjallisuuden ja -keskustelun kohdalla (ks. luvut 2.3.2.-2.3.4.). Niissä argumentaatiolla keskitytään melko usein lähinnä sen osoittamiseen, että nykyinen globalisaatio on ainutlaatuista ja laadullisesti täysin aikaisemmasta globalisaatiosta poikkeavaa (ks. Alasuutari 2000, 59-60). Tähän näkemykseen voisin muuten yhtyä melko pitkälle, paitsi että en näe nykyisessä globalisaatiossa mitään täysin ainutlaatuista tai erikoista. Viestintää ja ihmisten sekä hyödykkeiden liikkumista helpottavien keksintöjen sukupolvet ovat aikaisemminkin seuranneet toinen toistaan ja ne ovat aina muuttaneet yhteiskuntaa yhtä rajusti. Siksi nyt kokemamme muutos on nähtävä vain yhtenä askelmana ihmiskunnan kehityksen rappusilla. Oikeastaan ainoa selvä eroavaisuus, jonka havaitsen muutoksen sukupolvien välillä on se, että niiden syklit näyttävät seuraavan toinen toistaan jatkuvasti nopeammin. Tämän ei tosin välttämättä tarvitse tarkoittaa sitä, että kiihtyvä tahti tulisi jatkumaan myös tulevaisuudessa. Yhtä hyvin mahdollisten seuraavien muutoksen syklien syntymisväli saattaa pysyä jatkossa vakiona tai se saattaa jopa pidentyä.

Jos nyt oletamme, että esittämäni kehitys jatkuu melko lineaarisesti, kuten tähän asti, skenaarion seuraavana askelmana olisi viides teknologinen vallankumous. Tämä vallankumous taas johtaisi välillisesti viidenteen globalisaation aaltoon, jonka ytimessä olisi varmasti sellaista viestintää ja liikkumista helpottavaa teknologiaa, jota emme vielä osaa kovin luotettavasti edes arvailla. Oma rohkeahko arvaukseni kuitenkin on, että seuraava teknologian sukupolvi tulee perustumaan ensinnäkin nanotekniikkaan, jossa yhdistyvät tietotekniikan, kemian ja geenitekniikan tulevat sovellutukset, sekä toisekseen uudenlaiseen fysiikkaan, johon liittyy myös uuden energianmuodon löytäminen. Tämän teknisten keksintöjen viidennen sukupolven käytön, jotta se olisi todellinen uusi globalisaation aalto, tulisi johtaa laajaan deterritorialisuuteen maapallolla ja vähintäänkin virtuaalisen, kaikkia maapallon ihmisiä yhdistävän, maailmankylän muodostumiseen. Tämä tarkoittaisi myös sitä, että globalisaatio, jos se viittaa maapallolla tapahtuvaan keskinäisriippuvaisuuden lisääntymiseen, tulisi tällöin päätökseensä.

tapauksissa tapahtua ajallisesti hyvinkin lähekkäin, melkein päällekkäin, vaikka ne kuuluvat sisällöltään

Jos tahdomme viedä esittämäni skenaarion tai paremminkin sykleittäin etenevän jatkuvan trendin tästä vieläkin pidemmälle, niin looginen jatke viidennelle globalisaation aallolle olisi tietenkin kuudes globalisaation aalto. Tässä yhteydessä emme tosin enää voisi puhua globalisaatiosta, vaan jostakin täysin uudesta ja melkein Scifi:ltä kuulostavasta -isaatiosta, joka ehkä lisäisi maapallon ja mahdollisten avaruuden sivilisaatioiden välistä keskinäisriippuvaisuutta.

3) Yhteiskunnan muutoksen (globalisaation) eettis-poliittinen keskustelu.

Tällä puheenvuorolla tarkoitukseni on kommentoida yhteiskunnan muutoksen (globalisaation) toivottavuutta tai ei-toivottavuutta. Koska puheenvuoron on tarkoitus olla nimenomaan eettis-poliittinen kannanotto, siihen ei tule suhtautua erityisen vakavana yrityksenä ennustaa taloudellisen globalisaation ja koko maailman tulevaisuutta, vaan pikemminkin uutena keskustelun avauksena, joka kertoo tutkijan omasta suhtautumistavasta yhteiskunnan muutokseen (globalisaatioon).

Puheenvuoro 3): Oma näkemykseni yhteiskunnan muutoksen (globalisaation) toivottavuudesta tai ei-toivottavuudesta rakentuu kolmen syklin muodostaman skenaarion pohjalle²¹. Kyseisen skenaarioni syklit ovat lyhyen (2001-2010), keskipitkän (2011-2050) ja pitkän (2050-) aikavälin tapahtumat ja muutokset yhteiskunnassa. Tulkintani rakentuu edellä mainitun kaltaisen skenaarioiden pohjalle, koska katson, että globalisaation vaikutusten yhteydessä ei voida puhua suoraviivaisesti hyvistä tai huonoista vaikutuksista, sillä kyseessä on verrattain nopeasti yhteiskuntaa muuttava ”elävä” prosessi. Toisin sanoen se asia mikä näyttää lyhyellä tähtämellä ilmeiseltä saattaa keskipitkällä aikavälillä olla päinvastaista ja pitkällä taas jotain aivan muuta.

selvästi eri sukupolviin.

²¹ Käyttämäni asetelma on lainattu tulevaisuuden tutkimuksesta ks. esim. (Mannermaa 1991).

Ensimmäinen sykli (2001-2010)

Jos puhumme aluksi lisääntyvän globaalien keskinäisriippuvaisuuden vaikutuksista lyhyellä aikavälillä (2001-2010), omasta näkökulmastani tarkasteltuna vaikuttaa siltä, että globalisaation toivottavat vaikutukset tulevat parhaiten esille ihmisoikeuksien etenemisen ja tiedonvälityksen saroilla. Toiseksi selkeimmin globalisaation edut näkyvät yhteiskunnan virtuaalisen ”varallisuuden” lisääntymisessä (esim. nousevat pörssikurssit), jolla on ainakin lyhyellä tähtämellä suoraa lisäävää vaikutusta länsimaisten ihmisten reaaliseen varallisuuteen ja kulutusmahdollisuuksiin (mahdollisuus saada tuloillaan esimerkiksi parempi asunto ja enemmän ruokaa). Tällä on puolestaan heijastusvaikutus myös kehitysmaiden köyhimpien asemaan, joka taas saattaa näkyä esimerkiksi väestönkasvun vähäisenä pienentymisenä, koulutustason nousuna joissakin kehitysmaissa sekä jonkin asteisen uuden kuluttajakunnan kasvamisessa.

Globalisaation lyhyen aikavälin suurimpina negatiivisina vaikutuksina näen ihmisten eriarvoisuuden lisääntymisen maiden sisällä ja niiden välillä sekä toisaalta yleisen yhteiskunnan markkinaistumisen. Ihmisten elämä muuttuu hektisemmäksi rahan sekä markkinoiden ohjaamaksi lyhytjänteiseksi suorittamiseksi, jossa ne asiat, joita ei voi suoraan rahalla mitata (puhdas luonto, inhimillisuus ym.) kokevat jatkuvaa inflaatiota. Tälle kehityskululle syntyy tietenkin vastapooli, mutta se tuskin tulee vaikuttamaan kovin merkittävästi asioihin näin lyhyellä tähtämellä. Lähinnä uskon, että markkinaistumisen ”Mcworldin” vastapooliksi nouseva ”Jihad”²², jonka voima on nuorissa ja hyvin koulutetuissa ihmisissä, tulee vielä seuraavan 10-vuodenkin aikana olemaan edelleen heikohko joskin jatkuvasti vahvistuva vihreä/eettis-uusyhteisöllinen vähemmän aineellisen elämäntavan liike²³. Seuraavan 10-vuoden aikana tämän (länsimaisen) ”Jihadin” vaikutus markkinaistumiseen tuleeekin konkreettisella tasolla näkymään vain siinä, että ”luontoystävällinen” kulutus lisääntyy ja tuhotyöstä tai ilkeistä tulee tarkemmin kohdistettu protestin keino. Joka tapauksessa seuraavan 10-

²² En tässä yhteydessä viittaa ”Jihadilla” niinkään pyhään sotaan tai äärifundamentalismiin, vaan erityisesti länsimaissa mutta myös muualla maailmassa nousevaan yleiseen McWorldin vastaisen rintamaan. Aiheesta Jihad VS. Mcworld vrt. Barber (1995).

²³ Kyseinen liike on täysin organisoitumaton ja sisäisesti fragmetoitunut, vaikka se kokonaisuudessaan muodostaakin yhteneväisen vastapoolin Mcworldille.

vuoden voittaja (ainakin länsimaissa) tulee ilman muuta olemaan helpompaa ja vauraampaa elämää lupaava ”Mcworld”.

Toinen sykli (2011-2050)

Keskipitkän aikavälin (2011-2050) vaikutuksia on tietenkin hankalampaa ennakoida tai edes arvottaa kuin lyhyen aikavälin vaikutuksia, koska keskipitkällä aikavälillä yhteiskunnan kehitykseen vaikuttaa useampia vaikeasti ennakoitavia tekijöitä. Siksi turvaudunkin keksipitkän aikavälin näkemykseni esittämisessä kahden mielestäni yhtä realistisen polun konstruointiin. Nämä molemmat polut perustuvat siihen oletukseen, että ”Mcworldin” vastarinta tulee jossain vaiheessa vahvistumaan. Uskonkin, että ennen kuin 50-vuotta on kulunut, tulee yhteiskunnan läpimarkkinaistuminen välttämättä saavuttamaan jonkin asteisen saturaatiopisteensä, jota seuraa laaja poliittis-taloudellis-ideologinen vallankumous. Se millä tavalla ja missä vaiheessa vallankumous tapahtuu on epävarmempaa, koska on hyvin vaikeaa arvioida miten nopeassa aikataulussa ihmiset kyllästyvät ja reagoivat elämänsä läpimarkkinaistumiseen ja miten vahvan tasapainottavan roolin talouselämän ohjaama joukkotiedotus ja perinteinen poliittinen käytäntö tulevat saamaan.

Tulkintani toivottavampi poliittis-taloudellis-ideologisen vallankumouksen polku on hitaasti tapahtuva heiluriliikkeenomainen pehmeän vallankumouksen tie. Tämä polku perustu siihen oletukseen, että ihmisten enemmistö alkaa jo syklin (2011-2050) alkuvaiheessa (tai ehkä jo ennen koko syklin alkamista) pikkuhiljaa havahtumaan yhteiskunnan läpimarkkinaistumisen epäkohtien olemassaoloon. He huomaavat, että yhteiskunta on polarisoitunut sekä taloudellisesti että sosiaalisesti (josta vain hyvin harvat hyötyvät) ja että kaikki inhimillinen on muuttunut tai muuttumassa rahalla mitattavaksi hyödykkeeksi, jolla on jatkuvasti heikkenevä markkinaarvo. Tämä nostaa pikkuhiljaa ”Jihadin” painoarvoa, mutta lopullinen käänne pehmeämpien arvojen suuntaan tulee kuitenkin tapahtumaan vasta siinä vaiheessa kun länsimaiset ihmiset huomaavat, että markkinaistuminen ei enää pysty tarjoamaan heille yksilötasolla mitään uutta ja todella tarpeellista, joka olisi enemmän tavoiteltavaa kuin (länsimaisen) ”Jihadin” edustamat pehmeät arvot: yhteisöllisyys, inhimillisyys, elämänlaatu, luonnonmukaisuus ja niin edelleen. Kun edellä mainitun kaltainen ideologinen

vallankumous on saanut laajat mittasuhteet länsimaisissa yhteiskunnissa on seuraavana pehmeän vallankumouksen askelmana vuorossa pehmeiden arvojen voitto myös politiikassa ja talouselämässä.

Tulkintani toinen, vähemmän toivottava poliittis-taloudellis-ideologisen vallankumouksen polku on taas kovan vallankumouksen tie, joka voi tapahtua jossain vaiheessa aikavälillä 2011-2050, jos yhteiskunnan muutos ei pysty tapahtumaan pehmeän vallankumouksen tietä. Tarkoitan tällä tilannetta, jossa yhteiskunnassa talouspoliittista valtaa pitävä eliitti pystyy suoran vallankäytön tai epäsuoran suostuttelun (vaihtoehdottomuuden eli TINA-diskurssin) keinoin vuodesta toiseen estämään markkinoiden ”itseohjautumisen” rajoittamisen. Tämän logiikan mukaan rakentuvassa yhteiskunnallisessa tilanteessa mikään valta ei lopulta enää olisi legitiimiä tai poliittista, koska ihmisten enemmistö tahtois jotain muuta, mutta kaikki yhteiskunnan päätökset määräytyisivät kuitenkin viimekädessä (jo nyt työn alla olevan) taloudellisen neutraliteetin doktriinin kautta.

Tarkoitan taloudellisen neutraliteetin doktriinilla sitä, että taloudellinen voiton tavoittelu ja tappion välttäminen katsotaan universaaliseksi arvoksi yritysmailman ohella myös kaikessa valtion ja kunnan toiminnassa. Tällöin toimenpiteiden, säästöjen, leikkausten ja investointien ainoaksi ”reaaliseksi” kriteeriksi määriteltäisiin taloudellinen voitto tai tappio, joka ei voi jättää tilaa minkäänlaisille eettisille arvioinneille. Kaikki eettisperusteiset konstruktiot nimittäin tuottaisivat vain tappiota ja rajoittaisivat kilpailukykyä. Toisin sanoen tämän periaatteen mukaan talouspoliittiset tai mitkään muutkaan merkittävät päätökset eivät lopulta enää olisi poliittisia (äänestäjä ja ääni perusteisia) kysymyksiä, vaan markkinoiden lakien määräämiä (dollari ja ääni perusteisia) välttämättömyyksiä (vrt. Teivainen 1994, 11-3).

Kehityskulku joka voisi tulkintani mukaan johtaa tämän kaltaiseen yhteiskuntaan ja siitä edelleen vallankumoukseen on: yhteiskunnan läpimarkkinaistuminen → yhteiskunnan läpipolarisoituminen → taloudellisen neutraliteetin doktriinin täydellinen hyväksyminen → ihmisarvon suhteellistuminen → suurien yhteiskunnallisten levottomuuksien syntyminen kaikissa länsimaissa → kova, mahdollisesti väkivaltainen vallankumous.

Kolmas sykli (2050-)

Vaikka en usko taloudellisen globalisaation ”paraatimarssin” (läpimarkkinaistumisen) jatkuvan ensimmäistä sykliä pidemmälle ja vaikka oletankin, että yhteiskunnat tulevat kokemaan vuosina 2011-2050 vähintäänkin rajun arvovallankumouksen, ei se tarkoita sitä, että katsoisin globalisaation itsessään olevan ei-toivottava tai huono kehityssuunta. Päin vastoin, erityisesti pitkällä aikavälillä (2050-) ja nimenomaan oikeanlaisen politiikan ohjaamana, varsinainen globalisaatio, eli globaalissa mittakaavassa tapahtuva asioiden keskinäisriippuvaisuuden lisääntyminen, saattaa johtaa ihmiskunnan kannalta hyvinkin hedelmälliseen lopputulokseen²⁴. Kenties jopa jonkinlaisen (utopisen) maailmankylän muodostumiseen, jossa kaikki maailman asiat ovat positiivisessa keskinäisriippuvaisuus suhteessa keskenään, mutta tehdyt päätökset ovat demokratiaan perustuvan maailmanhallituksen kontrollin alaisia. Jos edellä mainitun kaltainen yhteiskunta joskus toteutuisi ja jos sen jo toteuduttua istuisimme alas kirjoittamaan historiankirjoitusta, saattaisimme ehkä nähdä 2000-luvun alun läpimarkkinaistumisen ja sitä seuranneen vallankumouksen vain välttämättöminä kasvukipuina matkallamme kohti (mielestämme) parempaa huomista.

Mahdollisia aiheita jatkotutkimukselle

Globalisaation eettinen puoli: Kansalaisjärjestöt, markkinajärjestöt ja valtio: Kuka toivoo tai pelkää mitään?

Globalisaatiokeskustelu eri lehdissä: Miten ja miksi eri lehtien julkaisupolitiikat eroavat toisistaan?

Globalisaatio politiikassa: Mitä asioita globalisaatioon viittaamalla perustellaan tai vastustetaan?

²⁴ Vrt. viidenteen yhteiskunnan muutoksen sykliin s. 78.

Globalisaatio ja puoluekenttä: Onko puoluekentässä nähtävissä piirteitä uusjaosta? (Pakottaako globalisaatio puoluekentän uuteen kaksipoolisuuteen: demokratian, politiikan ja eettisten arvojen puolestapuhujat VS. globalisaation luomien taloudellisten realiteettien esittäjät. Vertailukohdaksi voisi ottaa 1940-luvun politiikan Suomessa, jossa oli nähtävissä vahvaa kaksipoolisuutta, joka ei niinkään perustunut täysin selvään oikeisto vasemmisto asetelmaan, vaan jakoon: länsimaisen demokratian kannattajat (sis. SDP) VS. kommunistit.

Globalisaatio ja nykytodellisuus: Mitä seurauksia globalisaatioon liitettävillä realiteeteilla on ollut Suomessa harjoitettavaan politiikkaan?

LÄHTEET

- AHONEN, ANNE MARIE (1994): `Pääkirjoitus': *Euroopan uudet figuurit*.
Kosmopolis 1/1994.
- ALASUUTARI, PERTTI JA RUUSKA, PETRI (1999): `Johdanto': *POST-Patria?: Globalisaation kulttuuri Suomessa*. Tampere: Vastapaino. Sitra 224.
- ALASUUTARI, PERTTI (2000): *Globalization and the nation-state: An Appraisal of the discussion*. Acta Sociologica 3/2000.
- ALBROW, MARTIN (1997): *The Global Age: State and Society Beyond Modernity*.
Standford, California: Standford University Press.
- ALLWOOD, JENS (1980): Intensionaalinen logiikka ja kategoriakielioppi. Teoksessa:
Alwood, Jens; Andersson, Lars-Gunnar; Dahl, Osten (toim.):
Logiikka ja kieli. Pori: Gaudeamus.
- ANDERSON, JAN O. (1997): *Världskapitalismens acumulationscykler*.
Kosmopolis 2/1997.
- ANDERSSON, LARS-GUNNAR (1980): Joukko-oppi. Teoksessa: Alwood, Jens;
Andersson, Lars-Gunnar; Dahl, Osten (toim.): *Logiikka ja kieli*. Pori:
Gaudeamus.
- ANNAN, KOFI A. (2000): *Me maailman kansat: Yhdistyneiden kansakuntien rooli 2000-luvulla*. Suom. Anne Palm. Helsinki: Suomen YK-liitto.
- ANTTIROIKO, ARI-VEIKKO (1999): *Identiteetin rakentuminen verkostoyhteiskunnassa: Näkökulmia Manuel Castellsin teoriaan informaationalisesta yhteiskunnasta*. Sosiologia 2/1999.
- ARONEN, JUKKA (1997a): *Globalisaatio, alkuperäiskansat ja monimuotoisuuden haaste*. `Darrell A. Possyn haastattelu'. Kosmopolis 2/1997
- ARONEN, JUKKA (1997b): `Pääkirjoitus': *Globalisaatio*. Kosmopolis 2/1997.
- AXFORD, BARRIE (1996): *The Global System: Economics, Politics and Culture*.
Cornwal: Polity Press.
- AXTMANN, ROLAND (1997): *Collective Identity and the Democratic Nation State in the Age of Globalization*. Teoksessa: Cvetkovich, Ann & Douglas, Kellner:
Articulating the Local and the Global. Globalization and the Cultural Studies.
Boulder: Westview Press.

- BARBER, BENJAMIN R. (1995): *Jihad VS. Mcworld: How Globalism, Tribalism are Re-Shaping the World*. New York: Random House.
- BECK, ULRICH (1990): *Riskiyhteiskunnan vastamyrryt: Organisoitu vastuuttomuus*. Suom. Heikki Lempa. Tampere: Vastapaino.
- BECK, ULRICH (1995): *Politiikan uudelleen keksiminen: Kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa*. Teoksessa: Beck, Giddens, Lash: *Nykyajan jäljillä*. Suom. Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.
- BECK, ULRICH (1999a): *Mitä on globalisaatio: Virhekäsityksiä ja poliittisia vastauksia*: Suom. Tapani Hietaniemi. Tampere: Vastapaino.
- BECK, ULRICH (1999b): *Kosmopoliittinen perspektiivi: Toisen modernin sosiologiasta*. Suom. Tuomas Ylä-Anttila. Tiede ja Edistys 3/1999.
- BERNDTSON, ERKKI (1997): *Globalisaation harhat: Suomalaisen yhteiskuntatieteen 1990-luvun umpikuja*. *Politiikka* 1/1997.
- CASTELLS, MANUEL (1996): *The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol 1: The Rise of the Network Society*. Malden, Massachusetts: Blackwell Publishers.
- CASTELLS, MANUEL (1997): *The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol 2: The Power of Identity*. Malden, Massachusetts: Blackwell Publishers.
- CASTELLS, MANUEL (1998): *The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol 3: End of Millennium*. Malden, Massachusetts: Blackwell Publishers.
- CVETKOVICH, ANN JA KELLNER, DOUGLAS (toim.) (1997): *Johdanto: Thinking Global and Local*. Teoksessa Cvetkovich, Ann ja Kellner, Douglas (toim.) *Articulating the Global and the Local: Globalization and Cultural Studies*. Boulder, Colorado: Westview Press.
- ERÄSAARI, RISTO (1999): *Gloaalitietoverkostoyhteiskunta*. *Aiheena Manuel Castells*. *Sosiologia* 2/1999.
- ESKOLA, ANTTI (1971): *Sosiologian tutkimusmenetelmät 2*. Porvoo: WSOY.
- ESKOLA, JARI JA SUORANTA, JUHA (1998): *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- GIDDENS, ANTHONY (1990): *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- HAARALA, RISTO (1981): *Sanatyön opas*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen

- julkaisuja 16/1981. Valtion painatuskeskus.
- HEISKALA, RISTO (1999): `Esipuhe´: Beck, globalisaati ja ”toinen moderni”.
Teoksessa: *Mitä on globalisaatio: Virhekäsityksiä ja poliittisia vastauksia*: Suom. Tapani Hietaniemi. Tampere: Vastapaino.
- HELD, DAVID; MCGREW, ANTHONY; GOLDBLATT, DAVID JA PERRATON, JONATHAN (1999): *Global Transformation: Politics, Economics and Culture*. Cambridge: Polity Press.
- HIRST, PAUL JA THOPSON, GRAHAME (1996): *Globalization in Question: The International Economy and the Possibilities of Governance*. Cambridge: Polity Press.
- HIRST, PAUL (1997a): Challenges of Globalization to the Nation State. *Politiikka* 1/1997.
- HIRST, PAUL (1997b): *From statism to pluralism: Democracy, civil society and global politics*. London: UCL Press.
- JOKELA, MINNA (1997): *Bidiversiteetin hallinnointi ja globaalipolitiikan rajat*. *Kosmopolis* 4/1997.
- JÄRVELÄ, MARJA (1999): *Manuel Castells ja identiteetin tilat*. *Sosiologia* 2/1999.
- KANGAS, SINIKKA (1999): *Pyörivä peili: Mielikuvia globalisaatiosta: Euroopan Unioni - Yhteinen isänmaa*. *Tiedepolitiikka* 2/1999.
- KORTEN, DAVID C. (1998): *Maailma yhtiöiden vallassa: saalistustaloudesta ekologiseen vallankumoukseen?* Suom. Tero Norkola. Helsinki: Like.
- KORTEN, DAVID C. (1999): *Elämä kapitalismin jälkeen: Maailma yhtiövallan kaaduttua*. Suom. Tero Norkola. Helsinki: Like.
- KOSKI, MAUNO (1983): *Värien nimitykset Suomessa ja lähisukukielissä*. Savonlinna: SKS.
- KOSONEN, PEKKA (1999): *Globalisaatio sosiologisena käsitteenä*. *Sosiologia* 3/1999.
- KÄKÖNEN, JYRKI JA ROMPPANEN, JUHA (1996): `Pääkirjoitus´: *Valtioiden politiikasta alueiden politiikkaan*. *Kosmopolis* 1/1996.
- KÄKÖNEN, JYRKI (1996): *Globalisoituminen ja alueellistuminen*. *Kosmopolis* 1/1996.
- KÄKÖNEN, JYRKI (1997): *Globaalistuminen ja sosiaalisten tilojen muutos*.

- Kosmopolis 2/1997.
- LAVIKKA, RIITTA (1999): *Tietoyhteiskunnan pyhät ja pahat*. Tiedepolitiikka 4/1999.
- LÄHTEENMÄKI-SMITH, KAISA (1999): *Globalization and Regionalization as Concurrent Phenomena in the European Governance Structure: Sub-national Regional Actors in the Changing European Union: Four Scenarios*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja Humaniora: osa 231.
- MADDISON, ANGUS (1982): *Phases of Capitalist Development*. New York: Oxford University Press.
- MANNERMAA, MIKA (1991): *Evolutionaarinen tulevaisuudentutkimus*. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- MCGREW, ANTHONY (1992): *Conceptualizing Global Politics*. Teoksessa: McGrew, Anthony ja Lewis, Palu (toim.): *Global Politics: Globalization and the Nation State*. Cambridge: Polity Press.
- MELENDER, TOMMI (1996): *Turvallisuus etsii rajojaan: Uusi maailmanjärjestys, vanhat varustukset?* Ulkopolitiikka 1/1996.
- MENGISTEAB, KIDANE (2000): *Renewing the State*. The Unesco Courier 9/2000.
- MINKKINEN, PETRI JA PATOMÄKI, HEIKKI (1997): *Yhdentymisen ja rahaunionin politiikkaa: Suomi ja Emu globaalissa poliittisessa taloudessa*. Helsinki: Like.
- OHMAE, KENICHI (1990): *Borderless World: Power and strategy in the interlinked economy*. London: Collins.
- PAKKASVIRTA, JUSSI (1996): *Kaiken maailman nationalismeja!* Kosmopolis 4/1996.
- PARVIKKO, TUIJA (1997): 'Pääkirjoitus': *Politiikan uudet paikat*. Politiikka 1/1997.
- PATOMÄKI, HEIKKI JA TEIVAINEN, TEIVO (1994): *Rakentaako asiantuntijasukkuloija maailmankylää?* Kosmopolis 1/1994.
- PATOMÄKI, HEIKKI (1996): *Onko Euroopan unionista malliksi muulle maailmalle?* Kosmopolis 2/1996.
- PENTIKÄINEN, ANTTI (2000): *Creating Global Governance: The Role of Non-Governmental Organizations in the United Nations*. Helsinki: Suomen YK-liitto.
- PIETILÄ, VEIKKO (1973): *Sisällön erittely*. Helsinki: Gaudeamus.

- RAUMOLIN, JUSSI (1997a): *Emu, Eurooppa ja globalisaatio: Kansallinen vai maailmanlaajuinen näkökulma?* Ulkopoliitikka 3/1997.
- RAUMOLIN, JUSSI (1997b): *Postfordismi ja globalisaatio: Mitä kuuluu regulaatioteorialle?* Kosmopolis 2/1997.
- RAUMOLIN, JUSSI (1998): *EU ja globalisaatio: Reunahuomautuksia ranskalaiseen ja saksalaiseen keskusteluun.* Helsinki: Hakapaino Oy. Sitra 176.
- RIZER, GEORGE (1995): *McDonaldisation of Society: An investigation into the Changing Character of Contemporary Social Life.* Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- RIZER, GEORGE (1998): *The McDonaldisation Thesis: Explorations and Extensions.* London: Sage.
- RUTANEN, PASI (1996): *Globalisaatio ja ulkopoliitikka.* Ulkopoliitikka 3/1996.
- ROBERTSON, ROLAND (1992): *Globalization. Social Theory and Global Culture.* London: Sage.
- ROMPPANEN, JUHA (1996): 'Pääkirjoitus': *Kaikenkarvaisia nationalismeja.* Kosmopolis 4/1996.
- ROSENAU, JAMES N. (1997): *Imposing global orders: A synthesised ontology for a turbulent era.* In Stephen Gill & James H. Mittelman (eds.): *Innovation and Transformation in International Studies.* Cambridge: Cambridge University Press.
- RUUSKA, PETRI (1999a): *Globalization: Connections and dialogues.* European Journal of Cultural Studies. Sage. 2/1999.
- RUUSKA, PETRI (199b): *Samanlaistuvatko maailman kulttuurit?* Teoksessa Alasuutari, Pertti ja Ruuska, Petri: *POST-Patria: Globalisaation kulttuuri Suomessa.* Tampere: Vastapaino. Sitra 224.
- RÄSÄNEN, PEKKA (1998): *Vapaan talouden ja globalisaation uhkakuvat.* 'Katsaus Hans-Peter Martinin ja Harald Schumannin kirjaan Globalisaatioloukku: Hyökkäys demokratiaa ja hyvinvointia vastaan. Suom. Margit Heinämäki'. Sosiologia 3/1998.
- SCHOLTE, JAN A. (1996): *Beyond the Buzzword: Towards a Critical Theory of Globalization.* Teoksessa Kofman, Eleonor & Youngs, Gillian (toim.): *Globalization: Theory and Practice.* London: Pinter.
- SCOTT, ALAN (1997): 'Johdanto': *Globalization: Social process or political rhetoric?*

- Teoksessa: Alan Scott (toim.): *The Limits of Globalization: Cases and Arguments*. New York: Routledge.
- SHAPIRO, MICHAEL J. (1998): *Globalisaation diskurssit*. Kosmopolis 3/1998.
- TEIVAINEN, TEIVO (1992): *Nationalismi, Universalismi ja maailmanjärjestelmän tiedonpoliittiset valtamekanismit*. Rauhantutkimus 3/1992.
- TEIVAINEN, TEIVO (1994): *Kansainvälinen valuuttarahasto ja globaalin harvainvallan pyhittäminen*. Poliitikka 1/1994.
- TEIVAINEN, TEIVO (1996): *Globaalin poliittisen taloustieteen haasteet*. `Stephen Gillin haastattelu`. Kosmopolis 1/1996.
- TEIVAINEN, TEIVO (1997): *Demokratia, territoriaalisuus ja poikkikansallistuminen*. Kosmopolis 2/1997.
- TERVONEN, HANNU (1996a): *Mutantit maailmanhyrrässä*. Ulkopoliitikka 1/1996.
- TERVONEN, HANNU (1996b): *Pieni Sinisiipi*. Ulkopoliitikka 3/1996.
- UUSITALO, ANNA (2000): *Tietoyhteiskunta: ihmisiä vai esineitä? Sanomalehtien tietoyhteiskunta vuonna 1998*. Tampereen yliopiston tietoyhteiskunnan tutkimuskeskus. Työraportti 9/2000.
- VÄYRYNEN, RAIMO (1998): *Globalisaatio: Uhka vai mahdollisuus?* Juva: WSOY. Sitra 183.
- VÄYRYNEN, RAIMO (1999a): *Suomi avoimessa maailmassa: globalisaatio ja sen vaikutukset*. Helsinki: Yliopistopaino. Sitra 223.
- WAHLBECK, ÖSTEN (1999): *Flyktingforskning och begreppet diaspora: Att studera en transnationell social verklighet*. Sosiologia 4/1999.
- WALLERSTEIN, IMMANUEL (1974): *The Modern World-System 1: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press.
- WALLERSTEIN, IMMANUEL (1987): *Historiallinen kapitalismi*. Jyväskylä: Gummerus.
- WALLGREN, THOMAS (1997): *Emu ja infanttiilin modernin loppu*. Ulkopoliitikka 3/1997.
- WATERS, MALCOM (1995): *Globalization*. London: Routledge.
- WARJOVAARA, RIKU (1996): *Valtioiden uusi rooli*. `Lehtikatsaus Paul Hirstin ja Grahame Thompsonin artikkelista Globalization and the Future of the Nation`

State (Economy and Society 3/1995). Ulkopoliitikka 1/1996.

WILENIUS, MARKKU (1999): *Luonto informaatioajassa: Castells uuden kulttuurin jäljillä*. Sosiologia 2/1999.

LIITE 1: Aineisto

Artikkelit Poliitikka-lehdessä

- A1:** TEIVAINEN, TEIVO (1994): *Kansainvälinen valuuttarahasto ja globaalien harvainvallon pyhittäminen*. Poliitikka 1/1994.
- A2:** PARVIKKO, TUIJA (1997): `Pääkirjoitus': *Politiikan uudet paikat*. Poliitikka 1/1997.
- A3:** HIRST, PAUL (1997a): *Challenges of Globalisation to the Nation State*. Poliitikka 1/1997.
- A4:** BERNDTSON, ERKKI (1997): *Globalisaation harhat: Suomalaisen yhteiskuntatieteen 1990-luvun umpikuja*. Poliitikka 1/1997.

Artikkelit Ulkopolitiikka-lehdessä

- B1:** MELENDER, TOMMI (1996): *Turvallisuus etsii rajojaan: Uusi maailmanjärjestys, vanhat varustukset?* Ulkopolitiikka 1/1996.
- B2:** TERVONEN, HANNU (1996a): *Mutantit maailmanhyrrässä*. Ulkopolitiikka 1/1996.
- B3:** WARJOVAARA, RIKU (1996): *Valtioiden uusi rooli*. `Lehtikatsaus Paul Hirstin ja Grahame Thompsonin artikkelista Globalization and the Future of the Nation State (Economy and Society 3/1995)'. Ulkopolitiikka 1/1996.
- B4:** RUTANEN, PASI (1996): *Globalisaatio ja ulkopolitiikka*. Ulkopolitiikka 3/1996.
- B5:** TERVONEN, HANNU (1996b): *Pieni Sinisiipi*. Ulkopolitiikka 3/1996.
- B6:** RAUMOLIN, JUSSI (1997a): *Emu, Eurooppa ja globalisaatio: Kansallinen vai maailmanlaajuinen näkökulma?* Ulkopolitiikka 3/1997.
- B7:** WALLGREN, THOMAS (1997): *Emu ja infantiilin modernin loppu*. Ulkopolitiikka 3/1997.

Artikkelit Sosiologia-lehdessä

- C1:** RÄSÄNEN, PEKKA (1998): *Vapaan talouden ja globalisaation uhkakuvat.*
`Katsaus Hans-Peter Martinin ja Harald Schumannin kirjaan
Globalisaatioloukku: Hyökkäys demokratiaa ja hyvinvointia vastaan. Suom.
Margit Heinämäki´. Sosiologia 3/1998.
- C3:** ANTTIROIKO, ARI-VEIKKO (1999): *Identiteetin rakentuminen
verkostoyhteiskunnassa: Näkökulmia Manuel Castellsin teoriaan
informationaalisesta yhteiskunnasta.* Sosiologia 2/1999.
- C4:** JÄRVELÄ, MARJA (1999): *Manuel Castells ja identiteetin tilat.* Sosiologia
2/1999.
- C6:** ERÄSAARI, RISTO (1999): *Globaalitietoverkostoyhteiskunta.* `Aiheena Manuel
Castells´. Sosiologia 2/1999.
- C7:** WILENIUS, MARKKU (1999): *Luonto informaatioajassa: Castells uuden
kulttuurin jäljillä.* Sosiologia 2/1999.
- C8:** KOSONEN, PEKKA (1999): *Globalisaatio sosiologisena käsitteenä.* Sosiologia
3/1999.
- C9:** WAHLBECK, ÖSTEN (1999): *Flyktingforskning och begreppet diaspora: Att
studera en transnationell social verklinghet.* Sosiologia 4/1999.

Artikkelit Kosmopolis-lehdessä (ilmestyi nimellä Rauhantutkimus ennen vuotta 1993)

- D1:** TEIVAINEN, TEIVO (1992): *Nationalismi, Universalismi ja
maailmanjärjestelmän tiedonpoliittiset valtamekanismit.* Rauhantutkimus
3/1992.
- D2:** AHONEN, ANNE MARIE (1994): `Pääkirjoitus´: *Euroopan uudet figuurit.*
Kosmopolis 1/1994.
- D3:** PATOMÄKI, HEIKKI JA TEIVAINEN, TEIVO (1994): *Rakentaako
asiantuntijasukkuloija maailmankylää?* Kosmopolis 1/1994.
- D4:** KÄKÖNEN, JYRKI JA ROMPPANEN, JUHA (1996): `Pääkirjoitus´:
Valtioiden politiikasta alueiden politiikkaan. Kosmopolis 1/1996.
- D5:** KÄKÖNEN, JYRKI (1996): *Globalisoituminen ja alueellistuminen.* Kosmopolis

1/1996.

- D6:** TEIVAINEN, TEIVO (1996): *Globaalin poliittisen taloustieteen haasteet.* `Stephen Gillin haastattelu`. Kosmopolis 1/1996.
- D7:** PATOMÄKI, HEIKKI (1996): *Onko Euroopan unionista malliksi muulle maailmalle?* Kosmopolis 2/1996.
- D8:** ROMPPANEN, JUHA (1996): `Pääkirjoitus`: *Kaikenkarvaisia nationalismeja.* Kosmopolis 4/1996.
- D9:** PAKKASVIRTA, JUSSI (1996): *Kaiken maailman nationalismeja!* Kosmopolis 4/1996.
- D10:** ARONEN, JUKKA (1997b): `Pääkirjoitus`: *Globalisaatio.* Kosmopolis 2/1997.
- D11:** KÄKÖNEN, JYRKI (1997): *Globaalistuminen ja sosiaalisten tilojen muutos.* Kosmopolis 2/1997.
- D12:** TEIVAINEN, TEIVO (1997): *Demokratia, territoriaalisuus ja poikkikansallistuminen.* Kosmopolis 2/1997.
- D13:** ARONEN, JUKKA (1997a): *Globalisaatio, alkuperäiskansat ja monimuotoisuuden haaste.* `Darrell A. Possyn haastattelu`. Kosmopolis 2/1997.
- D14:** ANDERSON, JAN OTTO (1997): *Världskapitalismens acumulationscykler.* Kosmopolis 2/1997.
- D15:** RAUMOLIN, JUSSI (1997b): *Postfordismi ja globalisaatio: Mitä kuuluu regulaatioteorialle?* Kosmopolis 2/1997.
- D16:** JOKELA, MINNA (1997): *Bidiversiteetin hallinnointi ja globaalipolitiikan rajat.* Kosmopolis 4/1997.
- D18:** SHAPIRO, MICHAEL J. (1998): *Globalisaation diskurssit.* Kosmopolis 3/1998.

Artikkeleja joissa globalisaatio tai globalisoituminen mainittiin täysin irrallisena sanana ilman minkäänlaista sisältöä löytyi neljä kappaletta.

- A5:** KUUSIPALO, JAANA (1999): `Pääkirjoitus`: *Tietoyhteiskunnan kansalaisuutta rakentamassa.* Poliitiikka 4/1999.
- A6:** TAMMINEN, TAPIO (1999): *Politisoituva Kastilaitos.* Poliitiikka 3/1999.
- C2:** ARO, JARI (1999): *Manuel Castells ja informaatioyhteiskunta: Teema-artikkelit verkostoista ja identiteeteistä globaalissa tilassa.* Kosmopolis 2/1999.

D17: PAKKASVIRTA, JUSSI (1998): `Pääkirjoitus': *Kriittinen geopolitiikka ja "kummitelun tiede"*. Kosmopolis 3/1998.

LIITE 2: Symbolien tarkemmat selitykset

Tämän liitteen tarkoituksena on selvittää ne tekijät tai osat, joista globalisaation yksittäiset alakäsitteet (aihealueet tai ulottuvuudet) koostuvat (ks. kuva 4 s, 6). Kunkin alakäsitteen selvitystä luettaessa on otettava huomioon se, että ne kaikki liittyvät aina tavalla tai toisella toisiinsa ja että kunkin alakäsitteen kohdalla aineistosta on etsitty nimenomaan vastausta siihen, onko aihealueesta tai ulottuvuudesta ylipäättänsä puhuttu alla rajaamalla tavalla ja millä tavalla kirjoittaja on siihen useimmiten suhtautunut. Sillä miten eri kirjoittajat kunkin aihealueen vaikutukset tai suunnan ymmärtävät ei näin ollen ole suurta merkitystä. Esimerkiksi kulttuurin kohdalla olen katsonut, että kirjoittaja puhuu kulttuurin globalisaatiosta, tarkoittaapa hän käsiteellä sitten amerikkalaistumista, glocalisaatiota, hybridisaatiota tai jonkin muunlaisista kulttuurista muuntumista. Suhtautumistapa muodostuu puolestaan siitä, miten toivottavana kirjoittaja näkee esimerkiksi kulttuurin globalisaatioissa olemassaolevaksi tulkitsemansa suunnan.

Selitykset toistavat itseään koska liitteen on tarkoitus olla yhdenmukainen, tarkka ja lyhyt selvitys kustakin alakäsitteestä.

A= Talous. Ovatko globalisaation aiheuttamat vaikutukset talouden alueella kirjoittajan mielestä toivottavia /ei-toivottavia vai neutraaleja? Aihealueeseen kuuluvat kaikki tekstit, joissa puhutaan uudenaikaisesta: pääoman, rahan, finanssien, valuutan, työvoiman- ja hyödykkeiden liikkuvuudesta tai virrasta yli rajojen sekä artikkelit, joissa puhutaan globaalista tuotantoelämästä, globaaleista rahoitusinstituutioista, ylikansallisista markkinavoimista, tai yleensä muuttuvasta kansainvälisestä kaupasta.

B= Teknologia. Ovatko globalisaation aiheuttamat vaikutukset teknologian kehitykseen tai leviämiseen kirjoittajan mielestä toivottavia /ei-toivottavia vai neutraaleja. (tästä eteenpäin käytän symboleja +, - ja 0 kuvaamaan näitä vaihtoehtoja). Kaikki puhe, jossa mainitaan teknologia jollain tavalla osalliseksi globaaleihin ilmiöihin tai tekijöihin kuuluu tähän aihealueeseen. Sama tulee pätemään myös kaikkiin seuraaviin aihealueisiin, vaikkon sitä joka kohdassa erikseen mainitsekaan.

C= Informaation leviäminen. Ovatko globalisaation aiheuttamat vaikutukset informaation leviämiseen kirjoittajan mielestä +, - vai 0.

D= Kulttuuri. Ovatko globalisaation aiheuttamat vaikutukset kulttuurin alueella kirjoittajan mielestä +, - vai 0.

E= Ympäristökysymykset. Ovatko globalisaation aiheuttamat vaikutukset ympäristökysymyksiin kirjoittajan mielestä +, - vai 0. Teksteissä esillenneitua ympäristökysymyksiä /globaaliongelmia ovat: (globaalit) saasteet, ilmastonmuutokset kuten kasvihuoneilmiö, väestönkasvu, otsonikato, biodiversiteetin väheneminen ja haposateet.

F= Ihmisoikeudet. Ovatko globalisaation aiheuttamat vaikutukset ihmisoikeuksien alueella kirjoittajan mielestä +, - vai 0. Puheeseen ihmisoikeuksista kuuluu myös keskustelu (ihmisten) tasa-arvosta, vapaudesta tai solidaarisuudesta.

G= Kolmas maailma. Ovatko globalisaation aiheuttamat vaikutukset kolmannen maailman / kehitysmaiden asemaan kirjoittajan mielestä +, - vai 0.

H= Poliittikka. Ovatko globalisaation aiheuttamat vaikutukset politiikan alueella kirjoittajan mielestä +, - vai 0. Kaikki puhe globaalista politiikasta tai globalisaation vaikutuksesta kansalliseen politiikkaan kuuluu politiikan alueeseen. Poliittikan alue sisältää sekä puheen perinteisestä politiikasta, että puheen uudenlaisen (globaalin-/alueellisen-) politiikan tarpeesta.

I= Kansallisvaltion muutos. Ovatko globalisaation aiheuttamat vaikutukset kansallisvaltion alueella kirjoittajan mielestä +, - vai 0. Alueeseen kuuluu kaikki puhe, jossa viitataan jollain tavalla kansallisvaltion / valtion aseman muuttumiseen globalisaation vuoksi.

J= Alueellistuminen. Ovatko globalisaation aiheuttamat vaikutukset alueellistumiseen kirjoittajan mielestä +, - vai 0. Alue sisältää puheen territoriaalisuuden, EU:n tai jonkin muun alueen (joka ei ole kansallisvaltio) aseman muuttumisesta globalisaation vuoksi.

K= Demokratia. Ovatko globalisaation aiheuttamat vaikutukset demokratian alueella kirjoittajan mielestä +, - vai 0. Demokratia on sikäli ongelmallinen alakäsite, koska se jaetaan usein demokratiakehitykseen länsimaissa ja kehitysmaissa. Esimerkiksi Pekka Kosonen katsoo, että globalisaatio vahvistaa demokratiaa kehitysmaissa mutta heikentää sitä länsimaissa.

L= Hyvinvointivaltio. Ovatko globalisaation aiheuttamat vaikutukset hyvinvointivaltion asemalle kirjoittajan mielestä +, - vai 0.

Kuten jo mainitsin luvussa 4.1., alakäsitteiden (M-Z) kohdalla olen etsinyt ainoastaan kyseisten aihealuiden / ulottuvuuksien esiintymistiheyttä.

M= Ihmisten liikkuminen ja siihen liittyvät ongelmat. Tämä aihealue sisältää maininnat ihmisten liikkumisesta, tai ihmisten liikkumiseen liittyvien ongelmien kulkemisesta yli rajojen. Ihmisten liikkumiseen liittyviä ongelmia aineistossa ovat: huumeet, taudit, ei-valtiollinen terrorismi sekä laittomat siirtolaiset.

N= Valtasuhteiden muutos. Tähän aihealueeseen kuuluvat ne artikkelit, joissa on selvästi puhuttu globalisaation aiheuttavan valtasuhteiden muutoksia.

O= Postmodernisaatio. Tähän aihealueeseen kuuluvat ne artikkelit, joissa on puhuttu postmodernisaatiosta globalisaation yhteydessä.

P= Modernisaatio. Tähän aihealueeseen kuuluvat taas ne artikkelit, joissa on puhuttu modernisaatiosta globalisaation yhteydessä.

Q= Maailmanhallitus. Tämä kohta sisältää puolestaan ne artikkelit, joissa puhutaan maailmanhallituksen tarpeellisuudesta / tarpeettomuudesta globalisaation ohjaajana.

R= Globalisaation ohjattavuus. Tämän aihealueen muodostavat ne artikkelit, joissa on puhuttu siitä, että globalisaatiota ohjaa- /saattaa ohjata jokin yksittäinen taho, jonka intressejä nykyinen kehitys palvelee.

S= Bipolarisuuden hajoaminen. Tähän kohtaan ovat saaneet merkinnän ne artikkelit, joissa on puhuttu bipolarisuuden hajoamisen / kylmän sodan päättymisen ja globalisaation liittyvän yhteen.

T= Keskus-periferia-asetelma. Tämän aihealueen muodostavat ne artikkelit, joissa on puhuttu keskuksen tai pitkälle teollistuneiden (vahvasti pääomavaltaisten) länsimaiden ja periferian tai raaka-aineita halvalla tuottavien (työvoimavaltaisten) maiden välisen jaon liittyvän globalisaatioon.

U= Strateginen suunnittelu. Tähän politiikkaan liittyvään aihealueeseen tulevat merkityiksi ne artikkelit, joissa sanotaan selvästi, että globalisaatio pakottaa strategiseen suunnitteluun.

V= Aikakauden muutos. Tämä aihealue koostuu artikkeleista, joissa puhutaan globaalissa mittakaavassa tapahtuvasta aikakauden vaihtumisesta. Tämä puhe on jollain tavalla verrattavissa keskusteluun kansallisvaltion muutoksesta.

W= Keskinäisriippuvuuden lisääntyminen. Kaikki artikkelit joissa sanotaan selvästi, että globalisaatio merkitsee keskinäisriippuvaisuuden lisääntymistä on merkitty tähän kohtaan.

X= Psykologinen. Tämä aihealue koostuu puolestaan niistä artikkeleista, joissa on selvästi sanottu, että globalisaatio tapahtuu pitkälle ihmisten mielissä.

Y= Sosiaalinen ulottuvuus. Kahdessa artikkelissa mainittiin globalisaation sosiaalinen ulottuvuus, vaikka sanan tarkka sisältö jäikin varsin epäselväksi. Todennäköisesti kirjoittajat viittasivat tällä ulottuvuudella ihmisten, ihmisoikeuksien sekä informaation lisääntyvään liikkuvuuteen.

Z= Sosiaalisen ja fyysisen tilan välisen suhteen muutos. Tämä kohta koostuu artikkeleista, joissa sanotaan, että globalisaatio muuttaa ihmisten suhdetta fyysiseen tilaan. Tämän aihealueen artikkeleissa puhutaan joko vallan tai politiikan deterritorisoitumisesta, spatiaalisuuden häviämisestä tai väestön ja fyysisen tilan välisen suhteen muuttumisesta.

LIITE 3: Koodausrunko

ARTIKKELIN KOODI:

ARTIKKELIN NIMI:

KIRJOITTAJA:

TÄRKEITÄ HUOMIOITA TEKSTISTÄ:

NÄKÖKULMA JOSTA GLOBALISAATIESTA
KIRJOITETAAN:

MITÄ AIHEALUETTA TEKSTI ETUPÄÄSSÄ
KÄSITTELEE:

MAINITUT AIHEALUEET:

JOISTA TÄRKEIN:

MITÄ SEURAUKSIA TAPAHTUMILLA ON:

MITÄ TULISI TEHDÄ: